

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՌՈՍՏԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ԾԱՂԻԿ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆՑ

FLOR DE TRADUCCIONES

FIORE DI TRADUZIONI

Կազմեց Հասմիկ Բաղդասարյանը

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2019

ՀՏԴ 82-8
ԳՄԴ 84(4)
Ծ 211

Հրատարակության են երաշխավորել ԵՊՀ եվրոպական լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետի գիտ-խորհուրդը և ռոմանական բանասիրության ամբիոնը:

Թարգմանության խմբագիրներ՝
Հ. Բաղդասարյան, Ա. Մանուկյան,
Լ. Սարոյան, Ա. Ստեփանյան

Revisión de traducciones/Revisione di traduzioni:

H. Baghdasaryan, A. Manukyan, L. Saroyan, A. Stepanyan

Ծ 211 Ծաղիկ թարգմանությանց / Կազմող՝ Հասմիկ Բաղդասար-յան – Եր.: 2019. – 152 էջ:

Ժողովածուն «Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի չորրորդ հատորն է, որն իր մեջ ամփոփում է ԵՊՀ եվրոպական լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետի ռոմանական բանասիրության ամբիոնի իսպանական և իտալական բաժին-ների ուսանողների և դասախոսների կատարած թարգմանու-թյունները՝ իսպաներենից, իտալերենից և պորտուգալերենից հայերեն, ինչպես նաև հայերենից իսպաներեն և իտալերեն: Ժողովածուի մեջ ընդգրկված արձակ և չափածո ստեղծագոր-ծությունների գերակշիռ մասը առաջին անգամ է թարգման-վում տվյալ լեզվով և ներկայացվում ընթերցողին: Չափածո գործերի թարգմանություններին կցված են նաև բնագիր տեքս-տերը: Ժողովածուն նպատակ է հետապնդում խրախուսելու և ուղղորդելու ուսանողների թարգմանչական գործունեությունը դեռևս համալսարանում ուսանելու տարիներին:

ՀՏԴ 82-8
ԳՄԴ 84(4)

ISBN 978-5-8084-2411-1

© ԵՊՀ հրատ., 2019
© Կազմողի համար, 2019

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի այս հատորը նվիրվում է Երևանի պետական համալսարանի հիմնադրման 100-ամյակին: Դեռևս 1919 թ. մայիսի 16-ին Հայաստանի Հանրապետության նախարարների խորհուրդը Երևանում համալսարանի հիմնելու որոշում ընդունեց, իսկ 1920 թ. մեծ շուքով կատարվեց համալսարանի բացման հանդիսավոր արարողությունը: Զուգակցելով բարձրագույն կրթության ոլորտում ազգային և եվրոպական լավագույն ավանդույթները՝ հարյուրամյա իր պատմության ընթացքում Երևանի պետական համալսարանը հսկայական դեր է խաղացել Հայաստանի գիտամշակութային կյանքում: Այդ տարիների ընթացքում համալսարանը պատրաստել է գիտության տարբեր բնագավառների բարձրակարգ մասնագետներ, որոնք ստեղծել են հայ մշակույթի և գիտության կոթողներ, ինչպես նաև իրենց ավանդը ներդրել համաշխարհային քաղաքակրթության զարգացման գործում:

«Ծաղիկ թարգմանությանց» այս ժողովածուն ընդգրկում է իսպաներենից, իտալերենից և պորտուգալերենից հայերեն, ինչպես նաև հայերենից իսպաներեն և իտալերեն թարգմանված մի շարք ստեղծագործություններ, որոնց հիմնական մասը առաջին անգամ է թարգմանվում տվյալ լեզվով:

Ժողովածուն սկսվում է իսպանացի հայտնի գրող, մեծ հումանիստ և հրապարակախոս Գոնսալո Գուարչի «Մի ընտանեկան պատմություն» (ենթավերնագիրը՝ «Պատերազմի արհավիրքները») պատմավեպից ընտրված մի հատվածի թարգմանությամբ, որտեղ ներկայացնելով Իսպանիայի քաղաքացիական պատերազմի ողբերգական դրվագները, անօրինություններն ու անարդարությունները՝ հեղինակը խստորեն դատապարտում է եղբայրասպան պատերազմի արհավիրքները: Հայ ընթերցողն առավելապես ծանոթ է Գոնսալո Գուարչի՝ Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված եռագրությանը, որտեղ

անցյալ դարասկզբի եղերական իրադարձությունները հեղինակը որակում է որպես «հումանիզմի ճգնաժամ», համընդհանուր ողբերգություն: Պատերազմի՝ որպես մարդկության մեծագույն չարիքի թեման արծարծվել է նաև 20-րդ դարի պորտուգալացի հայտնի գրող Միգել Տորգայի «Վերադարձ» պատմվածքում, որը նույնպես առաջին անգամ է պորտուգալերենից թարգմանվում հայերեն:

Իսպաներենից հայերեն կատարված թարգմանությունների բաժնում հայ ընթերցողին են ներկայացվում 19-րդ դարի իսպանացի մեծ գրող, լրագրող և քաղաքական գործիչ Վ. Բլասկո Իբանյեսի «Պատը» պատմվածքի, նույն ժամանակաշրջանի իսպանացի հայտնի գրող, դիվանագետ և քաղաքական գործիչ Խուան Վալերայի «Կրկնակի զոհաբերություն» պատմվածքի, ինչպես նաև 20-րդ դարի իսպանացի հանրաճանաչ գրող, փիլիսոփա և հասարակական գործիչ Միգել դե Ունամունոյի «Մահվան հայելին» պատմվածքի թարգմանությունները:

Հայերենից իսպաներեն կատարված թարգմանությունների բաժնում զետեղվել է մի հատված հայ մեծ գրող Նար-Դոսի «Մպանված աղավնին» վիպակից, ինչպես նաև «Նեղ օրերից մեկը» պատմվածքից: Այս թարգմանությունների շարքում առանձնանում է ժամանակակից հայ բանաստեղծ և արձակագիր, հասարակական գործիչ Վարդգես Պետրոսյանի «Մոր տունը» պատմվածքը, որտեղ հուզիչ մանրամասներով հեղինակը ներկայացնում է, թե ինչպես երկար ժամանակ միայնակ մորը չայցելած քաղաքաբնակ որդին հարազատ գյուղ է գալիս, բայց այդպես էլ չի կարողանում նրան տեսնել, քանի որ գյուղում մոր օգնության և աջակցության կարիքը շատերն են զգում: Իսպանախոս ընթերցողին առաջին անգամ է ներկայացվում նաև Վ. Պետրոսյանի «Ուշացած երջանկություն» հոգեհույզ պատմությունը: Իր շարադրանքի անմիջականությամբ և պարզությամբ, սիրած աղջկա նկատմամբ անթաքույց սիրով է բնութագրվում Վ. Պետրոսյանի «Ինչու են շուտ մեռ-

նում ծաղիկները» պատմվածքը, որը թարգմանվել է իտալերեն: Իտալերեն թարգմանությամբ հայ ընթերցողին է ներկայացվում նաև Ալ. Շիրվանզադեի «Ալինա» պատմվածքը: Չափածո ստեղծագործություններից ընթերցողին են ներկայացվում Ժամանակակից հայ մեծ բանաստեղծ Պարույր Սևակի, 19-րդ դարի իտալացի բանաստեղծ, փիլիսոփա Ջակոմո Լեոպարդիի և 20-րդ դարի իտալացի հայտնի բանաստեղծ Էուջենիո Մոնտալեի բանաստեղծությունների թարգմանությունները:

Իտալերենից հայերեն թարգմանությունների բաժնում ընդգրկվել են Ջովաննի Վերգայի, Նատալիա Գինգրուրգի, Ալբերտո Մորավիայի ստեղծագործությունների թարգմանությունները:

Քանի որ ժողովածուն ներառում է ԵՊՀ ռոմանական բանասիրության ամբիոնի իսպանական և իտալական բաժինների ուսանողների թարգմանությունները, հարկ է նշել, որ սույն թարգմանությունները ժողովածուի մեջ ընդգրկվել են միայն խմբագրական որոշակի աշխատանքներից հետո: Այս առումով կցանկանայինք նաև մեր խորին շնորհակալությունը հայտնել մեր հարգարժան գործընկեր Աննա Մարիա Սեկալին՝ իտալերեն թարգմանությունների կատարելագործմանն աջակցելու համար:

Այսպիսով, ուսումնառության տարիներին ուսանողները հնարավորություն ունեն ոչ միայն ծանոթանալու թարգմանաբանության՝ որպես գիտության հիմնախնդիրներին ու հասկացություններին, այլ նաև նման ժողովածուների հրատարակմամբ գործնականում կիրառելու և զարգացնելու իրենց թարգմանական հմտություններն ու կարողությունները, այսինքն՝ ժողովածուն նպատակ է հետապնդում խրախուսելու և ուղղորդելու ուսանողների թարգմանչական գործունեությունը դեռևս համալսարանում ուսանելու տարիներին:

Հասմիկ Բաղդասարյան

PREFACIO

El presente volumen de la colección «Flor de traducciones» se dedica al centenario de la fundación de la Universidad Estatal de Ereván. El 16 de mayo de 1919 el Consejo de Ministros de la República de Armenia aprobó un decreto sobre la creación de una Universidad en Ereván y en 1920 se inauguró la Universidad con gran solemnidad. Al combinar las mejores tradiciones nacionales y europeas en el ámbito de la educación superior, la Universidad Estatal de Ereván a lo largo de su trayectoria centenaria tuvo un papel importantísimo en el desarrollo de la cultura y ciencia de Armenia. Durante este período la Universidad formó profesionales altamente cualificados y especializados en diferentes ramas de las ciencias los cuales crearon valiosas obras culturales y científicas, así como hicieron una gran aportación en el desarrollo de la civilización universal.

Esta colección de «Flor de traducciones» contiene varias traducciones hechas del español, italiano, portugués al armenio, así como del armenio al español e italiano. La mayor parte de las obras literarias incluidas en el volumen se vierten a la lengua dada por primera vez.

Se abre la colección con la traducción de un fragmento extraído de la narración histórica novelada «Una historia familiar» (subtitulada «Los desastres de la guerra») del célebre escritor español, publicista y gran humanista Gonzalo Guarch. Es una crónica de la Guerra Civil de España donde el autor representa varias escenas trágicas y condena los flagelos de la guerra fratricida. El lector armenio conoce muy bien la trilogía armenia de Gonzalo Guarch consagrada al Genocidio Armenio, en la que el autor califica los trágicos acontecimientos sucedidos a principios del siglo pasado como «crisis de la humanidad», tragedia universal. El tema de la guerra, como la mayor plaga que azota a la humanidad, es patente también en «El regreso» del famoso escritor portugués Miguel Torga. Esta obra también se traduce del portugués al armenio por primera vez.

En la parte consagrada a las traducciones del español al armenio se presentan al lector armenio las traducciones de «La pared» de Blasco Ibáñez, conocido escritor, periodista y político del siglo XIX; «Doble sacrificio», de Juan Valera, famoso escritor, diplomático de la misma época, así como «El espejo de la muerte», del célebre escritor y filósofo Miguel de Unamuno.

La parte dedicada a las traducciones del armenio al español contiene la traducción de un fragmento de «La paloma matada» del célebre escritor armenio Nar-Dos, así como un fragmento de «Uno de los días amargos» del mismo escritor. En esta serie de traducciones destaca también «La casa de la madre», del publicista, prosista y poeta contemporáneo armenio Vardgués Petrosián, donde se cuenta con detalle la historia de un hijo que vive en la ciudad y un día llega a su pueblo natal para ver a su madre a quien no ha visto desde hace mucho, pero no consigue encontrarse con ella porque en el pueblo son muchos los que necesitan su ayuda y apoyo. También por primera vez se presenta al lector hispanohablante la traducción del conmovedor relato «La felicidad retardada», de Vardgués Petrosián. Otra obra del mismo escritor titulada «¡Por qué mueren pronto las flores!» sobresale por la sencillez y espontaneidad de su lenguaje y cuenta la historia de un amor sincero que siente el protagonista por su enamorada. Esta obra se presenta en su versión italiana. También se vierte al italiano el maravilloso cuento «Alina», de A. Shirvanzadé. De las obras poéticas se presentan al lector traducciones de las poesías del célebre poeta armenio P. Sevak, del conocido poeta y filósofo italiano del siglo XIX Giacomo Leopardi, y del famoso poeta italiano del siglo XX Eugenio Montale.

La sección destinada a las traducciones del italiano al armenio incluye también traducciones de las obras de Giovanni Verga, Natalia Ginzburg, Alberto Moravia.

Como la presente colección contiene además traducciones realizadas por alumnos de los Departamentos de Español e Italiano de la Cátedra de Filología Romance, cabe señalar que dichas traducciones se incluyeron en la colección tras revisiones efectuadas por el equipo de redactores. A este respecto, queremos también expresar nuestro más sincero agradecimiento a nuestra colega Anna María Seca por sus valiosas observaciones, destinadas a perfeccionar las traducciones italianas. Así pues, durante su carrera los estudiantes no solo tienen la posibilidad de conocer los conceptos fundamentales y los problemas clave de la traductología como disciplina científica, sino también, gracias a la publicación de semejantes colecciones, tienen la oportunidad de practicar y desarrollar sus habilidades y competencias traductoras; es decir, la presente colección persigue el objetivo de incentivar y guiar las actividades traductoras del alumnado durante sus estudios universitarios.

Hasmik Baghdasaryan

PREFAZIONE

Il presente volume della raccolta “Fior di traduzione” è dedicato al centesimo anniversario della fondazione dell’Università Statale di Yerevan. Il 16 maggio del 1919 il Consiglio dei Ministri della Repubblica d’Armenia decise di fondare l’Università a Yerevan che venne inaugurata nel 1920 con una solenne cerimonia, mettendo insieme la migliore tradizione nazionale ed europea esistente nel campo dell’istruzione superiore. Durante il suo percorso centenario, l’Università Statale di Yerevan ha svolto un ruolo essenziale nella vita culturale e scientifica dell’Armenia. In questi lunghi anni l’Università ha istruito e preparato specialisti di alto livello nei vari campi della scienza che hanno dato vita ad opere di grande pregio artistico e letterario e contribuito a nuove scoperte scientifiche apportando il loro contributo allo sviluppo della conoscenza.

Questa raccolta “Fior di traduzione” comprende opere letterarie che sono state tradotte per la prima volta, oltre che dallo spagnolo, dall’italiano e dal portoghese in armeno, anche dall’armeno in spagnolo e in italiano.

La raccolta si apre con il brano scelto dalla cronaca “Una storia familiare” (sottotitolo: “I disastri della guerra”) dello scrittore, grande umanista e pubblicista spagnolo Gonzalo Guarch. Nell’opera l’autore espone gli episodi tragici della guerra civile di Spagna, le ingiustizie e le atrocità del conflitto e condanna duramente le vicende drammatiche e gli orrori della guerra fratricida. Tra le opere di Gonzalo Guarch il lettore armeno conosce la trilogia dedicata al genocidio degli armeni e le vicende tragiche dell’inizio del secolo scorso che segnarono il popolo armeno e che l’autore definisce “crisi umanitaria” e tragedia universale. Il tema della guerra, come il maggiore male dell’umanità, è trattato anche nel racconto “Ritorno” dello scrittore portoghese del XIX secolo Miguel Torga. Anche questo racconto viene tradotto in armeno per la prima volta.

Nella parte che concerne le traduzioni dallo spagnolo in armeno vengono presentati al lettore armeno il racconto “La parete”, opera di un illustre scrittore, giornalista e politico del XIX secolo V. Blasco

Ibáñez, e il racconto “Doppio sacrificio” di un altro famoso scrittore, diplomatico e politico spagnolo dello stesso periodo Juan Valera. È inserita anche la traduzione del racconto del grande scrittore, filosofo e politico del XX secolo Miguel de Unamuno “Lo specchio della morte”.

Nella parte delle traduzioni dall’armeno in spagnolo sono inclusi brani del romanzo “La colomba uccisa” e il racconto “Uno dei giorni amari” dello scrittore Nar-Dos. Tra le traduzioni più significative una particolare citazione merita il racconto “La casa della madre” del narratore contemporaneo, intellettuale di grande impegno politico e civile Vardges Petrosyan. Nel racconto l’autore narra in modo scrupoloso e commovente la storia del figlio che vive in città e torna nel paese natale dopo un lungo periodo di assenza per fare una visita alla madre che non riesce nemmeno a vedere poiché nel paese molti necessitano dell’assistenza e del sostegno di lei. Al lettore ispanofono, per la prima volta, viene offerto anche un altro racconto commovente di Vardges Petrosyan intitolato “Felicità ritardata”, una storia che si caratterizza per la sua spontaneità e semplicità, per l’amore inesausto e sincero nei confronti della propria amata. Sempre dello stesso autore è presente, tradotto in italiano, il racconto “Perché muoiono presto i fiori”. Per la prima volta sarà accessibile al lettore armeno il racconto “Alina” del famoso scrittore A. Shirvanzade tradotto in italiano. Tra le opere poetiche sono rappresentate ai lettori le traduzioni delle poesie del grande scrittore armeno moderno P. Sevak e del famoso poeta italiano del XX secolo Eugenio Montale.

Nel libro inoltre sono riportate, tradotte dall’italiano in lingua armena, le opere di Giovanni Verga, Natalia Ginzburg e Alberto Moravia.

Poiché la raccolta comprende numerose traduzioni eseguite dagli studenti delle sezioni di spagnolo e di italiano della Cattedra di Filologia Romanza dell’Università Statale di Yerevan, è doveroso rimarcare che la redazione di queste ultime sono state inserite nella raccolta solo dopo una scrupolosa ed attenta elaborazione. A tal riguardo, vorremmo esprimere il nostro ringraziamento alla nostra

gentile collega Anna Maria Seca, per il sostegno offerto nella revisione delle traduzioni italiane. Così, durante il loro percorso universitario, gli studenti non solo hanno avuto la possibilità di conoscere le nozioni e le problematiche inerenti la traduttologia come disciplina scientifica, ma hanno anche potuto riflettere sugli aspetti tecnici riguardanti la pubblicazione delle stesse raccolte, con lo specifico proposito di mettere in pratica e di avere l'opportunità di sviluppare le proprie capacità e abilità traduttive. In ultima analisi, siamo convinti del fatto che la presente raccolta abbia il precipuo scopo di incoraggiare e di indirizzare gli studenti ad affrontare l'impegnativo esercizio della traduzione anche nel periodo di frequenza dell'Università.

Hasmik Baghdasaryan

**TRADUCCIONES DEL
ESPAÑOL AL ARMENIO
Y DEL
ARMENIO AL ESPAÑOL**

**ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԻՍՊԱՆԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ
ԵՎ
ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՍՊԱՆԵՐԵՆ**

Գոնսալո Գուարչ
Gonzalo Guarch

Գ. Գուարչը իսպանացի հայտնի գրող է, հրապարակախոս և ճարտարապետ: Նա հեղինակ է մի շարք գրական-գեղարվեստական ստեղծագործությունների, որոնցում արտահայտում է իր վրդովմունքն ու ընդվզումը մարդկության դեմ կատարվող ոճիրների՝ ցեղասպանությունների, պատերազմների, բռնությունների դեմ: Հայ ընթերցողն առավելապես ծանոթ է Գոնսալո Գուարչի Հայոց ցեղասպանության մասին պատմող Եռագրությանը: Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործում ներդրած նշանակալից ավանդի համար նրան շնորհվել է ԵՊՀ պատվավոր դոկտորի կոչում: Ստորև ներկայացվում է մի հատված Գ. Գուարչի «Մի ընտանեկան պատմություն» («Պատերազմի արհավիրքները») պատմավեպից, որտեղ հեղինակը ներկայացնում է Իսպանիայի քաղաքացիական պատերազմի (1936-1939 թթ.) որոշ ողբերգական դրվագներ:

1931 թ.
ԱՊՐԻԼ – ՄԱՅԻՍ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

1931 թ. ապրիլի 14-ին Կամիլո Ռիվերայի տասնհինգամյակն էր: Նրա նվերը լինելու էր Կարոլինա Ռուիսի պատրաստած խնձորով կարկանդակը. նա միակն էր, որ իրեն հիշելու էր: Կամիլոյի ընտանիքի մյուս անդամների համար այդ օրը նախորդների պես անցնելու էր աննկատ:

Դոն Կոսմե Ռիվերոն այլ մտահոգություններ ուներ: Առավոտվա մամուլը հայտնում էր, որ ընտրողների մեծամասնու-

թյունը ապրիլի տասներկուսին, կիրակի օրը, առավոտյան քվեարկել էր Հանրապետության օգտին՝ դրանով իսկ վերջ դնելով Խակայի և օրեր անց Կուատրո Վիենտոսի¹ ապստամբությանը հաջորդած երկարատև բախումներին և խռովություններին, որոնք Միապետության համար դարձել էին իսկական գլխացավանք:

Նախորդ օրը՝ ապրիլի 13-ին, մեծ քաղաքների փողոցները վերածվել էին իսկական հանրահավաքատեղերի՝ լի մարդկանց հոծ բազմությամբ, որոնք իրենց գոյուններով աջակցում էին Հանրապետությանը, կարծես թե դա իրենց վերջին հույսը լիներ: Նույնիսկ քաղաքացիական գվարդիան կրակ արձակեց ցուցարարների այն խմբերի վրա, որոնք Մադրիդի Սիբելես հրապարակի մոտ խախտում էին հասարակական կարգը:

Այդ էր պատճառը, որ այն երեքշաբթի օրը՝ ամսի 14-ին, դոն Կոսմե Ռիվերոն տարակուսանքի մեջ էր: Համոզված էր, որ դա ծանր հետևանքներ էր ունենալու. միգուցե արդեն որոշ բաների մասին մտորելու ժամանակն էր:

Երեկոն իջնելուն պես այդ ամենը հաստատվեց: Սևիլայում տոն էր... հանրապետական տոն, ինչպես երկրի մյուս կարևոր քաղաքներում: Այդ պատճառով, երբ վերադարձավ տուն, և դոնյա Լուլան նրան ասաց՝ «Գիտե՞ս, որ այսօր Կամիլիտոյի ծնունդն է», նա մոայլ և տհաճ դեմքով նայեց կնոջը: Իսկ իրեն ի՞նչ: Մի թե դա կարևոր էր իր համար: Միայն կարողացավ պատասխանել.

– Լո՛ւա, հանգի՛ստ թող ինձ, ես այլ մտահոգություններ ունեմ: Բավական է այդ հիմարություններով ինձ անհանգրստացնես: Իսկ դու գիտե՞ս, թե այսօր ինչ է պատահել:

Լուլա Լեյվա ի Գասկոնը գլխով բացասական նշան արեց: Ո՛չ, գաղափար չուներ: Ի՞նչ էր պատահել:

¹ Խոսքը Հանրապետության հռչակման համար տեղի ունեցած Կուատրո Վիենտոս օդանավակայանի ապստամբության մասին է, որ տեղի էր ունեցել 1930 թ. դեկտեմբերի 15-ին՝ Խակայի ձախողված ապստամբությունից 3 օր անց:

Դոն Կոսմեն այնքան էլ համբերություն չուներ, կարելի է ասել, որ ընդհանրապես չուներ. նա ակնդետ նայեց կնոջը և բացականչեց.

– Թեկուզ չհավատաս, բայց այսօրվա սկսած փոթորիկը մեզ բոլորիս իր հետ կտանի:

Հետո նա փակվեց իր աշխատասենյակում, որպեսզի փորձի լսել ռադիոյով հեռարձակվող լուրերը, որ այդ պահին իրեն հետաքրքրող միակ բանն էին:

Դոն Կոսմեն կարողացավ լսել, թե ինչպես է բազմությունը բացականչություններով ողջունում ժամանակավոր կառավարության անդամներին, մինչդեռ սոցիալիստ և հանրապետական խորհրդականները զավթում էին Մադրիդի քաղաքապետարանը: Ժամը ութին նախարարները մտան կառավարություն, իսկ փողոցներում պայթյունավտանգ, խառը իրավիճակ էր:

Քիչ ավելի ուշ սկսեց իսկապես անհանգստանալ: Ռադիոկայանից հաղորդում էին, որ Ալֆոնսո XIII-ը լքում է պալատը, որպեսզի գնա Կարթագեն: Ի՛նչ է լինելու երկրի վիճակը: Ի՛նչ դժբախտություն:

Այդ մասին իմացավ մի քանի օր անց, երբ Սիբկուլո Մերկանտիլում² կարդաց «Հանրապետության թերթը»: Ժամանակավոր կառավարությունը կարճ ժամկետում կազմավորելու էր խորհրդարան, որը կազմված էր լինելու քաղաքական լայն շրջանակներից՝ Ալկալա Մամորա, Մաուրա, Կասարես Կիրոգա, Լարգո Կաբալյերո, արհմիության ներկայացուցիչը, արմատականներ Լեռոն և Մարտինես Բառիոն: Այդ անձնավորությունը նրան ընդհանրապես դուր չէր գալիս: Պրիետո դե լոս Ռիոսը, որը միշտ ընդդիմացել էր Պրիմո դե Ռիվերային: Դա՛ էր կառավարությունը: Ինչպիսի՛ բարբարոսություն:

Դոն Կոսմեն սարսափահար էր. այդ կառավարությունը մտադիր էր քանդել ոչ թե միապետության պես արմատացած

² Սոցիալ-մշակութային լայն գործառույթներ իրականացնող կենտրոն Սևիլայում, որը հիմնադրվել է 1868 թվականին:

մի կառույց, այլ նրա էությունը՝ սոցիալական ռեֆորմի պատրվակով, և իսպառ վերացնել սոցիալական անարդարությունը: Ո՛չ, նրան ընդհանրապես դուր չէր գալիս այն ամենը, ինչ տեղի էր ունենում:

Բայց միգուցե ավելի օգտակար կլինե՞ր շարունակել խոսել Ռիվերոյի ընտանիքի մասին: Վերջիվերջո նրանք են այս պատմության գլխավոր հերոսները:

Կամիլոն մեծանում էր իր եղբայրների ստվերում: Ստիպված էին նրան մի քանի անգամ վիրահատել: Գոնե խոսել կարողանար: Բայց ինչ վերաբերում է մնացածին, ապա դա անլուծելի էր: Դառը իրականությունն ահավոր էր. նա մի տան թզուկ էր, որին պետք չէր տանից դուրս հանել: Ինչի՞ համար...: Որ ծիծաղեի՞ն նրա վրա: Մարդիկ դաժան էին և այդ պահը բաց չէին թողնի: «Մի սրա՛ն նայեք: Այս փոքրին: Ի՛նչ գվարճալի է»: Եվ այդ ժամանակ դոն Կոսմեի սիրտը կարծես տակնուվրա էր լինում: Ո՛չ: Ավելի լավ էր նրան այդպես թողնել: Տանը որևէ մեկը կփորձեր սովորեցնել կարդալ, խիստ կարևոր բաները գրել, հաշվել և մի քիչ էլ ավելին: Մասնագետները նրանց ասել էին, որ նմանատիպ էակները երկար չեն ապրում, որ ավելի լավ կլինե՞ր նրանց հետ չկապվել: Դե, դոն Կոսմեի համար դա պարզ էր, և նա գրեթե բառ չէր փոխանակում տղայի հետ: Իսկ ի՞նչ պետք է ասե՞ր նրան՝ «Կա՛մ, ո՛չ դա»: Իսկ դոնյա Լուան նրա հետ վարվում էր այնպես, ասես խաղալիք լինե՞ր, որը հավատարիմ շան պես սևեռուն հայացքով միշտ իրեն էր նայում: «Դա ո՛չ, Կա՛մ, դա ո՛չ: Ա՛յ քեզ երեխա»:

Ինչ վերաբերում է եղբայրներին, ապա նրանք մի կերպ էին նրան հանդուրժում: Նույնիսկ, կարելի է ասել, նրան սիրում էին այնպես, ինչպես կսիրեին, օրինակ՝ մի տնային կենդանու: Նա այնքա՛ն անպաշտպան էր, այնքա՛ն լավը, չնայած, որ ավագ եղբայրը՝ Պաբլոն, չէր ցանկանում անգամ լսել նրա մասին, քանի որ հոգու խորքում ամաչում էր նրա համար: Երբ իր ընկերներին, իսկ ավելի ուշ որևէ մի ընկերուհու բերում էր

տուն, փորձում էր թաքցնել նրան այնպես, ինչպես ընտանիքի ամոթալի գաղտնիքներն են թաքցնում: Նրա լավագույն ընկերը՝ Լուիս Վալ դե Օտունան, որը նույնպես Սարագոսայում ակադեմիա էր հաճախել իր հետ, մի օր նրան շատ պարզ ասաց.

– Գերմանիայում մարդիկ նմանատիպ խնդիրներ չեն ուզում ունենալ, այնտեղ դա այլ կերպ են լուծում... պարզապես ազատվում են նրանցից:

Առաջին անգամ, երբ Պաբլոն լսեց այդ տեսությունը, կատաղած պատասխանեց նրան: «Իմ եղբա յրբ, ո՛չ: Բացառվում է»: Բայց դա նրան մտածմունքների մեջ գցեց. «Գուցե այդ կերպ չի տառապի ու չի տանջվի: Օ՛ֆ: Անհնար է: Մայրս կուշաթափվի: Ո՛չ, ո՛չ, նման բան անհնար է, ... համենայն դեպս հիմա»:

Միակ մարդը, որը նրան ընդունում էր, Լեոնսիոն էր: Իրականում հենց ինքն էր սովորեցրել առաջին տառերը: Զարմացավ, երբ համոզվեց, որ նա վատ չէր անում դա: Սակայն հրաժարվում էր գրել:

– Ինչու՞ չես գրում,– պնդում էր նա: – Լսի՛ր, գոնե ամեն օր մի տող:

– Այո՛,– պատասխանեց Կամիլոն: Գրել գիտեր, բայց ներկա պահին դրա կարիքը չկար:

– Այդպես չես մոռանա ոչինչ, կգրառես և ընդմիշտ կմնան:

Կամիլոն լուռ ձեռքը տարավ գլխին: Ամեն ինչ այնտեղ էր մնում ընդմիշտ, բայց ինչու՞ ասեր այդ մասին: Չէին հավատա, որ ամեն ինչ, բացարձակապես ամեն ինչ, մտապահում էր իր գլխում՝ սկսած առաջին վայրկյանից, երբ բացեց աչքերը: «Տե՛ր Աստված, ի՛նչ ափսոս»: Այդ ժամանակ չկարողացավ հասկանալ այդ հնչյունների իմաստը, միայն ամիսներ անց հասկացավ, որ իրեն էին վերաբերում: Ափսոս, իսկապես, շատ ափսոս:

Բայց շատ արագ կարդալ սովորեց: Այն էլ ինչպե՛ս սովորեց: Լեոնսիոն միակն էր եղբայրներից, որ գիտեր նրա գաղտնիքը: Նա նույնպես գաղտնիք ուներ: Խորապես սիրահարված էր Պաբլոյի ընկերոջը՝ Լուիս դել Վալին, և ամառային մի երեկո լացակումած բացատրեց այդ ամենը Կամիլոյին: Դա ան-

հնարին սեր էր:

Կամիլոն կարողացավ հասկանալ նրան, քանի որ լավ էր հասկանում՝ ինչ ասել է անհնարին սեր: Ընտանիքում, քիչ թե շատ, նրան հանդուրժում էին բոլորը, բայց Լեոնսիոյից բացի ոչ ոք նրան չէր սիրում, անգամ իր մայրը, որ շարունակ հանդիմանում էր իրեն: «Մթերային խանութում ինձ մայրիկ մի՛ անվանիր: Ո՛չ էլ փողոցում, տա՛նը, միա՛յն տանը: Եվ ցածրա՛ձա՛յն: Քանի՞ անգամ պետք է քեզ կրկնեմ դա»:

Կամիլոն, որն իր արժանապատվությունն ուներ, որոշեց, որ այլևս երբեք: Եվ այդ ժամանակվանից ի վեր, եթե մարդ էր լինում, նա թաքնվում էր իր սենյակում: Այն հազվադեպ դեպքերում, երբ նրան հանում էին փողոց, չորս կամ հինգ քայլով հետ էր ընկնում: Փոքր ժամանակվանից Ռոսիտան, քրիստոնեական գթասրտությունից դրդված, նրան զբոսանքի էր տանում, քանի դեռ չէր հանդիպել իր նորաթուխ փեսացուին՝ Ռիկարդո Սանմիլյանին, Սանտիագո Սանմիլյանի՝ ոստիկանապետի որդուն: Նա նույնպես սովորում էր իրավաբանական ֆակուլտետում, և դասից հետո իր գեղեցիկ ձեռագրով արված գրառումներն աղջնակը վարպետորեն Ռիկարդոյին էր փոխանցում, իսկ վերջինս էլ աղջկան հրավիրում էր կինոթատրոն: Նրան համբուրում էր այնպես, ինչպես էկրանից էին դա անում, հետո ձեռքը տանում էր նրա վերնագգեստի տակ, և մինչ Ռոսիտան ակնդետ նայում էր էկրանին, փնտրում էր նրա կրծքերը: Իրար հավիտենական սեր էին խոստանում, չնայած այն հանգամանքին, որ երբ որդին տուն էր վերադառնում, ոստիկանապետը բղավում էր նրա վրա և անպիտան անվանում:

– Անպետքի մեկն ես: Տե՛ս, նորից չմնաս իրավաբանության հինգերորդ կուրսում: Ամո՜թ է:

Ռիկարդոն նրան նայում էր ու չէր լսում՝ հիշելով իր մեղմ հպումը Ռոսիտայի հագուստի տակ քողարկված մաշկին, այդ փոքրիկ գոգավորություններին: Օ՛, ի՛նչ հաճելի էր, և մտադրվում էր հաջորդ չորեքշաբթի նրան կրկին տանել կինոթատրոն: Ամենահամապատասխան վայրն էր՝ մուլօ, հարմար,

գաղտնի, իսկ Էկրանի կախարդանքն ամեն ինչ թույլ էր տալիս: Այդ ժամանակ ուսումը նրան քիչ էր հետաքրքրում. իրականում ուզում էր մի գործ դնել՝ գիշերային մի բար՝ համոզված լինելով, որ դա իրեն շատ փող կբերեր:

– Դա սանձարձակությունն է,– բղավում էր հունից դուրս եկած ուստիկանապետը, որն իմացել էր եղելությունը: – Սանձարձակությունն: Թափթփուկներին բնորոշ վարքագիծ: Ես գիտեմ, թե ինչ եմ ասում: Այս երեխան դժբախտ է լինելու: Ինձ հաստատ նման չէ:

Եվ դա ճիշտ էր, ընդհանրապես իրար նման չէին, կարծես թե իրականում իրար հետ որևէ կապ չունենային, չնայած ծննդյան վկայականը փաստում էր, որ հայր և որդի են:

– Ուրեմն այդ դեպքում ո՞ր գրողի տարածին է նման այս երեխան:

– Իմ եղբորը,– արձագանքում էր դոնյա Կարմենը՝ նրա կինը:

– Խոսկիինի՞ն: Դե վերջացրո՛ւ: Նա անառակի մեկն է, նրա ոտքն այլևս այստեղ չտեսնեմ: Այ կի՛ն, ես ուստիկանապետ եմ, չե՞ս հասկանում, ինչի՞նչ ես ուզում հասնել: Ուզում ես ինձ ամբողջ Սևիլայի ծաղրի առարկա՞ն դարձնել: Էլ ոչ մի խոսք:

Ոչ ոք չէր կարող նրա գլխից հանել այն միտքը, որ Ռիկարդիտոն իր քեռու կենդանի պատկերն էր: Ի՛նչ անբախտություն:

Կարծես՝ դա քիչ էր, հիմա էլ նրան բռնացրեց Բակունինի գիրքը կարդալիս, ոչ ավել, ոչ պակաս, քան Բակունին: Սաստիկ դառնացավ: Ամբողջ կյանքում ավագակներին ինքն է խոզանոց ուղարկել, իսկ հիմա այդ պատիժը: Ինչի՞նչ էր ուզում հասնել դրանով: Վե՞րջ տար իր կարիերային:

Երբ արդեն համբերության բաժակը լցվեց, փակվեց նրա հետ իր աշխատասենյակում և մի լավ ծեծեց: Այլ ճար չունեիր: Նրան բազմիցս էր ծեծել, բայց այս անգամ գոտիով էր, բռունցքներով և աքացիներով:

– Դա հնարավո՞ր բան է: Ի՞նձ: Ինձ հե՞տ վարվել այսպես:

Կատաղությունից փրփրել էր: Երկար տարիներ էր, ինչ

նրան այդպես չէր ծեծել:

Բաժանմունքում շատ անգամ սահմանափակվում էր՝ մատնանշելով այս կամ այն մարդուն, կանչել էր տալիս իր հավատարիմ մարդկանց և բարձրացնում մի մատը, հետո երկրորդը, երրորդը, չորրորդը, ավեր կամ երկու ձեռքը:

– Թող Աստված տեսնի, թե ինչպես է խոստովանում, դո՛ւն Սանտիագո: Տա՛ւր: Տեսնենք՝ հո հուսախաբ չե՛նք լինի:

– Այո՛, տա՛ւր, տա՛ւր: Ժամանակ առ ժամանակ պետք է մի լավ դաս տալ այս անիծյալներին:

Չնայած նա հազվադեպ էր դա անձամբ անում: Երբեմն, երբ սեփական հետաքրքրությունից դրդված, իր համար խնդիր չէր անձամբ սկսելն այդ «գործ» կոչվածը, ինչպես ինքն էր այդպես անվանում:

Որդուն ծեծելուց հետո այնքան էր քրտնել, որ ստիպված եղավ լվացվել: «Նա դրան արժանի էր: Բակունի՛ն: Այդ անիծյալի վերջը վատ է լինելու, չափազանց վատ: Տեսնենք՝ ուշքի կգա՞»: Կուշտ էր ամեն ինչից:

Կինը, տեսնելով, թե երեխային ինչ օրն է գցել, նրան խիստ անպատվեց.

– Իսկական շան ծնունդ ես:

Ինչպե՞ս հանդուրժեք, որ իր սեփական տանն իրեն հայիոյնին: Ձեռքի հակառակ կողմով նրան ուժգին հարվածեց, և Կարմենի շրթունքից արյուն սկսեց հոսել, ասես նրան սպանած լինեք: Ի՛նչ դժբախտություն: Ինչպիսի՛ ընտանիք: Գնաց բաժանմունք՝ դուռը ուժեղ փակելով. համենայն դեպս այնտեղ միշտ էլ որևէ կիսատ մնացած գործ լինում էր:

Այդ օրը ներսում պատահաբար մի քանի արհմիության ներկայացուցիչներ կային: Երբ եկավ, պահակակետի սերժանտին ասաց, որ իրեն չխանգարեն, աշխատասենյակից վերցրեց ցլամարտիկի մտրակը և իջավ նկուղ, որտեղ բանտախցերն էին: Ներսում երկուսն էին և փորձեցին դիմադրել: Դա դիմադրություն էր իշխանության դեմ, և նա ցույց տվեց նրանց իրենց տեղը.

– Բակունի՛ն, Բակունի՛ն, – բղավում էր շնչակտուր, մինչ

մտրակով հարվածում էր նրանց:

– Ի՞նչ Բակունին, մենք ոչինչ չենք հասկանում: Մենք անարխիստ չենք:

Նա միայն հիշում էր Կարմենի շրթունքը՝ համոզված, որ աշխարհին իր դեմ է դուրս եկել:

– Ստացե՛ք, անիծյալնե՛ր, սրիկանե՛ր:

Ռիկարդո Սանմիլյանը այդ ժամանակ կյանքից շատ հիասթափված և զզված էր: Երբ ուշքի եկավ, բերանում զգաց արյան համ և թթեց իր կոտրված ատամը գուգարանակոնքի մեջ: Ատում էր հորը, մտածեց, որ եթե նա համարձակվի կրկին իր վրա ձեռք բարձրացնել, կվերցնի բյուրոյի ատրճանակը և կկրակի նրա վրա: Գրողի տարածը փոքրուց միշտ նրան դաժանորեն էր ծեծել: Բայց այդ ծե՛ծը: Ամբողջ մարմինը կապտուկներով էր պատված, և մինչև իսկ հոգին էր ցավում: Մտածեց, որ չի կարող շարունակել այնտեղ ապրել, կգնա տանից: Նրան կրկին տեսնել չէր հանդուրժի, չնայած պետք է զգույշ լիներ, քանի որ գիտեր, որ այդ մարդը, երբ ցանկանար, կարող էր իր առջև դուրս գալ: Մինչ պատրաստում էր փոքրիկ ճամպրուկը, մտածում էր, որ լավագույն լուծումը Մադրիդ գնալն է: Իսկ Ռոսիտա՞ն: Հետո, ավելի ուշ կգար նրա հետևից:

Կամիլոն իմացավ այդ մասին, քանի որ Լեոնսիոն, որն այդպիսին էր, նրան ամեն ինչ պատմեց: Ռոսիտան միայն Լեոնսիոյի հետ էր նման բաներից խոսում, նրա մեջ տեսնում էր մեկին, ում կարելի էր վստահել, մեկին, ով զգացմունքներ ուներ և իրեն կհասկանար, այն աստիճան, որ նկատեց, թե ինչպես է լաց լինում այդ մասին տեղեկանալուց հետո:

Իրականում Կամիլոն դժվարորեն էր արտասվում, քանի որ նրա արցունքագեղձերը լավ չէին գործում, բայց դեմքի մի շարժումով աչքերը կիսափակում էր, իսկ հետո դրանք ծածկում ձեռքերով. նա մորից էր սովորել այդպես անել:

Կամիլոյին չէին ծեծում, դե, գուցե ժամանակ առ ժամանակ՝ մի ապտակ: Մի անգամ՝ Սուրբ ծննդյան օրը, կամ դոն Կոսմեի օրը, երբ նրա ձեռքից շատ տաք ապուրով լի ափսե թե

բաժակ ընկավ և փշուր-փշուր եղավ, դոն Կոսմեն բարձրացրեց սպառնացող ձեռքը, իսկ դոնյա Լուլան թեպետ աչքերով սկսեց հանդիմանել նրան, սակայն փորձեց նաև պաշտպանել:

– Բայց, Կո՛սմե, նա էլ է մարդ, Աստծո տված հոգի ունի:

Իսկ դոն Կոսմեն հագիվ էր իրեն զսպում՝ տեսնելով գորգի վրա թափված վերմիշելը: Նա մտածում էր, որ իր կինը բնավ էլ իրավացի չէ, որ այդ հրեշը չի կարող հոգի ունենալ: Նրա պես մարդու ինչի՞ն էր պետք հոգին:

Իսիդորոն էլ Կամիլոյի հետ լավ հարաբերություններ չունեի, դե, իրականում ոչ մեկի հետ նա լավ չէր, անգամ իր մոր հետ, որը նրա մասին խոսելիս ասում էր. «Այդ անպիտան Իսիդորոն» և ավելացնում. «Չգիտեմ՝ ինչ ենք անելու այս երեխայի հետ»: Իրականում Իսիդորոն զգվել էր ամեն ինչից, հոգնել էր իր մոր գգրոցի դարակները փորփրելուց, որպեսզի նրանից գողանար չորս պեսետա, հոգնել էր արծաթե շերեփ գրավ դնելուց, դոնյա Լուիսա Սամպերի՝ հարևանուհու տուն մտնելուց, որը գրեթե ամբողջությամբ կույր էր, որ տեսներ, թե ինչ կարող էր տանել: Այնտեղ շարունակում էր մնալ՝ զուտ հարմարավետությունից ելնելով, ամեն գիշեր երազելով Բարսելոն, իսկ հետո՝ գուցե Փարիզ գնալու մասին՝ գիտակցելով, որ չի կարող մնալ Սևիլայում և հանդուրժել իր հոր կոիվները, մոր հանդիմանական հայացքները և այն ճնշող մթնոլորտը, որը նրան ոչինչ անել թույլ չէր տալիս, մինչդեռ ինքը երազում էր ազատության մասին:

Համբերության բաժակը լցվեց այն օրը, երբ նրան ինստիտուտից հեռացրեցին: Չգիտես ինչու՝ դոնյա Լուլան կարծեց, որ անհանգիստ և չափից ավելի ըմբոստ լինելու պատճառով էր, սակայն հոգու խորքում ոսկե սիրտ ուներ: Հայրն այլ կերպ էր տեսնում իրականությունը:

– Իսկ հիմա ի՞նչ: Ի՞նչ պետք է անենք քեզ հետ: Ի՛նչ դժբախտություն: Ի՛նչ դժբախտություն:

Այնուամենայնիվ, դոն Կոսմեն չէր համարձակվում նրա հետ գլուխ դնել, քանի որ վերջին անգամ տղան, որը նրանից մի գլուխ բարձր էր, դեմքը պարզել էր, բայց երբ ծեծել էր նրան,

բռնացնելով պաշտպանվել էր:

– Դու՛րս գնա, դու՛րս, չեմ ուզում այլևս քեզ տեսնել,– բացականչել էր այդ ժամանակ զայրացած հայրը: – Դու՛րս այստեղից, անշնորհակալ, վատ տղա:

Այդ անսպասելի պոռթկումն առանձնապես ոչինչ չէր նշանակում, քանի որ դոնյա Լոլան, ինչպես միշտ, իր կամքն էր պարտադրում: «Նրա որդի՛ն է: Խելագարվե՛լ է, ի՞նչ է: Միայն թե ոչ դա»,– հուզված գոռում էր նա և ծակող հայացքով նայում ամուսնուն, և այլևս չանդրադարձան այդ թեմային, նույնիսկ միմյանց հետ չքննարկեցին: Միայն ժամանակ առ ժամանակ թերահավատ հայացքներ փոխանակեցին, իսկ դոն Կոսմեն աչքի պոչով նայեց այդ անպետք Կայենին ու մտածեց, որ ամեն ինչ պարզ էր իր համար, իր ժառանգությունից ոչ մի գրոշ չէր պատրաստվում թողնել նրան: Սեփական հոր վրա ձեռք բարձրացնելը ամենամեծ սրբապղծությունն է:

Դոն Կոսմեն խոսեց իր խոստովանահոր՝ ծխական քահանա դոն Խայմե Ռիվադավիայի հետ, որը նրանց ճանաչում էր իր ողջ կյանքի ընթացքում և շատ լավ գիտեր նրանցից յուրաքանչյուրին:

– Համբերությո՛ւն, որդի՛ս: Աստված մեզ շատ ծանր փորձություններ է ուղարկում, երբեմն՝ անտանելի: Վերջերս խոսեցի դոն Անխել Հեռերայի հետ, և այդ արտասովոր մարդն ինձ ասաց, որ այս երկիրը Ողբերգական շաբաթից³ հետո ուշքի չի գալիս: Բայց տե՛ս, այդ ժամանակից ի վեր ինչքան ջրեր են հոսել: Թող Աստված ինձ ների, բայց այս ամենը Հանրապետության բացարձակ թողտվության պատճառով է: Այս սողուկիչ մասոններն ամենուր են: Այսպիսին է ստեղծված իրավիճակը: Ինձ չի զարմացնում Իսիդորոյի պահվածքը: Ամենայն հարգանքով, բայց նա արձակած փամփուշտի պես կորած է: Աղոթե՛ք Ձեր որդու համար, այլևս ոչ մի հարգանք չի մնացել,

³ Խոսքը Բարսելոնում 1909 թվականին տեղի ունեցած ողբերգական իրադարձությունների մասին է:

ոչ մի: Շուտով մոլեռանդությունից, սնահավատությունից և անհավատությունից բացի ոչինչ չի մնա: Աստված մի արասցե, որ երեխան ընկնի այդ սոցիալիստների ձեռքը:

Դոն Կոսմեն քախոս էր, առանձնապես ասելիք էլ չկար, այնպես որ նա դուրս եկավ եկեղեցուց՝ ծանր հառաչելով և խորհելով իր կնոջ մասին, որից ամենաշատն էր վախենում, քանի որ բազմիցս փորձել էր ատամները ցույց տալ. մի բան, որ ինքը տանել չէր կարողանում: Գոնե մի փոքր կայունություն նրան պետք էր, միայն դա, ոչ մի վայրկյան չէր կասկածում դոն Խայմեի բառերի ճշմարտացիությանը: Չարիքն ազատության մեջ էր և իր սև գործն անում էր, իսկ այն պահից ի վեր, ինչ թագավորն ստիպված եղավ հեռանալ երկրից, ամեն ինչ ավելի էր վատթարանում: Ի՛նչ ամոթ: Միայն այն մտքից, թե ինչ կարող էր պատահել, նա սաստիկ անհանգստանում էր, որովհետև տեսնում էր, թե ինչպես է շուրջն ամեն ինչ քանդվում: Ի՛նչ լավ էին ապրում առաջ: Փոփոխությունների վախը նրա մոտ գլխապտույտ էր առաջացնում: Ոչինչ պետք չէր փոխել, ոչինչ: Ամեն ինչից վեր կարգն էր, և պետք չէր խախտել այն:

Բելեն Ռիվերոն այդպես չէր մտածում, և չնայած ընդամենը մի քանի շաբաթ էր մնացել, որ բոլորեր իր քսան տարին, ծնողները շարունակ իր հետ երեխայի պես էին վարվում: Մեկ ամիս Մադրիդում հյուրընկալվել էր մորաքույր Ռոսալիայի տանը և այդ ժամանակվանից հետո կարծում էր, թե լավ գիտեր իր հետագա անելիքները: Առաջին հերթին մտադիր էր Սևիլյայից մայրաքաղաք գնալ, ճանաչել մի ուրիշ աշխարհ, որն իրեն թույլ կտար ազատորեն շնչել, քանի որ, ըստ էության, այդ քաղաքն իր համար ոչ այլ ինչ էր, քան մի մեծ գյուղ, և նա այլևս չէր կարողանում ապրել այնտեղ, դրան գումարած իրենց տանը տիրող փակ և բռնապետական մթնոլորտը: Երագում էր ազատության մասին, որի շունչը վերջապես կկարողանար զգալ Մադրիդում:

Սակայն դոն Կոսմեն չէր ցանկանում ո՛չ խոսել, ո՛չ էլ լսել այդ ամենի մասին, ըստ էության նա միշտ մեջբերում էր այն պատմությունը, որտեղ ասվում էր, որ կինն իր կոտորած ոտքով միշտ պետք է տանը նստի: Բախվելով նրա համառությանը՝ հայրը մի օր պոռթկաց: Ի՞նչ էր նշանակում սեռերի հավասարության մասին այդ ողջ պատմությունը: Ստիպված էր լրջորեն սպառնալ նրան, քանի որ մարմնով սարսուռ էր անցնում, երբ մտածում էր, որ այդ ամենը նրան կարող էր անդառնալիորեն կործանել: Ավելի շուտ նրան կսպաններ, ինչպես իր բարեկամ Կառլոս Մարտինեսն արեց: Մեծ աղմուկ բարձրացավ, շատ տհաճ իրավիճակ ստեղծվեց, մի տարի անդադար սուգ արեցին, ապա բոլորը հանգստացան՝ հասկանալով, որ մարդն արել էր այն, ինչ պետք է աներ: Թե չէ էլ ու ր մնաց ընտանիքի պատիվը, որտեղ, չար լեզուների և բամբասանքի հորձանուտով: Ո՛չ, երբեք, երբեք. նա նույն կերպ կվարվեր: Նա դա շատ պարզ հասկացրեց կնոջը. «Ավելի շուտ կսպանեմ նրան»: Լոլա Լեյվա դե Ռիվերոն անմխիթար լաց եղավ՝ գիտակցելով, որ ամուսնու ասածները լոկ խոսքեր չէին:

Ռոմանը՝ իրենց կրտսեր և սիրելի զավակը, Կամիլոյին չհաշված, ուներ իր ուրույն աշխարհը և այս պատմության մեջ տեղ չունեւ, միակն էր, որ կարող էր առանց պատճառի և արդարանալու ընթրիքից ուշանալ: Սկզբում դոն Կոսմեն նրան խիստ հանդիմանեց՝ ասելով, որ իր չափը ճանաչի: Ժամը ինն անց կեսին տա՛նը լինեւ, սակայն տղան որևէ բանականության կոչի ուշադրություն չէր դարձնում, մինչև որ մի օր նա հայտնվեց քաղաքում *Acción Católica*⁴-ի ներկայացուցչի հետ: Նրանք երեքով փակվել էին աշխատասենյակում, և ուշագրավ էր, որ երբ դոն Կոսմեն ներս մտավ՝ կասկածներով լի և վախվորած, այնտեղից դուրս եկավ համոզված: Այնպես չէր, որ այդ ամենը նրա սրտով էր, սակայն ներկայացուցիչը, որ չափազանց շաղակրատ էր, նրան պարզ հասկացրեց, որ դա էր ճիշտ

⁴ Acción Católica-ն Ավետարանի քարոզչության ձև է:

ուղին: Այնուհետև աստիճանաբար, ժամանակին համընթաց, ընտանիքը լուռ համակերպվեց այդ ամենի հետ: Ռոմանը տարբերվում էր մյուսներից, և բոլորի մոտ այն կարծիքն էր ստեղծվել, որ հայրը ոչինչ չէր պատրաստվում անել դա փոխելու համար: Եթե գալիս էր ժամանակին ընթերելու, լավ, իսկ եթե ոչ, ապա ընթրում էին առանց նրա՝ պահելով իր բաժին կերակուրը խոհանոցում:

– Ի՞նչ է, այս երեխան արտոնյալ է,– մի օր նեղացած հարցրեց դոնյա Լուլան:

Դոն Կոսմեն թոթվեց ուսերը և առանց պատասխանելու շարունակեց ծամելը: Հոգու խորքում համաձայն էր, որովհետև ինչ որ մեկը պետք է վերջապես կանգնեցներ մարքսիստներին:

Իրոք, դոն Կոսմեն հիանում էր իր որդի Ռոմանով և կարծում էր, որ գոնե այդ տղան հստակ գաղափարների տեր է և հասկացել է, թե որտեղից կարելի է սպասել վտանգը: Նա լավ տղա էր, հավատամքով խորապես կաթոլիկ էր:

– Շատ հաճելի է լսել դա,– շնջաց դոն Խայմեն խոստովանարանի մութ անկյունից մինչև երկար-բարակ ասում էր, թե ինչպես էր Աստված ընտրում իր պաշտպաններին, և կասկած չկար, որ շատ դժվարին ժամանակներ էին գալու, և կաթոլիկ ընտանիքներն ու եկեղեցին պետք է մի բռնուցք դառնան: Դոն Խայմեն շատ կապված էր այդ երեխաներին. չէ՞ որ նա էր կնքել նրանց բոլորին, մեծացել էին իր աչքի առաջ, և հիմա վախենում էր նրանցից յուրաքանչյուրի համար:

– Այնտեղ, հենց այնտեղ՝ փողոցի մյուս կողմում էին գտնվում սատանաներն իրենց սպասավորների հետ,– ասաց դոն Կոսմեն, այլապես չէին համարձակվի իրեն բացիկ ուղարկել, որի մեջ Հանրապետությունը հանդես էր գալիս կիսամերկ կնոջ կերպարով՝ կուրծքը բաց, եռագույն դրոշով փաթաթված և մասունական եռանկյամբ:

Ինչպիսի՜ անամոթություն. թագավորը, որն այդչա՛փ կաթոլիկ էր և այդքա՛ն իսպանացի, ստիպված էր հեռանալ իր իսկ երկրից՝ որպես մի փախստական: Տականքնե՛ր: Մի քանի

սրիկա հաստատ երկիրը հասցնելու էին կործանման: Ալկալա Սամորան (բայց չէ՞ որ նրան լավ էր ճանաչում) մի, այսպես ասած, ինքնավստահ փաստաբան էր Պրիեգոյից, ոչ ավելին: Նա կարող էր բարձրաձայն ասել այդ մասին, որովհետև երբ եկել էր թեմ, նրա հետ երկարատև շփում էր ունեցել: Շատ խելացի անձնավորություն էր, դա անհերքելի էր, սակայն միևնույն ժամանակ սխալ, լիովին սխալ մտածելակերպ ուներ, և այդ ամենին գումարած՝ նաև աթեիստ էր:

Ինչի՞ համար էր այդքան ազատությունը, մի՞թե երկիրը քառսի վերածելու համար:

– Դո՛ն Նիսետո, Դուք սխալվում եք: Նա կգնար այդ մարդու մոտ, որպեսզի երեսին ասեր այն, ինչ մտածում էր, բայց արդեն ուշ էր, այնտեղ միակ մարդը, որն այդ ամենից օգուտ էր քաղել, նույն ինքը Բառաբասն էր. վերջինս իրեն շատ բավարարված էր զգալու այդ քառսում: Իսկ իր կառավարության այն նախարարի՝ հավատափոխների ժառանգորդ դոն Միգել Մաուրայի մասին խոսելն ավելորդ էր, ո՛վ Սուրբ Կույս, ասես Կարլ Մարքսը լիներ. կարմիր կոլն իր կաշին չի փոխում: Եվ իրենց հերթին էլ հրեաները, որոնք երկար ժամանակ հավակնում էին ոչնչացնել այդքան կաթոլիկ իսպանական պետության հիմքերը: Ի՛նչ ամոթ... կամ էլ թե չէ ծագումով անդալուզցի այն Լեռուն, ինչպե՞ս էին նրան կոչում, օ՛, այո՛, «գուգահեռության կայսր»: Իր խորին համոզմամբ այդ անձնավորությունը դատապարտվելու էր:

«Սատանայի մեկը»,– խորհրդածում էր դոն Խայմեն, մինչ արագ քայլում էր դեպի ավանդատուն և սարսափած մտաբերում նրա անագործայն խոսքերը. *«Մեր օրերի համարձակ էրիտասարդներ, վերացրե՛ք այս տարաբախտ երկրի խեղճ ու խախուտ քաղաքակրթությունը, քանդե՛ք նրա տաճարները և վե՛րջ տվե՛ք նրա աստվածներին փառաբանելը, հանե՛ք կուսակրոն ձեռնադրված աղջիկների քողերը, մայրացրե՛ք նրանց, որպեսզի արու զավակներով ցեղը բազմացնեն»:*

Ո՛վ Սուրբ Կույս: Սատանան գլուխ է բարձրացրել: Կամ էլ

այն մյուս դավաճան սևիլյացի Դիեգո Մարտինես Բառիոն, իսկական արմատական մասոնի մեկն է, որի միակ նպատակը եկեղեցու հիմքերը քանդելն էր: Ի՛նչ դժբախտություն: Իսկ սոցիալիզմում դարանակալած մարքսիստ Ֆերնանդո դե լոս Ռիոսը, իսկ Կասարես Կիրոզան և Ալվարո դե Ալբորնոսը, կամ էլ Մարսելինո Դոմինգոն: Ինչպիսի՜ ողբալի երկիր, և ի հավելումն այդ ամենի, դոն Մանուել Ազանյան՝ մի անտանելի և մեծամիտ մարդ, որն աստում էր եկեղեցին: Ոչ ոք չէր կարող ասել, որ նրանց դեմ չարացած է, բայց այդ ավգուստինականները կրթելու ունակ չէին:

Ինչպիսի՜ ցավալի կառավարություն՝ պաշտպանության նախարարը արվամոլ: Այսպես ու՛ր ենք հասնելու: Այդ պարզամիտն ու՛ր, բանակն ու՛ր, դա նույնն էր ինչ աղվեսին հավաբունը գցելը: Ինչպիսի՜ խառնաշփոթ երկիր, ի՛նչ ափսոս:

Դոն Խայմեն համոզված էր, որ այդ ամենը լավ չէր ավարտվելու. նա ողջ պատարագը մատուցելու ընթացքում, տերողորմյան ասելիս և առավոտյան ժամերգության ժամանակ ջերմեռանդորեն աղոթում էր կառավարության տապալման համար: Ուրիշ ինչ՞ կարող էր անել. տեսնել, թե ինչպե՞ս է մասոնների, սոցիալիստների և հակակղերականների ձեռքին իր աշխարհը փուլ գալիս, մինչ ինքը ձեռքերը ծալած նստե՞լ էր: Այնտեղ էին նաև թագավորին արտաքսողները՝ Ինդալեսիո Պրիետոն և Լարգո Կաբալյերոն. նրանք սոցիալիզմի ողնուծուծն էին, իսկ հիմա դարձել էին ֆինանսների և աշխատանքի նախարարներ: Ինչպիսի՜ բարբարոսություն:

Դոնյա Լուլան այդ ամենն արել էր Կարոլինայի՝ խոհարարի միջոցով, որպեսզի չմոռանար գնալ, քանի որ հինգշաբթի էր. այդ օրը կաթոլիկ կանայք հավաքվելու էին և մի որոշ ժամանակ հիացմունքով իրեն էին լսելու: Հետո այդ ամենին հաջորդելու էր շոկոլադը՝ թխվածքաբլիթներով:

«Այդ հրաշալի կանանց հետ որոշակի ժամանակահատված միասին անցկացնելու առաջարկը ուղղակի անկարող էր

մերժել», – մտածեց դոն Խայմեն: Հոտ քաշեց փարաջայի թևքից. այն պահից ի վեր, ինչ իր բարեհոգի Ֆուենսանտան ստիպված եղավ հիվանդանոցում պառկել, ի դեպ իր շնորհիվ, ոչ ոք չէր զբաղվում իր տնով: Ի՞նչ էր անելու: Փարաջայից փչում էր մեղրամոմի, խունկի, քրտինքի, փոշու և այլ հոտեր: Բոլորս էլ մարդ արարածներ ենք, անհրաժեշտ էր գտնել մեկին, ով նրան կփոխարիներ, այլապես իր տունը այդպես էլ գլխիվայր շուռ կգար: Վրան օծանելիք կցաներ: Մտածում էր, որ արդեն գուցե նոր փարաջա և նոր թիկնոց պատվիրելու ժամանակն էր: Հարցը փողը չէր, քանի որ ավելի քան տասնհինգ հազար պեսետա խնայողություն ուներ: Միակ բանը, որ նրան խիստ պակասում էր, ժամանակն էր, և ի լրումն այդ ամենի՝ մահացող Ֆուենսանտան՝ իրեն դնելով անհարմար վիճակի մեջ: Պետք է գնար նրան տեսակցելու, մինչ նա կհայտնվեր անմխիթար վիճակում, և երևի թե նրա համար գտներ ջանասեր մի զարմուհու, նրանցից, որ աչքաբաց են ամեն գործում:

Հենց դռան մոտ՝ նրա դիմաց, դուրս եկավ Պաբլո Ռիվերոն՝ համազգեստով: Փշաքաղվեց.

– Ինչպիսի՜ անակնկալ, ա՛յ տղա, ի՛նչ հաճելի անակնկալ, որքա՛ն ուրախ եմ քեզ տեսնելու համար:

– Արձակու՞րդ ես եկել:– Այո, տե՛ր հայր,– Պաբլոն համբուրեց նրա ձեռքը,– տեսնում եք ևս մեկ ամիս և արդեն՝ կրտսեր լեյտենանտ:

– Այո, տղա՛ս, սարսափելի է, թե որքան արագ է թռչում ժամանակը: Այսքան կարճ ժամանակահատվածում սպա ես: Մեզ պետք է, որ քեզ նմանները մեզ պաշտպանեն, եթե ո՛չ, ապա ի՞նչ:

– Ոչի՛նչ, տե՛ր հայր, ոչինչ չի պատահի, կտեսնեք, շուտով ջրերն իրենց հունով կհոսեն, ընդամենը չորս մասոն և չորս մարքսիստ են, որոնք իրենցից ոչինչ չեն ներկայացնում: Դրանց արմատները խորն են, բայց դա մեկ-երկու օրվա հարց է: Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, սա էլ կանցնի, ինչպես ամառային մի ամպրոպ:

Պաբլո Ռիվերոն քաջ գիտակցում էր, թե ինչ էր ասում՝ համոզված լինելով, որ այդ ամենը շուտով վերջանալու էր, միայն

հարկավոր էր մի փոքր համբերություն ունենալ: Ակադեմիայում ազատ խոսում էին, թե ինչ էր լինելու, և եթե այդ կառավարությունը ցանկանում էր տնական լինել, պետք է շատ բաներ փոխեր՝ առաջին հերթին պաշտպանության նախարարին: Մինչ նրանք երկար զրոսնում էին, կապիտան Ռուիսը բացահայտ խոստովանել էր և բացատրեց նրան, որ պատրաստվում էին Անկախ միապետականների ակումբ հիմնել: Դեռ հարմար պահ կլիներ, և կխոսեին նրա հետ այդ մասին:

– Ե՛րբ, – բաժանվելիս բացականչել էր նա:

– Շուտո՞վ, շա՛տ շուտով, Ռիվե՛րո:

Այդ վստահությունից նա հպարտությամբ լցվեց՝ խորհրդածելով, որ իրեն դեռ չէին նշանակել, բայց արդեն մատնանշում էին: Դե, իհա՛րկե, կանդամագրվեր: Նա շատ հավատարիմ էր թագավորին: Վերջինս պետք է հնարավորինս շուտ վերադառնար, քանի որ միայն ինքը՝ միապետն էր ի գործու կարգ ու կանոն հաստատելու և երկիրը դուրս բերելու այդ ահավոր թոհուրոհից:

Դուռը բացեց դոնյա Լուան, որն անկեղծ ու պարզ ուրախության մի հիստերիկ ճիչ արձակեց, մինչ հուզված գրկում էր իր առաջնեկին:

Բայց ի՞նչ էր նա անում այդտեղ: Ինչպիսի՛ անակնկալ:

– Տեսա՞ք, դո՛ն Խայմե, հենց երեկ էր՝ պատարագի ժամանակ, աղաչում էի Աստծուն, որպեսզի բոլորդ այստեղ միասին լինեիք: Եվ տեսե՛ք, տե՛ր հայր, ահա նա այստեղ է: Որքա՛ն գեղեցիկ էս, Պա՛բլո: Ի դեպ, ներսում Կարմելա Օսթորնեն է, արդեն գիտես՝ Կարմելինայի մայրն է, այսինքն՝ մի պահ անցի՛ր և ողջունի՛ր նրան: Իսկ դուք, դոն Խայմե, մտե՛ք, նե՛րս մտեք: Աստծու սիրուն, մի՛ կանգնեք դռների արանքում, շոկոլադը կսառչի, մեզ մի քանի բառ ասեք, և կգնանք մի թեթև բան ուտելու: Իսկ դու՛, Պա՛բլո, գնա՛ հորդ տեսնելու, նա հավանաբար այն փոքրիկ դեղին սրահում թերթ է կարդում, եթե իհարկե արթնացել է հետճաշա քնից: Ինչպիսի՛ անակնկալ: Ի՛նչ ուրախություն:

Դոն Խայմեն դռան միջից օրհնության մի նշան արեց նրանց:

Որքա՛ն հաճելի էր իրեն զգում այդ միջավայրում: Որքա՛ն համեղ էր դոնյա Լուայի շոկոլադը: Քրիստոնյա ընտանիքից վեր ոչինչ չկա:

– Ի՛մ դուստրեր, հիմա ուրախանալու ժամը չէ, լավ գիտեք, որ եկեղեցին տառապում է: Հիշե՛ք, թե ինչ ասաց մեր սիրելի թեմի առաջնորդը, երեկվա մամուլում գրված է. *«Երբ Հիսուս Քրիստոսի թագավորության թշնամիները վճռականորեն առաջ են գնում, ոչ մի կաթոլիկ անգործության մատնվելու իրավունք չունի»*: Այդ մարդը սուրբ է և բացի այդ՝ մեր սիրելի երկրի եկեղեցու առաջնորդը: Նա վստահում է ձեզ՝ Իսպանիայի մայրերիդ. այնպես որ այդ աթեիստ Ազանյան պետք է կուլ տա իր բառերը: Իսպանիան երբեք չի դադարի կաթոլիկ լինել: Երբե՛ք, երբե՛ք: Պետք է ներշնչեք ձեր որդիներին այն գեղեցիկը, ինչ կրում եք ձեր մեջ:

Դոն Խայմեն հազիվ հինգ րոպե խոսեց: Բանն այն չէր, որ նրան շոկոլադը դուր չէր գալիս, պարզապես հարմար պահը չէր դասախոսություն կարդալու համար, մի երկու բառն էլ բավական էր:

Այնուհետև նրանք մտքեր փոխանակեցին, ամեն ինչից մի քիչ խոսեցին, անգամ տեղական նորություններից, որոնք լոկ շշուկներ չէին, այլ իրերն իրենց անունով կոչել : «Ինչպե՛ս, Կարմեն Ալվարադոն հղիացել էր: Այն էլ առանց ամուսնանալու՞»: Նրանք զարմացած միմյանց նայեցին՝ փորձելով մտածել, թե ո՞վ կլինեն երեխայի հայրը: Դոն Խայմեն մի կուլ շոկոլադ ըմպեց և քաղցր-մեղր ժպտալով՝ ակնոցի վրայից ակնոդետ նայեց նրանց: Ի՛նչ միամիտն էին, սատանան ազատության մեջ էր, և հեշտ չէր լինելու նրան նորից փարախում փակել:

*Gonzalo Guarch «Una historia familiar» (Los desastres de la guerra),
Capítulo 2. Abril - Mayo 1931. La República, págs. 24-38.*

*Թարգմանությունը՝ Էլիզա Մինասյանի և Մազա Բարայեյանի
(ԵՊՀ, ռուսական բանասիրության ամբիոնի դասախոսներ)*

Վիսենտե Բլասկո Իբանյես
Vicente Blasco Ibáñez

Վ. Բլասկո Իբանյես (1898-1907 թթ.)՝ իսպանացի գրող, լրագրող և քաղաքական գործիչ: Մոտ հիսուն վեպերի, մի շարք պատմվածքների հեղինակ է, որոնք տարբերվում են իրենց բնույթով՝ սոցիալական, հոգեբանական, արկածային, պատերազմական և այլն: Նրա ստեղծագործությունները պատկանում են նատուրալիզմի գրական ուղղությանը:

ՊԱՏԸ

Ամեն անգամ, երբ քեռի Ռաբոսայի թոռները հանդիպում էին Կասպոռայի այրու զավակների հետ դաշտի արահետներում կամ Կամպանարի փողոցներում, ամբողջ հարևանությունը քննարկում էր տեղի ունեցածը: Ինչպե՞ս իրար նայեցին: Տարբեր ժեստերով միմյանց վիրավորեցին... Սա վատ ավարտ է ունենալու, և մի անսպասելի օր գյուղի գլխին նոր փորձանք են բերելու:

Գյուղապետը գյուղի ամենաազդեցիկ մարդկանց հետ խաղաղություն էր քարոզում երկու թշնամի ընտանիքների կռվարար ու ջլապինդ երիտասարդներին, իսկ քահանան՝ աստվածանվեր մի ծերուկ, գնում էր մի տնից մյուսը՝ խորհուրդ տալով մոռանալ անցյալի բոլոր վիրավորանքները:

Երեսուն տարի էր, ինչ Ռաբոսաների և Կասպոռաների ընտանիքների միջև ասելությունը տարբեր անհանգստություններ էր պատճառում Կամպանարի բնակիչներին: Համարյա թե Վալենսիայի մերձակայքում ծվարած այս խաղաղ գյուղում, որը գետի այն ափից նայում էր քաղաքին իր սրածայր զանգակատան կլոր պատուհանիկներով, այս բարբարոսները մավրերին հատուկ քինախնդրությամբ կրկնում էին միջնադարյան իտալական հայտնի ընտանիքների պայքարի ու ոճրագործությունների պատմությունը: Նախկինում լավ ընկերներ էին եղել, իսկ նրանց տները, չնայած գտնվում էին

տարբեր փողոցներում, բակերը սահմանակից էին և բաժանվում էին միայն ցածր հողաշեն պատով: Մի գիշեր ոռոգման հարցի պատճառով Կասպոռաների ընտանիքից մեկը այգում հրացանի մի կրակոցով գետնին տապալեց քեռի Ռաբոսայի որդիներից մեկին, իսկ վերջինիս կրտսեր որդին որպեսզի ցույց տար, որ ընտանիքում դեռ տղամարդիկ են մնացել, մեկ ամիս դարանակալելուց հետո կարողացավ մարդասպանի ուղիղ ճակատին գնդակ արձակել: Այդ ժամանակվանից սկսած երկու ընտանիքներն ապրում էին միմյանց սպանելու համար՝ ավելի շատ մտածելով հարևանի անփութությունից օգտվելու, քան թե հողերի մշակման մասին: Օրը ցերեկով փողոցի մեջտեղում հրացանազարկեր կամ էլ կրակոցներ, որոնք փայլատակում էին մութն ընկնելուն պես ոռոգման ջրանցքի խորքից, թավ եղեգնուտից կամ էլ բլրի հետևից, երբ ռիսերիմ թշնամին վերադառնում էր դաշտից: Եվ մե՛կ Ռաբոսաների ընտանիքից մեկը, մե՛կ Կասպոռաների ընտանիքից մյուսը, մի մեծ բաժին արձիճ կուլ տված, տեղ էին գտնում գերեզմանոցում. վրեժի ծարավը չէր մարում, ընդհակառակը, ամեն մի նոր սերնդի հետ ավելի ուժեղ էր բորբոքվում, քանզի թվում էր, թե երկու ընտանիքներում մոր արգանդից դուրս գալուց հետո փոքրիկները ձեռքը մեկնում էին հրացանին՝ հարևանին սպանելու մտադրությամբ:

Երեսուն տարվա ընդհարումներից հետո Կասպոռաների ընտանիքում մնացել էր այրին՝ իր երեք երիտասարդ և ջլապիհո որդիների հետ: Մյուս տանը ութսունամյա քեռի Ռաբոսան էր՝ ծղոտե բազկաթոռին անշարժ գամված, ոտքերը կաթվածահար, ինչպես վրեժխնդրության կնճռոտ մի կուռք, որի առջև երկու թոռները երդում էին տվել պաշտպանել ընտանիքի պատիվը:

Բայց ժամանակները փոխվել էին, և արդեն անհնար էր կիրականօրյա պատարագից հետո փոխհրաձգություն սկսել եկեղեցու հրապարակում, ինչպես երբեմն անում էին նրանց հայրերը: Ժանդարմներն իրենց տեսադաշտից նրանց բաց

չէին թողնում, հարևանները հետևում էին նրանց, և բավական էր, որ նրանցից մեկը մի պահ կանգ առներ արահետում կամ տան մի անկյունում, իսկույններ իսկ հայտնվում էին հարևանները և հորդորում չվիճել: Հոգնած այս անդադար իսկողությունից, որը վերածվում էր հետապնդման և դարձել էր անհաղթահարելի մի խոչընդոտ, Կասպոռաների ու Ռաբոսաների ընտանիքների անդամներն այլևս չէին ձգտում հանդիպել, անգամ խուսափում էին միմյանցից, երբ պատահաբար դեմ առ դեմ էին դուրս գալիս:

Այնքան մեծ էր միմյանցից մեկուսանալու և իրար չտեսնելու ցանկությունը, որ նրանց բակերը իրարից բաժանող հողաշեն պատն արդեն շատ ցածր էր թվում: Հավերք ցախի կապոցի վրա էին բարձրանում և հարազատի պես նստում ցանկապատի ամենավերևի հատվածում, մինչդեռ նրանց տան կանայք պատուհանից միմյանց վրա արհամարհական հայացքներ էին նետում: Դրանից հնարավոր չէր խուսափել. այն արդեն ընտանեկան սովորույթ էր, որի պատճառով Կասպոռայի այրին որդիներին ստիպեց պատը մոտ մի մետրի չափ բարձրացնել: Հարևանները շտապեցին իրենց արհամարհանքը արտահայտել քարերով և կրաքարերով, և շուտով պատը էլ ավելի վեր խոյացավ: Եվ այսպես, ատելության այս խուլ և անընդմեջ դրսևորումներով պատը բարձրանում էր և բարձրանում: Պատուհաններն արդեն չէին երևում, իսկ հետո նաև տանիքները: Բակի խեղճ թռչունները դողդողում էին հսկա պատի մոայլ ստվերում, որը նրանցից թաքցրել էր երկնքի մի մասը: Պատից այն կողմ հնչող նրանց կշկշոցները տխուր էին և ընկճված. պատն ատելության մի հուշարձան էր, որը կարծես շարված լինեք գոհերի ոսկորներից և արյունից:

Այսպես էր անցնում ժամանակը երկու ընտանիքների համար, որոնք միմյանց վրա նախկինի պես չէին հարձակվում և ոչ էլ հաշտության եզրեր փնտրում՝ անշարժացած և քարացած իրենց ատելությամբ:

Մի օր գյուղի զանգակատունը տազնապ ազդարարեց: Քենի Ռաբոսայի տունը կրակի բոցերի մեջ այրվում էր: Թոռները դաշտում էին, նրանցից մեկի կինը լվացքատանն էր, իսկ տան դռների և պատուհանների արանքներից այրված ծղոտի խիտ ծուխ էր դուրս գալիս: Ներսում՝ այդ դժոխքում, որտեղ կրակի բոցերը մոնչյունով տարածվում էին, մնացել էր խեղճ քեռի Ռաբոսան՝ անշարժ գամված իր աթոռին: Թոռնուհին մազերն էր փետում՝ ինքն իրեն մեղադրելով անզգուշության համար, փողոցում մարդիկ էին հավաքվել՝ սարսափած կրակի ուժգնությունից: Նրանցից ամենաքաջերը դուռը բացեցին, բայց խիտ ծուխը և կրակի կայծերը, որոնք փողոց հասան, ստիպեցին նրանց ետ կանգնել:

– Պապի՛ կը, խե՛ղճ պապիկը,– գոչում էր Ռաբոսաների ընտանիքի թոռնուհին՝ հայացքով իզուր փրկիչ փնտրելով:

Վախեցած հարևանները զարմանքից քարացել էին, կարծես թե հենց զանգակատունն էր շարժվել նրանց ուղղությամբ: Երեք երիտասարդ տղաներ վազելով մտան այրվող տուն: Կասպողաների ընտանիքի որդիներն էին: Նրանք պարզապես հայացքներ փոխանակեցին և առանց մի բառ ասելու սալամանդրի պես նետվեցին ուժգնացող կրակի մեջ: Ամբոխը նրանց դիմավորեց ոգևորության գոչուններով, երբ նրանք կրկին հայտնվեցին՝ տնից դուրս հանելով սրբի պես վեր բարձրացրած քեռի Ռաբոսային՝ իր ծղոտյա աթոռի մեջ անշարժացած: Գետնին դրեցին ծերուկին և, առանց նրա վրա մի հայացք նետելու, կրկին ներս վազեցին:

– Ո՛չ, ո՛չ,– բղավում էր ամբոխը:

Բայց նրանք միայն ժպտացին և ներս մտան: Մտադիր էին փրկել իրենց թշնամիների ունեցվածքից որոշ իրեր: Եթե քեռի Ռաբոսայի թոռները այստեղ լինեին, բնականաբար տնից էլ դուրս չէին գա: Բայց խոսքը մի խեղճուկրակ ծերուկի մասին էր, որին պաշտպանելը տղամարդու պատվի խնդիր էր: Մարդիկ տեսնում էին, թե ինչ արագ էին նրանք փողոցից տուն անցնում և տնից փողոց, նետվում ծխի մեջ՝ անհանգիստ դնե-

րի պէս իրենց վրայից թափ տալով կրակի կայծերը, մի կողմ դնում կահույքն ու պարկերը, որպէսզի նորից նետվեին կրակի մեջ:

Հանկարծ ամբոխը մի ճիչ արձակեց, երբ տեսավ, թէ ինչպէս էին ավագ եղբայրները թների մեջ առած դուրս բերում փոքր եղբորը: Մի գերան ընկել և կոտորել էր նրա ոտքը:

– Շտա՛ պ, մի աթոռ:

Մարդիկ շտապեցին ծեր Ռաբոսայի ծղոտե աթոռը տակից դուրս քաշել, որ վիրավորին նստեցնեն: Տղան, վառված մազերով և մրոտ դեմքով, ժպտում էր՝ թաքցնելով այն սուր ցավերը, որից դրդված ամուր սեղմում էր շրթունքները: Զգաց, որ ինչոր մեկի դողդոջուն, չորացած ու կոշտացած ձեռքերը սեղմում էին իր ձեռքերը:

– Որո՞յա՛կ իմ, որո՞յա՛կ իմ, – հառաչում էր քեռի Ռաբոսան, որը սողալով մոտենում էր նրան:

Եվ մինչ երիտասարդը կարող էր ինչ-որ բան անել, հաշմանդամն իր անատամ և խորը բերանով սկսեց անթիվ-անհամար համբուրել նրա ձեռքերը՝ դրանք թրջելով իր արցունքներով:

Ամբողջ տունն այրվեց: Եվ երբ կանչեցին որմնադիրներին նորը կառուցելու համար, քեռի Ռաբոսայի թոռները թույլ չտվեցին, որ գործը սկսեն սկսացած աղբով ծածկված հողատարածքի մաքրմամբ: Առաջին հերթին ավելի կարևոր գործ ունեին անելու՝ քանդել չարաբաստիկ պատը: Եվ, քլունգը ձեռքներն առնելով, հենց իրենք հասցրեցին առաջին հարվածները:

*Թարգմանությունը՝ Մոնա Մխիթարյանի
(«Իսպաներեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոս)*

Խուան Վալերա (1824-1905 թթ.)՝ իսպանացի հայտնի գրող, դիվանագետ և քաղաքական գործիչ։ Մի շարք գրական ստեղծագործությունների՝ նովելների, պատմվածքների, թատերական պիեսների հեղինակ է, որոնք առանձնանում են ոճական բազմազանությամբ։ Նրա ամենահայտնի ստեղծագործություններից է «Պեպիտա Խիմենես» վեպը, որի հիման վրա կոմպոզիտոր Ի. Ալբենիզը ստեղծել է համանուն օպերան։

ԿՐԿՆԱԿԻ ԻՆՔՆԱԶՈՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅՐ ԳՈՒՏԻԵՌԵՍԻՑ ԴՈՆ ՊԵՊԻՏՈՅԻՆ

Մալագա, ապրիլի 4, 1842 թ.

Ի՛մ սիրելի սան,

Իմ քույրը, որ ավելի քան քսան տարի բնակվել է այդ շրջանում, այրիանալուց հետո, չունենալով զավակներ, արդեն երկու տարի է, ինչ ապրում է իմ տանը։ Շատերի հետ կապ է պահպանել, հաճախ այդտեղից նամակներ է ստանում և տեղյակ է ամբողջ անցուդարձին։ Նրանից որոշ տեղեկություններ եմ ստացել, որոնք ինձ անչափ անհանգստացնում են և վհատեցնում։ Ինքս ինձ հարցնում եմ, թե ինչպե՞ս է հնարավոր, որ այդքան ազնիվ և աստվածավախ երիտասարդը, որին ես այդքան լավ դասավանդել եմ մետաֆիզիկա ու բարոյականություն, երբ նա ճեմարան էր հաճախում իմ դասախոսությունները լսելու, հիմա մեղսավոր վարքագիծ է դրսևորում։ Մարսափում եմ մտածել, որ քեզ վտանգում ես՝ գործելու ամենասարսափելի մեղքերը՝ դառնացնելով մեծապատիվ ծերունու կյանքը, անպատվելով նրա ալեհեր մագերը և առիթ դառնալով, եթե ոչ պատճառ, անդարմանելի դժբախտությունների։ Գիտեմ, որ խենթի պես սիրահարված ես դոնյա Խուանային՝

հարուստ կալվածատեր դոն Գրեգորիոյի օրինական կնոջը, նրան հետապնդում եւ ամբարտաւան անխոհեմությամբ և ձգտում հաղթել նրա առաքինությանն ու հաստատակամությանը, որոնցով նա քեզ դիմադրում է: Ձևացնում եւ, թե ճարտարագետ եւ կամ հմուտ գյուղատնտես, որն այդտեղ գինի պատրաստել և լավագույն խաղողի որթեր պատվաստել է սովորեցնում, բայց իրականում այն, ինչ անում եւ, անառակ մի չարաձգիւթություն է, և այն, ինչ պատրաստում եւ, մի հարգարժան տղամարդու ամոթալի մեկուսացումն է, որի միակ մեղքն արդեն ծեր հասակում երիտասարդ և երբեմն մի փոքր սեթեւեթող կնոջ հետ ամուսնանալն է: Օ՛, ո՛չ, որդի՛ս: Աղաչում եմ քեզ, Աստծո՛ սիրուն և հանուն քո բարօրության: Հրաժարվի՛ր քո նենգ նախաձեռնություններից և վերադարձի՛ր Մալագա: Եթե գոնե մի քիչ գնահատում եւ քո նկատմամբ միշտ ունեցած իմ հարգանքն ու լավ կարծիքը և չեւ ուզում կորցնել դրանք, չանտեսե՛ս իմ նախատիքները:

ԴՈՆ ՊԵՊԻՏՈՅԻՑ ՀԱՅՐ ԳՈՒՏԻՆԵՌԵՍԻՆ

Վիլյալեգրե, ապրիլի 7

Ի՛մ սիրելի և հարգարժան ուսուցիչ,

Քեռի Պակոն, որն այստեղից գինի և ձիթապտուղ է տանում այդ քաղաք, քիչ առաջ ինձ հանձնեց ամսի 4-ի Ձեր նամակը, որին շտապում եմ պատասխանել, որպեսզի Դուք հանգիստ լինեք և իմ մասին լավ կարծիք կազմեք: Ես սիրահարված չեմ դոնյա Խուանային և ոչ էլ հետապնդում եմ նրան, ինչպես նա է երևակայում: Պիտի խոստովանեմ, որ դոնյա Խուանան յուրահատուկ և որոշ չափով վտանգավոր կլին է: Արդեն երևի վեց տարի է, ինչ նա երեսունին մոտ հասակում հաջողացրեց ամուսնանալ հարուստ կալվածատեր դոն Գրեգորիոյի հետ: Նրան ոչ մեկը անհավատարմության մեջ չի մեղադրում, բայց նա հիմարեցնում է իր ամուսնուն, նրան իր կրնկի տակ է պահում և ամբողջ օրն այս կողմ, այն կողմ է վազեց-

նում: Նա այնքան մեծամիտ և սնափառ է, որ կարծում է, ինչպես նաև հավատացրել է իր ամուսնուն, որ չկա մի տղամարդ, որ իրեն սիրահարված չլինի ու չհետապնդի: Եթե ճիշտն ասեմ, դոնյա Խուանան տգեղ չէ, բայց ոչ էլ շատ գեղեցիկ է և ո՛չ բարձրահասակ, ո՛չ էլ ցածրահասակ, ինչպես նաև ո՛չ շատ նիհար, ո՛չ գեր լինելով՝ ոչ մեկի ուշադրությունը չի գրավում: Այո՛, ուշադրություն է գրավում իր հայացքներով, շարժումներով, անգամ եթե գլխի չի ընկնում, ջանում է ուշադրություն գրավել և մարդկանց բացահայտորեն հրահրել: Այտերին կարմրաներկ է քսում, ճակատին և պարանոցին՝ բրնձե դիմափռոչի, թարթիչներն էլ ներկում է սև գույնով, որպեսզի իր սև աչքերն ավելի ուժեղ փայլեն: Աչքերն անդադար թարթում է, կարծես այդտեղից արձակվում են սիրով թունավորված նետերը: Այսպիսով, դոնյա Խուանան, որի մասին չար լեզուները ոչինչ չեն կարող ասել, առանց որևէ մեկին գրավելու ակնհայտ մտադրության, մե՛կ զբոսնելիս, մե՛կ երեկոյթներին և մե՛կ էլ անգամ եկեղեցում համբերությունից հանում ու խելքահան է անում ուժեղ սեռի մահկանացուներին: Ահա թե ինչպես հեշտ և մեծաքանակ նվաճումներ է ունենում: Եվ քիչ չեն այն տղամարդիկ, հատկապես եթե օտարերկրացիներ են ու նրան չեն ճանաչում, որոնք պատկերացնում են, թե ինչ են ուզում, թեթև հույսեր են տածում ու համարձակվում սիրահետել և անգամ ոչ այդքան բարոյական առաջարկություններ անել: Այդ ժամանակ նա բարկացած նրանց գրողի ծոցն է ուղարկում: Եվ միանգամից բոլոր ընկերուհիների մոտ գլուխ գովելով ավստասնք հայտնում, թե ինչ չափի է հասել անբարոյականությունը, թե որքան դժբախտ է ինքը և միևնույն ժամանակ այնպիսի հմայքի տեր, որ չկա մի տղամարդ, որ իրեն չսիրահետի, չհավակնի, չհետապնդի, ոտնձգություններ չկատարի իր պարկեշտության հանդեպ՝ հանգիստ չթողնելով իրեն իր դոն Գրեգորիոյի հետ:

Դոնյա Խուանան այնքան է խենթացել, որ իրեն թվում է,

թե անգամ նրանք, ովքեր ոչինչ չեն ասում, սիրահարված են իրեն: Դժբախտաբար, այդ ցանկի մեջ մտնում եմ նաև ես: Անցած ամառ Կառատրակայի առողջարանում հանդիպեցի և ծանոթացա դոնյա Խուանայի հետ: Եվ քանի որ հիմա այստեղ եմ, նա զինվել է այն մտքով, որ եկել եմ նրան հետապնդելու: Չգիտեմ՝ ինչպես նրա պատրանքները ցրեմ, որոնք ինձ արդեն մի քիչ ձանձրացնում են, և ոչ էլ ուզում եմ կամ կարող եմ հեռանալ այստեղից և վերադառնալ Մալագա, քանի որ այստեղ մնում եմ ինձ շատ հետաքրքրող մի հարցի պատճառով: Դրա մասին Ձեզ կպատմեմ մի ուրիշ օր: Ցտեսություն:

ՆՈՒՅՆԻՑ ՆՈՒՅՆԻՆ

Ապրիլի 10

Ի՛մ սիրելի և հարգարժան ուսուցիչ,

Ճիշտ է, որ խենթի պես սիրահարված եմ, բայց դոնյա Խուանայի մասին անգամ չեմ էլ մտածում: Միրեցյալիս անունը Իզաբելիտա է: Նա գեղեցկության, խոհեմության, անկեղծության և լավ դաստիարակության կատարյալ մարմնավորում է: Անհնար է թվում, որ դոն Գրեգորիոյի նման հասարակ և գեր մարդը կարող էր այդքան բարեկազմ, նրբագեղ և գեղեցիկ դուստր ունենալ: Նա դոն Գրեգորիոյի և նրա առաջին կնոջ դուստրն է: Եվ հիմա նրա խորթ մայրը՝ դոնյա Խուանան, նրան նախանձում է, ճնշում, իշխում ու համառորեն պնդում, որ պետք է ամուսնացնել նրան իր եղբոր՝ դոն Ամբրոսիոյի հետ, որն անհաջողակի մեկն է. նրա համար շատ հարմար է այս ամուսնությունը, քանի որ Իզաբելիտան իր մոր ժառանգն է և, ինչպես ընդունված է այս կարգի գյուղերում, հարմար հարսնացու է համարվում: Դոնյա Խուանան և դոն Ամբրոսիոն, վերջիվերջո, նույն արյունից են, և դոնյա Խուանան եղբորը նույն աչքով է նայում, ինչ իրեն և վերջինիս հավաստիացնում, որ Իզաբելիտան դոն Ամբրոսիոյի սերն է տենչում և փափագում նրա հետ ամուսնանալ: Հենց այսպես էլ ասել է դոն Գրե-

գործիոյին, և Իզաբելիտան էլ, խիստ վախեցած, չի համարձակ-
վում հակաճառել նրան և ոչ էլ անգամ հայտնել, որ ինձ է հա-
վանում, որ ես նրա փեսացուն եմ և այստեղ մնում եմ նրա հա-
մար:

Դոնյա Խուանան միշտ լուսանի սրատես աչքով հետևում
է Իզաբելիտային, որի հետ երբեք չեմ կարողացել անգամ մի
խոսք փոխանակել և որին չեմ համարձակվել նամակներ գրել,
քանի որ նա երբեք չէր ստանա այդ նամակները:

Կառատրակայի առողջարանից ի վեր, այդուհանդերձ, են-
թադրում էի, որ երիտասարդ աղջնակն ինձ սիրում է, քանի որ
ակամայորեն և միամտաբար, համակրանքով և սիրով պա-
տասխանում էր այն գաղտնի և քնքուշ հայացքներին, որոնք ես
ուղղում էի նրան:

Միայն դրան հավատալով՝ արդեն իսկ Ձեզ հայտնի
պատրվակով այստեղ եկա:

Կշարունակեի մնալ հիմարի դերում, եթե ճակատագիրն
ինձ ուղարկած չլիներ մի ազդեցիկ օգնականի: Խոսքն աղա-
խին Ռամոնսիկայի մասին է՝ դոն Գրեգորիոյի ծեր և հեռավոր
բարեկամը, որն իր տանը ծառայում է որպես տնտեսուհի: Նա
է մեծացրել Իզաբելիտային և պաշտում է նրան, միաժամանակ
տանել չի կարողանում դոնյա Խուանային, քանի որ վերջինս
վատ է վերաբերվում իր աղջնակին և իշխում նրան, ինչպես
նաև իր ձեռքից առել է այն ազդեցությունը, որը նախկինում նա
ունէր: Աղախին Ռամոնսիկայի շնորհիվ է, որ ինձ հետ կապ է
հաստատել, գիտեմ նաև, որ Իզաբելիտան ինձ սիրում է, բայց
երկչոտ է և ենթարկյալի կարգավիճակում և չի լինի իմ օրինա-
կան հարսնացուն և ո՛չ էլ նամակներ կգրի ինձ, ո՛չ կհամա-
ձայնվի տեսնվել ինձ հետ, ո՛չ էլ կմոտենա վանդակաճաղին՝
ինձ հետ զրուցելու, մինչև որ իրենց համաձայնությունը չտան
իր հայրը և նա, ով այսօր փոխարինում է իր մորը: Ես պնդել
էի, որ աղախին Ռամոնսիկան այնպես կազմակերպի, որ Իզա-
բելիտան ինձ հետ վանդակաճաղի հետևից զրուցի, բայց աղա-
խինն ինձ բացատրեց, որ դա անհնար է: Իզաբելիտան ներսի

սենյակներից մեկում էր քնում, որից դուրս գալու համար ստիպված էր անցնել իր խորթ մոր ննջասենյակի մոտով, բացի այդ, պետք է ձեռք բերեր բանալին, որը ննջասենյակի դուռը փակելուց հետո խորթ մայրն իր մոտ էր պահում:

Այսպիսի իրավիճակում եմ ես հայտնվել, բայց չեմ նահանջում և ոչ էլ հույսս եմ կորցնում: Աղախին Ռամոնսիկան շատ խորամանկն է և բավականին մեծ ջանքեր է գործադրում դոնյա Խուանայի գլուխը տանելու համար: Հույսս աղախին Ռամոնսիկան է:

ՆՈՒՅՆԻՑ ՆՈՒՅՆԻՆ

Ապրիլի 15

Ի՛մ սիրելի և հարգարժան ուսուցիչ,

Աղախին Ռամոնսիկան սատանայի մեկն է, սակայն ինձ համար նա բարերար է և փրկիչ: Չգիտեմ, թե նա ինչպես է գլուխ բերել այս գործը: Նրա շնորհիվ վաղը՝ երեկոյան ժամը տասին, ժամադրված եմ իմ հարսնացուի հետ: Աղախինը դուռը կբացի, և ես ներս կմտնեմ: Չգիտեմ, թե ուր կտանի դոնյա Խուանային, որպեսզի նա մեզ հանկարծակիի չբերի: Աղախինն ասում է, որ ես անհոգ լինեմ, քանի որ ամեն ինչ կատարելապես կազմակերպված է, և անգամ ամենափոքր ձախողումն էլ անհնար է: Հույսս նրա հնարամտությունն ու խոհեմությունն է: Հուսամ՝ աղախինն այնպիսի բան չի մտածել, որ վատ վերջաբան ունենա, բայց բոլոր դեպքերում նպատակն արդարացնում է միջոցները, իսկ այն նպատակը, որ ես եմ հետապնդում, ավելի լավը չէր կարող լիներ: Տեսնենք, թե ինչ կլինի:

ՆՈՒՅՆԻՑ ՆՈՒՅՆԻՆ

Ապրիլի 17

Ի՛մ սիրելի և հարգարժան ուսուցիչ,

Գնացի ժամադրության: Խորամանկ աղախինն իր խոս-

տումը կատարեց: Զգուշորեն բացեց փողոցի դուռը, և ես տուն մտա: Ձեռքս բռնած՝ ինձ աստիճաններով վեր բարձրացրեց, և անցանք մի երկար միջանցքի և երկու սրահների միջով: Հետո մտանք երկմոմանի լամպով լուսավորված մի մեծ սենյակ, որտեղից երևում էր հարևան ընդարձակ ննջասենյակը: Աղախինը գործի էր դրել մի սատանայական հնարք: Եթե նախապես տեղյակ լինեի նրա ծրագրերին, երբեք չէի համաձայնվի այն իրագործել: Դե, ուրեմն... անհնար է, որ գուշակեք, թե ինչ կատարվեց այնտեղ: Այդ գիշեր դոն Գրեգորիոն մնացել էր քնելու ագարակում, և նենգամիտ աղախին Ռամոնսիկան ինձ խաբելով տարավ դոնյա Խուանայի ննջասենյակ: Ինչքա՛ն մեծ էր իմ զարմանքը, երբ դեմ առ դեմ հանդիպեցի այդ սենյորայի հետ: Շատախոսության մեջ չմեղադրվելու համար չեմ հիշատակի այստեղ այդ ազնվական կնոջ գանգատներն ու բողոքները: Նրա ցավի և զայրույթի դրսևորումները՝ խղճահարության հետ զուգակցված, կարծելով նաև, որ ես իր նկատմամբ անհույս սիրո զոհն եմ և նման այլ ծայրահեղություններ. այդպես շշմած վիճակում չգիտեի, թե ինչ պատասխանել կամ ինչպես արդարանալ: Բայց սա վատթարագույնը չէր, ոչ էլ սրանով աղախին Ռամոնսիկայի նենգությունը սահմանափակվում էր: Դոն Գրեգորիոյին՝ այդ խաղաղասեր, բայց պատվախնդիր մարդուն, նա մի անանուն նամակ էր գրել՝ հայտնելով, որ իր կինը ժամը տասին ինձ հետ ժամադրություն է ունենալու: Չնայած որ դոն Գրեգորիոն դա գրպարտանք էր համարել և վստահում էր իր կնոջ առաքինությանը, դոն Ամբրոսիոյի հետ տուն եկավ դրանում համոզվելու համար:

Ձիուց իջավ, մտավ տուն և անաղմուկ, իր աներձագի ուղեկցությամբ, բարձրացավ աստիճաններով: Բախտի բերմամբ, թե աղախնու շրջահայացության շնորհիվ, քանզի ամեն ինչ նա նախապես կարգավորել էր, դոն Գրեգորիոն մթության մեջ մի նստարանի դեմ առավ, որն այնտեղ էին դրել, և աղմուկ-աղաղակով վայր ընկավ՝ մի քանի հայիոյանք տալով:

Շուտ վեր կացավ՝ առանց որևէ վնասվածքի, և գլխապա-

տառ ուղղվեց դեպի իր կնոջ ննջասենյակը: Այնտեղից մենք էլ լսեցինք դղրոյունն ու հայհոյանքները, և երեք քիչ թե շատ հանցավորներս սարսափից քարացանք: «Աստված իմ,– շնչակտուր բացականչեց դոնյա Խուանան:– Փախե՛ք, փրկե՛ք ինձ, ամուսինս գալիս է»: Ոչ մի հնար չկար սենյակից դուրս գալու՝ առանց դոն Գրեգորիոյին հանդիպելու, մնում էր միայն թաքնվել ննջասենյակում կամ էլ ապաստան գտնել հարևան՝ դոնյա Իզաբելիտայի սենյակում: Այդ իրարանցման մեջ աղախին Ռամոնսիկան արագ թևիցս բռնեց և, ի հաճելի զարմանս ինձ, քաշելով տարավ դոնյա Իզաբելիտայի ննջասենյակ: Երբ դոն Գրեգորիոն ներս մտավ, կինն այնքան շփոթահար էր, որ կասկածներն ավելի մեծացան, և ցանկացավ ամեն ինչ խուզարկել՝ ամեն քայլն իր աներձագի ուղեկցությամբ: Այսպիսով, երկուսն էլ մոտեցան Իզաբելիտայի սենյակին: Վերջինս, Ռամոնսիկա աղախինը՝ որպես հաշտարար, և ես՝ իբրև նրա փեսացու, խոնարհաբար ծնկի իջանք, խոստովանեցինք մեր մեղքը և հայտնեցինք, որ ցանկանում ենք այս ամենը հարթել ամուսնության սուրբ խորհրդով: Երբ դոն Գրեգորիոն ողջամիտ բացատրություններից հետո տեղեկացավ, թե ինչ ընտանիքից եմ սերում և ինչ հարստության տեր եմ, ոչ միայն իր համաձայնությունը տվեց, այլ պատրաստությունների անցավ, որ ինչքան հնարավոր է շուտ ամուսնանանք: Դոնյա Խուանան էլ դժկամորեն ստիպված էր նույնպես իր համաձայնությունը տալ՝ իր պատիվը փրկելու համար: Անգամ ինձ շնորհակալ եղավ, քանզի համաձայնվել էի զոհաբերել ինքս ինձ՝ նրա պատիվը փրկելու համար: Ավելի շնորհակալ եղավ Իզաբելիտային, որը, սիրահարված լինելով դոն Ամբրոսիոյին, նույն պատճառով նույնպես գնաց ինքնագոհության:

Չպետք է հերքեմ, սիրելի՛ ուսուցիչ, որ հնարամտությունը, որին դիմել էր աղախին Ռամոնսիկան, դատապարտելի էր, բայց միևնույն ժամանակ մի շատ մեծ առավելություն ուներ: Ես, որ այդքան սիրահարված էի դոնյա Խուանային, իսկ Իզաբելիտան՝ դոն Ամբրոսիոյին, չորսս էլ մեծ վտանգի էինք մեզ

ենթարկելու, եթե ես և իմ ապագա կինը շարունակեինք այստեղ մնալ: Ահա թե ինչու, հենց որ ստանանք քահանայի օրհնությունը, հիմնավոր պատճառ ունենք այստեղից հեռանալու, ինչպես և փախչելու այդ երկու գարշելի մարդկանցից, ինչպիսին են Իզաբելիտայի խորթ մայրն ու նրա եղբայրը:

ԴՈՆՅԱ ԽՈՒԱՆԱՅԻՑ ԴՈՆՅԱ ՄԻԿԱԵԼԱՅԻՆ՝ ՀԱՅՐ ԳՈՒՏԻԵՌԵՍԻ ՔՐՈԶԸ

Մայիսի 4

Ի՛մ բարեհոգի ընկերուհի,

Սրտիս ցավը թեթևացնելու համար պետք է Ձեզ պատմեմ, թե ինչեր են կատարվել: Միշտ համեստ եմ եղել: Ես ինձ ամենևին էլ գեղեցիկ և գրավիչ չեմ համարում: Եվ, այնուհանդերձ, չգիտեմ, թե ինչպես և, անկասկած, առանց իմ ցանկության և առանց դա զգալու, իմ աչքերից դժոխային կրակ է ժայթքում և կատաղի ձևով խենթացնում տղամարդկանց: Արդեն Ձեզ պատմել եմ, թե Կառատրակայում ինչ մոլեգին և հանցավոր կիրք էի ներշնչել դոն Պեպիտոյին, և ինչքան է նա ինձ համառորեն սիրահետել, վշտացրել, հետապնդել՝ գալով իմ գյուղ: Հավատացեք, որ հանդուգն այդ երիտասարդին բավականին առիթ ես չեմ տվել այդպես գործելու կամ, ավելի լավ է ասեմ, գահավիժելու, ինչպես եղավ մի քանի օր առաջ: Երբ ամուսինս բացակայում էր, անկոչ հյուրի պես և առանց մի ծպտուն անգամ հանելու, ներս է մտել տուն և իմ սենյակ՝ առաքինությանս բռնանալու: Ի՛նչ վտանգի մեջ ես հայտնվեցի: Ինչպիսի՜ դժվար կացություն նրա և ինձ համար: Դոն Գրեգորիոն եկավ, երբ նույնիսկ դա չէինք էլ կանխատեսում: Եվ քանի որ նա դեմ առավ նստարանին և ուժգին շրխկոցով վայր ընկավ, մի քանի հայհոյանք տվեց, որ իր սովորության համաձայն օգտագործում էր: Եթե դա տեղի չունենար, նա մեզ անակնկալի կբերեր: Աղախին Ռամոնսիկայի հնարամիտ ներկայությունը մեզ դժբախտ իրարանցումից և միգուցե մի արյու-

նալի ողբերգությունից փրկեց: Ի՛նչ կկատարվեր իմ խեղճ դոն Գրեգորիոյի հետ, որն այդքան գեր լինելով՝ դուրս գար մենամարտի: Նույնիսկ այդ մասին մտածելիս մազերս ցից-ցից են կանգնում: Աղախինը, բարեբախտաբար, դոն Պեպիտոյին տարավ Իզաբելայի սենյակ: Եվ այդ ձևով մեզ փրկեց: Ես նրան շատ շնորհակալ եմ: Բայց ավելի շատ երախտապարտ եմ կրքոտ դոն Պեպիտոյին, որն ինձ չվարկաբեկելու համար ձևացրեց, թե Իզաբելայի փեսացուն է, և անգամ իմ խորթ դուստրը հրաժարվեց դոն Ամբրոսիոյի հանդեպ իր սիրուց և ասաց, որ այդ մալագացի երիտասարդի հարսնացուն է: Երկուսն էլ գնացին կրկնակի ինքնագոհության, որպեսզի ես չկորցնեմ իմ հոգու հանգստությունն ու հեղինակությունը: Երեկ ամուսնացան և միանգամից տեղափոխվեցին այդ քաղաք: Երանի թե այդտեղ՝ մեզնից հեռու, մոռանան այն կիրքը, որ ես և իմ եղբայրը նրանց ներշնչել ենք: Թող Աստված տա, որ եթե անգամ չսիրեն միմյանց կրակոտ սիրով, ինչն անհնար է, երբ կրքոտ սեր ես տածել այլ մարդկանց հանդեպ, գոնե ձեռք բերեն այն քնքուշ ու ջերմ կապվածությունը, որն ամենաերկարն է պահպանվում և ավելի է համապատասխանում ամուսնացած մարդկանց: Իսկ ես դեռևս չեմ հաղթահարել իմ վախը: Այնքան դառնացած եմ և զգուշանում եմ այս ակամայից այրող կրակից, որ երբեմն թափվում է իմ աչքերից, որ մտադիր եմ երբեք ոչ մեկին չնայել կամ միշտ հայացքս գետնին գամված քայլել:

Լա՛վ մնացեք, ի՛մ բարեհոգի ընկերուհի, և Ձեր աղոթքներում Աստծուն խնդրեք, որ վերականգնեմ իմ հոգու խաղաղությունը, որ կորցրել եմ այդ սարսափելի պատահարի պատճառով:

*Թարգմանությունը՝ Սոնա Մխիթարյանի
(«Իսպաներեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոս)*

Միգել դե Ունամունո *Miguel de Unamuno*

Միգել դե Ունամունոն հանրահայտ իսպանացի գրող, փիլիսոփա, հրապարակախոս է, որը վիթխարի ազդեցություն է ունեցել XXդ. իսպանական գրականության և մշակույթի վրա: Ունամունոն թողել է հսկայական գրական ժառանգություն, որում արծարծված փիլիսոփայական և բարոյահոգեբանական խնդիրները համամարդկային են և երբևէ չեն կորցնում իրենց արդիականությունը:

ՄԱՀՎԱՆ ՀԱՅԵԼԻՆ

Խեղճը... Մի դավադիր թույություն օրեցօր համակում էր նրա մարմինը: Ոչ մի բան անելու ցանկություն անգամ չունեի՝ ապրում էր առանց ապրելու ցանկության, գրեթե պարտականության պես: Առավոտյան դժվարությամբ էր վեր կենում անկողնուց, ինքը, որ մի ժամանակ հատուկ արթնանում էր՝ արևածագը դիմավորելու համար: Տնային հոգսերը գնալով նրա համար ավելի անտանելի էին դառնում:

Գարունը նրա համար այլևս նույնը չէր: Ծառերը, ձմեռային եղյամից ազատված, իրենց նորածիլ աղվափետուրներն էին սփռում, որոնց մեջ նոր-նոր թռչուններն էին բույն դնում. կարծես՝ ամեն ինչ վերածնվում էր: Միայն նա չէր վերածնվում:

– Սա էլ կանցնի, – կրկնում էր ինքն իրեն, – սա էլ կանցնի, – եռանդուն կերպով կրկնում էր նա՝ ցանկանալով հավատալ իր ասածին: Բժիշկը հավաստիացնում էր, որ այն ոչ այլ ինչ է, քան տարիքային ճգնաժամ, ընդամենը հարկավոր էր օդ և լույս, օդ և լույս: Եվ լավագույն տարբերակը լավ սնվելն էր:

Օ դ: Այն, ինչ ունեին իրենց շրջապատում, օդն էր՝ ազատ, արևոտ, ուրցի բույրով և ախորժաբեր: Չորս կողմից բացվում էր տնից դաշտ ընկած տեսարանը. ծաղկուն, փարթամ մի հողակտոր, որն Աստծո կողմից տրված մի օրհնություն էր: Եվ

լո՛ւյս, լու՛յս, նույնպես ազատ: Իսկ ինչ վերաբերում է ուտե-
լուն՝ «բայց մայրիկ, ես ցանկություն չունեմ...»:

– Դե, աղջի՛կ կե՛ր և փա՛ռք Աստծո, որ ոչ մի բանի կարիք
չունենք, կե՛ր, – աղերսական ձայնով կրկնում էր մայրը:

– Բայց եթե ցանկություն չունեմ, արդեն ասել եմ...

– Կարևոր չէ: Կե՛ր և վերջ:

Խեղճ մայրն ավելի վշտացած էր, քան ինքը, քանի որ վա-
խենում էր, որ կկորցնի իր վաղածամ այրիության գլխավոր
սփոփանքը, ուստի իր առջև նպատակ էր դրել «բտել» նրան,
ինչպես հնդկահավերին: Արդյունքում դա նրա մոտ սրտխառ-
նոց առաջացրեց, և ամեն ինչ իզուր էր: Ուտում էր մի թռչնակի
չափ: Խեղճ այրին ծոմ էր պահում՝ ի ընծա Սուրբ Կույսին՝ ա-
խորժակ խնդրելով աղջկա համար, ուտելու ախորժակ, ապրե-
լու ախորժակ:

Եվ սա Մաթիլդեի հետ կատարվող ամենասարսափելի
բանը չէր. մարմնի թուլությունը, գունատությունը, խամրա-
ծությունը կամ թոշնումը չէր պատճառը, այլ իր փեսացուն՝
Խոսե Անտոնիոն, որ գնալով ավելի սառն էր դառնում իր հան-
դեպ: Իրավիճակից, այո՛, ելք էր փնտրում, դրանում ոչ մի կաս-
կած, աղջկանից խուսափելու և նրան լքելու ելք էր փնտրում:
Նա առաջինը նրան հորդորեց և խնդրեց, որ արագացնեն հար-
սանիքը, կարծես վախենում էր ինչ-որ բան կորցնելուց և
հոնքերը կիտեց ի պատասխան մոր ու աղջկա ասած
խոսքերին. «Ո՛չ, դեռ ո՛չ, մինչև չկազդուրվեմ, այսպես չեմ կա-
րող ամուսնանալ»: Անգամ ասաց, որ ամուսնությունը թերևս
նրա վիճակը կթեթևացներ, կբուժեր, իսկ նա տխուր պատաս-
խանեց. «Ո՛չ, Խոսե Անտոնիո, ո՛չ, սա սիրո հիվանդություն չէ,
սա ուրիշ բան է, կյանքի հիվանդություն է»: Խոսե Անտոնիոն
նրան լսում էր՝ տխուր և մռայլ:

Երտասարդը շարունակում էր գալ ժամադրություններին,
բայց զուտ պարտքի զգացումից դրդված. ժամադրության ամ-
բողջ ընթացքում նա ցրված էր, և կարծես ինչ-որ հեռավոր մի
բան զբաղեցնում էր նրա միտքը: Արդեն չէր խոսում ապագայի

պլաններից, կարծես թե այն նրանց համար մեռած էր: Կարծես թե այդ սերը այլևս չկար՝ անցած էր: Նայելով նրան, ինչպես կնայեր հայելուն, Մաթիլդեն ասում էր.

– Բայց ասա՛ ինձ, Խոսե՛ Անտոնիո, ասա՛, ի՞նչ է քեզ պատահել, որովհետև դու այն չես, ինչ նախկինում էիր:

– Ինչե՞ր են մտքովդ անցնում, աղջի՛կ: Ո՞վ պետք է լինեմ:

– Լսի՛ր, եթե հոգնել ես ինձնից, եթե ուրիշին ես հավանում, թո՛ղ ինձ, Խոսե՛, թո՛ղ ինձ մենակ, չեմ ուզում, որ ինձ համար քեզ զոհաբերես:

– Ձոհաբերեմ ի՞նձ, բայց... ո՞վ է քեզ նման բան ասել, աղջի՛կ, ո՞վ է ասել, որ զոհում եմ ինձ: Բավակա՛ն է հիմարություններ ասես, Մաթի՛լդե:

– Ո՛չ, ո՛չ, մի՛ թաքցրու, դու այլևս ինձ չես սիրում, ինչպես առաջ, ինչպես ես սկզբում...

– Ինչպե՞ս թե քեզ չեմ սիրում...

– Ո՛չ, ո՛չ, առաջվա պես չես սիրում, ինչպես սկզբում...

– Դե, սկզբում...

– Միշտ պետք է սկիզբ լինի, Խոսե՛ Անտոնիո, սերը միշտ պետք է սկիզբ ունենա, միշտ պետք է այնպես սիրել, ասես սկիզբը լինի...

– Լավ, լաց մի՛ եղիր, Մաթիլդե, լաց մի՛ եղիր, քեզ ավելի վատ կզգաս...

– Ինձ վա՞տ կզգամ, վա՞տ: Հետո վատ կզգամ:

– Վա՞տ..., ոչ..., բայց..., լոկ մտքեր են:

– Դե լսի՛ր, չեմ ուզում, այո՛, չեմ ուզում, որ պարտքի զգացումից դրդված ինձ այցելես:

– Ինձ դո՞ւրս ես անում ինչ է:

– Ե՛ս եմ քեզ դո՞ւրս անում, Անտոնիո, ե՞ս:

– Թվում է, թե նպատակ ունես, որ հեռանամ:

Խեղճը սկսեց էլ ավելի հեկեկալ: Հետո, փակվելով իր քիչ լուսավորված ու տխուհի սենյակում, Մաթիլդեն նորից ու նորից էր նայում ինքն իրեն հայելու մեջ:

– Ոչ, մեծ բան չէ,– ասում էր նա,– բայց շորերը գնալով մե-

ծանում են հագովս, ավելի լայն են, այս շապիկը թույլ է հագովս, կարող եմ երկու ձեռքս էլ մեջը դնել, շրջագգեստիս ստիպված եղա ավելի շատ ծալքեր անել... Այս ի՞նչ է, Աստված իմ, ի՞նչ: – Ե՛վ լացում էր, և՛ աղոթում:

Բայց լրանում էր նրա քսաներեք տարին, կարծես հաղթում էր մայրը. Մաթիլդեն նորից երագում էր կյանքի մասին, կենսունակ ու աշխույժ, թարմ ու արևոտ կյանքի՝ լի լույսով, սիրով ու դաշտերով, մեծ ապագայով, առօրյա հոգսերով, երեխաներով և ո՞վ գիտե, գուցե և մի քանի թոռներով տան մասին: Եվ իրենք, որպես երկու ծերունիներ, ջերմորեն կվայելեին կյանքի վերջալույսի բերկրանքը:

Խոսե Անտոնիոն սկսեց բացակայել ժամադրություններից և մի անգամ՝ իր հարսնացուի հերթական դժգոհությունների ժամանակ, որ իրեն այլևս առաջվա պես չի սիրում, և կարող էր լքել իրեն, եթե առաջվա պես չէր սիրում, պատասխանեց՝ աչքերը հատակին հառելով.

– Այնքան ես համառում, որ ի վերջո...

Մաթիլդեն նորից սկսեց հեկեկալ, և նա տղամարդուն բնորոշ կոպտությամբ ասաց. «Եթե ամեն օր ինձ արցունքներով ներկայացում ցույց տաս, ես կլքեմ քեզ»: Խոսե Անտոնիոյի համար անհասկանալի էր արցունքներով լի սերը:

Մի օր Մաթիլդեն իմացավ, որ իր փեսացուն ուրիշին է սիրահետում, իր մտերիմ ընկերուհիներից մեկին: Եվ նրան ասաց այդ մասին. Խոսե Անտոնիոն այլևս չվերադարձավ:

Խեղճն ասում էր մորը.

– Ես ինձ լավ չեմ զգում մայրիկ, ես մահանում եմ:

– Աղջի՛կս, հիմարություններ մի՛ ասա, ես քո տարիքում ավելի վատ էի, ես չափազանց նիհար էի: Հիմա տեսնո՞ւմ ես ո՞նց եմ ապրում: Սա ոչինչ է: Միայն թե համառորեն չես ուտում:

Սակայն մայրը, միայնակ փակված իր սենյակում, արցունքներն աչքերին, լուռ մտածում էր. «Կոպիտ, չափազանց կոպիտ վարվեց... Ինչո՞ւ մի փոքր չսպասեց, մի փոքր, այո՛, ոչ շատ... նրան ժամանակից շուտ է սպանում... »:

Անցնում էին օրերը՝ միանման ու միապաղաղ՝ յուրաքանչ-

յուրն իր հետ տանելով մեկական թել Մաթիլդեի կյանքի կտավից: Մոտենում էր սուրբ Ֆրեսնեդայի օրը, որի ժամանակ գյուղացիներն իրենց պաշտելի մատուոն էին գնում, օգնություն խնդրում իրենց կարիքների համար, ուխտագնացությունից վերադառնում էին պարելով, խաղալով, երգելով ու բացականչություններով: Երիտասարդները վերադառնում էին՝ աղջիկների ձեռքերը բռնած, նրանց հետ գրկախառնված, երգելով, պարելով, թռչկոտելով, մերթ ընդ մերթ մի ամոթխած համբույր գողանալով: Մեծահասակները ծիծաղում էին՝ հիշելով և կարոտելով իրենց պատանեկությունը:

– Լսի՛ր, աղջիկս, – ասաց մայրը Մաթիլդեին, – Աստվածամոր տոնը մոտենում է, պատրաստի՛ր քո լավագույն զգեստը: Կիսնդրես նրան, որ քեզ ախորժակ տա:

– Ավելի լավ չի՞ լինի, մայրիկ, առողջություն խնդրել:

– Ո՛չ, ախորժակ, աղջիկս, ախորժակ: Այդպիսով կվերականգնվի առողջությունդ: Ճիշտ չէ շատ բան խնդրել, անգամ Սուրբ Կույսից: Անհրաժեշտ է քիչ-քիչ խնդրել, այսօր մի բան, վաղը՝ մի ուրիշ: Հիմա՝ ախորժակ, այդպես կապաքինվես, իսկ հետո...

– Հետո ի՞նչ, մայրիկ:

– Հետո ավելի արժանապատիվ և ավելի երախտապարտ փեսացու, քան այդ վայրագ Խոսե Անտոնիոն էր:

– Նրա մասին վատ մի՞ խոսիր, մայրիկ:

– Ինչո՞ւ վատ չխոսեմ նրա մասին: Եվ դա ինձ ասում ես դո՞ւ: Թողեց քեզ, իմ գառնուկ, և ո՞ւմ համար: Այդ անձոռնի Ռիտայի համար ր:

– Վատ մի՛ խոսիր Ռիտայի մասին, մայրիկ, նա անձոռնի չէ: Հիմա նա ինձնից էլ գեղեցիկ է: Եթե Խոսե Անտոնիոն այլևս ինձ չի սիրում, ինչո՞ւ պետք է շարունակի խոսել ինձ հետ: Կարեկցանքից դրդվա՞ծ: Կարեկցանքի՞ց, մայրիկ, կարեկցանքի՞ց: Ես շատ հիվանդ եմ, ես դա գիտեմ, շատ հիվանդ: Իսկ Ռիտային նայելը հաճույք է պատճառում, այնքա՛ն կարմրաթուշիկն է, այնքա՛ն կենսուրախ ...

– Լռի՛ր աղջիկս, լռի՛ր: Կարմի՞ր: Այո՛, ինչպես լուրիկը: Բա-

վակա՛ն է: Բավակա՛ն է:

Եվ մայրը գնաց արտասվելու:

Եկավ տոնախմբության օրը: Մաթիլդեն հագել էր ամենալավ զգեստը, հնարավորինս գուգվել, և նույնիսկ խեղճը ներկել էր այտերը: Եվ մայր ու աղջիկ գնացին մատուռ: Ժամանակ առ ժամանակ աղջիկը ստիպված էր լինում հենվել մոր ձեռքին, իսկ երբեմն նաև նստում: Նայում էր գյուղին՝ կարծես հրաժեշտ տալով և նույնիսկ չիմանալով այդ մասին:

Շուրջբոլորը ուրախությամբ ու թարմությամբ լի էր: Ծիծաղում էին և՛ մարդիկ, և՛ ծառերը: Մաթիլդեն մտավ մատուռ և մի անկյունում ոսկրոտ ծնկներով ծնկի իջավ հատակի քարե սալիկներին, ոսկրոտ արմունկներով հենվեց փայտե նստարանին, շնչապատառ լինելով աղոթե՛ց, աղոթե՛ց, աղոթե՛ց՝ զսպելով արցունքները: Շուրթերով մի բան էր թոթվում, իսկ մտքում՝ լրիվ այլ բան: Եվ հագիվ կարողացավ տեսնել Աստվածամոր շողացող դեմքը, որի վրա արտացոլվում էր մեծ մոմերի բոցը:

Դուրս գալով մատուռի կիսախավարից դեպի շքեղ գյուղի լուսավորություն՝ բռնեցին վերադարձի ճամփան: Երիտասարդները վերադառնում էին, ինչպես ծառս եղած քուռակներ՝ հագեցնելով ամիսների ընթացքում փայփայած ախորժակը: Վազում էին երիտասարդներն ու օրիորդները, իրենց ուրախ ճղճղոցներով հրահրում իրենց հետապնդողներին [...]:

Մաթիլդեն ամեն ինչին նայում էր տխրությամբ, իսկ առավել տխուր նայում էր նրա մայրը՝ այրին:

«Ես չեի կարողանա վազել, եթե այդպես ինձ հետապնդեին,– մտածում էր խեղճ օրիորդը,– ես չեի կարողանա հրահրել և բորբոքել նրանց իմ վազքով և գոռոցներով»:

Հանդիպեցին Խոսե Անտոնիոյին, որը Ռիտայի ուղեկցությամբ նրանց կողքով էր անցնում: Չորսն էլ իջեցրին հայացքերը:

Ռիտան գունատվեց, հետո կարմրեց, մթնշաղի կարմրությունը գունավորեց Մաթիլդեի այտերը, որտեղից զեփյուռը մաքրել էր գույները: Խեղճ օրիորդը զգաց մի ճնշող հարգանք, մի սարսափելի հարգանք, մի ողբերգական հարգանք, մի անմարդկային և դաժան հարգանք: Ի՞նչ էր դա: Կարեկցա՞նք էր:

Անհանգստություն էր: Վա՞խ էր: Օ՛, այո՛, միգուցե վախ էր: Այդ քսաներեք տարեկան խեղճ աղջնակը վախ էր ներշնչում: Եվ երբ մտածում էր ուրիշների այդ ենթագիտակցական և սարսափելի վախի մասին, որն ականա նկատում էր նաև իրեն նայող անցորդների աչքերում, սիրտն էլ ավելի էր դողում:

Եվ այսպես անցավ իր տան շքամուտքով, հրեց դուռը, ընկավ նստարանին և մահը շուրթերին գոռաց.

– Ա՛յ մայրիկ, մայրիկ, ի՞նչ եմ անելու: Ի՞նչ եմ անելու, երիտասարդներն ինձ հետ նույնիսկ չարաճճիություն չարեցին՝ ո՛չ հաճոյախոսություններով, ո՛չ կարեկցանքով, ինչպես ուրիշներին, ինչպես տգեղներին: Ի՞նչ եմ անելու: Սու՛րբ Կույս, ի՞նչ եմ անելու: Չարաճճիություն չարեցին..., ինձ հետ չարաճճիություն չարեցին երիտասարդները, ինչպես նախկինում: Ո՛չ էլ կարեկցեցին, ինչպես տգեղներին: Ի՞նչ եմ անելու մայրիկ, ի՞նչ եմ անելու:

– Վայրագնե՛ր, վայրագնե՛ր, վայրագնե՛ր, – ասաց այրին, – վայրագնե՛ր, չարաճճիություն չարեցին իմ աղջկա հետ, չարաճճիություն չեն արել: Ի՞նչ էր ձեզանից պահանջվում: Այն էլ այն անձոռնիներից հետո... Վայրագնե՛ր:

Եվ նա վրդովված էր, ինչպես կվրդովվեր սրբապղծությունից: Եվ հենց այդպես էր, որ կար, քանի որ չարաճճիություն անելն այդ սուրբ տոնակատարության ծեսերից մեկն էր:

– Ի՞նչ է լինելու ինձ հետ, մայրիկ, ի՞նչպես կլինեմ, երբ նույնիսկ կարեկցանքից դրդված երիտասարդներն ինձ հետ չարաճճիություն չարեցին:

Գիշերն անցկացրեց լացելով ու տխրելով, իսկ առավոտյան չցանկացավ իրեն նայել հայելու մեջ: Եվ Ֆրեանեդայի կույսը՝ կարեկցանքների մայրը, լսելով Մաթիլդեի աղաչանքները, տոնախմբությունից երեք ամիս անց նրան տարավ, որպեսզի իր հետ չարաճճիություն անեն հրեշտակները:

*Թարգմանությունը՝ Աննա Վարդանյանի և Մերի Ասոյանի
(«Միջմշակութային հաղորդակցություն՝ իսպաներեն»,
մագիստրատուրա, 2-րդ կուրս)*

Mikael Hovhannisyan (1867-1933) es un eminente escritor armenio conocido por su apodo *Nar-Dos* y uno de los representantes más célebres del realismo social. En sus obras la figura más representativa es el ser humano con sus cualidades morales. «La paloma matada» del escritor fue llevada al cine armenio en 2009.

LA PALOMA MATADA

(fragmento)

Serían las dos de la madrugada. Ya tenía la mente entumecida. Dejé de escribir, me levanté y estaba a punto de irme a dormir cuando llamaron a la puerta. Al principio pensé que era una simple alucinación del oído —provocada por el profundo silencio de la madrugada, pero no— volvieron a llamar y esta vez con más fuerza e intensidad.

¿Os habéis fijado cuando uno está tranquilamente sentado en su casa y cuando se desvanecen todos los sonidos interiores y exteriores cuán misterioso suena el timbre a altas horas de la madrugada?, como si fuera un mal agüero que intimida el corazón. Entonces me invadió un temor semejante, sin querer; no esperaba a nadie a esa hora. El criado de mi amo que a la vez me servía a mí, ya hacía tiempo que estaba durmiendo y su sueño era tan profundo que si en vez del timbre sonara un *zurná*⁵ en sus oídos, no se despertaría. Así que yo tenía que ir a abrir la puerta y mientras bajaba las escaleras del vestíbulo oscuro, llamaron a la puerta por tercera vez.

Cuando abrí la puerta, en el único escalón de piedra del umbral estaba Gareguín Sisakyan —un muy amigo mío a quien no supe reconocer inmediatamente en la oscuridad nocturna.

—¿Gareguín, eres tú? —exclamé muy sorprendido por su visita tan intempestiva.

—Soy yo.

—¿Qué ha pasado?

⁵ *Zurná*: instrumento musical de considerable sonoridad.

—Nada.

—Entonces, ¿por qué has venido?

—Por nada.

—¿Cómo que por nada?

—Sé que te acuestas tarde, por eso he venido.

—¿Por qué, eh...?

En vez de contestarme se echó a reír dulce y extrañamente.

Por el tono de su voz noté que estaba de muy buen humor: la intensa oscuridad de la noche impedía ver la expresión de su cara.

—¿Sabes qué hora es? —pregunté.

—*Счастливые часов не наблюдают*⁶ —dijo él y volvió a reírse.

No sé por qué, pero de repente tuve la sensación de que él había perdido el juicio, sobre todo, porque sabía que era un joven de raros pensamientos. Y esa sospecha me impactó tanto que durante unos minutos me quedé estupefacto.

—¡Hala, subamos!, te tengo que dar una noticia muy importante —dijo él y entró empujándose suavemente.

No me quedaba otro remedio sino acompañarle hasta mi cuarto. Me moría de curiosidad.

Se sentó delante de mi escritorio y me lanzó miradas interrogativas que parecían decir: «A ver, ¿sabes la noticia que te voy a dar? ».

Y yo le observé asombrado. Llevaba un sobretodo que casi nunca usaba, un chaleco blanco, muy limpio y una corbata completamente nueva y cara. Tenía la misma cara redonda llena de buena salud pero privada de cualquier destello de virilidad. Solo sus ojos permanentemente sonrientes, vivos testigos de su poca voluntad mitológica y carácter dócil, brillaban de una felicidad loca, inmensa e idiota. Pero aquellos ojos estaban algo turbados y durante un instante incluso me pareció que su aliento olía a vino.

—¿Estás borracho? —dije yo mirándole fijamente a los ojos.

—Sí, como dicen he empuinado un poco el codo —confesó él riéndose levemente.

—Se ve que vienes de visita, ¿dónde estabas?

—¿Dónde estaba? ... Si te digo no me vas a creer.

⁶ *Счастливые часов не наблюдают*: quien es feliz no mira el reloj.

— ¡Venga, vamos, no temas!, te veo en semejante estado que lo que digas igualmente voy a creer.

Durante un breve rato me miró sonriendo. Al parecer estaba vacilando entre decir o dejar que acertara yo. Acto seguido dio un salto repentino, me abrazó fuertemente y me murmuró al oído:

—Esta noche me he comprometido.

Y dándome un gran beso bajo la oreja se apartó y comenzó a observarme sin dejar de sonreír, como si quisiera comprobar la impresión que su noticia me había causado.

Y yo me quedé de una pieza por la sorpresa de esa noticia repentina. Y como bajo aquella impresión no pude decir nada, simplemente le miré con gran asombro, y él me enseñó su dedo anular de la mano derecha que llevaba un simple anillo de oro y dijo con cierta jactancia:

—Si no me crees, mira esto.

—¿Entonces ahora vienes de allí?

—Sí, vengo directamente de la casa de mi novia.

—¡Para darme esa noticia a esta hora! ¿No podías esperar hasta mañana?

—¿Hasta mañana...?, ¿de dónde sacaría tanta paciencia...? ¿Y adónde me iría? ¿A casa donde no hay ni un ser familiar con quien pudiera compartir mi alegría? ¿Y qué iba a hacer hasta mañana? ¿Dormir?, ¡no tengo sueño! Si supieras lo que siento en todo mi ser: se me regocija el corazón, se me alegra el alma, tengo ganas de hablar, bailar, me parece que tengo alas sobre los hombros y si las sacudo, voy a volar, ¡así..., así...!

Y en efecto, dio un salto con los brazos abiertos, cogió mi cabeza entre las manos y, a pesar de la resistencia, igual que un loco me dio un sinnúmero de besos en la cara.

Sus efusiones cordiales eran tan ridículas pero a la vez tan sinceras que despertaron en mi alma una vehemente ternura fraternal, propia al hermano mayor, hacia aquel gran niño a quien siempre amaba por su mitológica sencillez e inocente carácter infantil.

Apenas pude calmarle, invité a sentarse y comencé el interrogatorio.

—Aunque tengo derecho a ofenderme, has dado un paso tan importante sin que yo sepa, te perdono —dije yo— porque como veo

has estado secretamente enamorado de ella y has optado por llevar a cabo el asunto a hurtadillas pensando que yo podría ser un obstáculo. ¿es cierto?

—¡No, no es cierto!

—¿Entonces...?

—Yo no he estado enamorado de ella, esta tarde la he visto por primera vez.

—¿A quién?, ¿a la novia?

—Sí.

—¿Te has comprometido con ella?

—Sí.

Mi asombro aumentó aún más. Si no le conociera pensaría que estaba bromeando.

—¡Oye, Gareguín!, hace poco, allí, en la entrada, esta visita tuya tan intempestiva, por un instante, me hizo poner en tela de juicio tu estado mental. Ahora te pregunto directamente si no te has vuelto loco.

—¿Por qué?

—¿Acaso entiendes lo que estás diciendo? ¿Es posible que la veas a la chica por primera vez y enseguida te comprometas con ella?

—Pero ¿por qué no?, si me agradó mucho. Te voy a contar otra cosa. Mi padre decía que su padre se había comprometido sin haber visto a su futura esposa.

—¿Pero eso sucedió cuándo? ¿Ciento cincuenta años antes? ¿Acaso no te das cuenta en que época vives?, y tú que eres un hombre erudito e inteligente ¿te comparas con tu abuelo iletrado e ignorante?

—¡No te creas nunca esa gran mentira, Mikael! —dijo él con una tranquilidad irrefutable—. El casamiento es cuestión de suerte. Si te cuento los detalles, verás que realmente es cuestión de suerte. Además el amor es ciego, no mira si eres inteligente o ignorante.

*Traducido por Armine Manukyan
Profesora del Departamento de Español
de la Universidad Estatal de Ereván.*

UNO DE LOS DÍAS AMARGOS

(fragmento)

Patrikián echó un vistazo a su ropa vieja, miró las puntas torcidas de los zapatos, salió de la habitación, echó el candado a la puerta, metió las llaves en el bolsillo, pasó a lo largo del pasillo y subió al amplio balcón de la morada del amo de casa. El balcón, iluminado por los primeros y resplandecientes rayos de sol, era de color rojizo y tan limpio que relucía como el espejo. Le parecía que los animales a la hora de llevarlos al matadero debían sentir exactamente lo mismo que sentía él en ese preciso momento. Él era un joven flaco de ojos muy bondadosos y de movimientos inseguros. Al ver al criado *imerel*⁷ salir de la cocina le pidió en voz baja avisar al amo que quería verlo. El criado fue a cumplir su petición dejando caer las largas y amplias mangas del *chokha*⁸ gris dobladas hacia atrás. Patrikián le siguió con la mirada fijándose en sus botas suaves sin tacón que al andar no hacían ni el más mínimo ruido. Después echó un vistazo hacia la ventana abierta de la cocina donde el cocinero vestido totalmente de blanco, con el *arakhchi*⁹ niveo y limpio, desplumaba con movimientos hábiles pollos recién degollados y silbaba una melodía. El criado salió y le hizo un ademán con la mano. Patrikián atravesó con cuidado el balcón, limpió los zapatos en el umbral de la puerta, entró en el comedor acompañado por el criado y desde allí fue al espacioso salón de techos muy altos que estaba perdido entre enormes floreros, sillas, butacas, mesas, sillones y sofás, y se paró enfrente de la puerta del despacho del amo de casa. El criado abrió la puerta, le invitó a Patrikián a entrar y se fue.

⁷ *Imerel*: georgiano de la región de Imericia situada en la parte central de Georgia.

⁸ *Chokha*: abrigo de paño de pura lana.

⁹ *Arakhchi*: tipo de gorro.

Ni el creyente más fanático entraría en el santo altar con tal pavor como lo hizo Patrikián al entrar en el despacho del amo de casa. En el tablero de cobre de la solemne puerta de entrada de la calle estaba grabado el apellido del amo: David Fomich Adamirov, que era un hombre de unos 40 o 45 años, de rostro fibroso parecido al bronce fundido, de pelo duro y canoso y llevaba una barba corta y afilada. Él estaba escribiendo en un enorme escritorio sobrecargado de papeles, carpetas y libros e innumerables cosillas.

—Perdone, yo enseguida... —dijo él observando durante un instante al visitante por encima de los anteojos de pinza y continuó escribiendo.

Patrikián se quedó parado.

—Siéntese, por favor, —dijo el amo de casa sin dejar de escribir.

Patrikián se sentó lentamente sujetando el gorro en las rodillas y miró a su alrededor. La habitación estaba adornada de forma tan exuberante como si fuera una sala. El mobiliario no se distinguía tanto por el gusto como por su anhelo hacia una vida cómoda. Allí donde paraba su mirada había alfombras y almohadillas de terciopelo, había también una estantería bien larga con puertas de cristal cuyos estantes estaban llenos de libros encuadernados en oro y colocados uno al lado de otro de forma tan sistemática como una tropa. Sin duda, esa estantería formaba parte del mobiliario y de las decoraciones imprescindibles. En cambio, a Patrikián no le parecía que David Fomich tuviera tiempo para tomar en las manos uno de aquellos libros de varios volúmenes porque estaba muy ocupado con sus actividades privadas y públicas. Él era empresario, titulado de la Duma Municipal, miembro de algunas comisiones municipales, así como miembro del consejo de administración del Banco, dirigente del Club, patrocinador de la escuela, coadjutor de la iglesia y quién sabe qué más.

Aprovechándose del hecho de que el amo seguía escribiendo con la cabeza agachada, Patrikián quiso levantarse para echar un vistazo a los libros de la estantería pero no se atrevió a moverse. Él volvió la vista hacia el amo y vio que él escribía con movimientos atrevidos de la mano y se mordía sin cesar el lado izquierdo del labio superior.

—Pues, ¿qué se le ofrece? —dijo David Fomich cuando terminó de escribir golpeando repetidamente el pesado secante de mármol negro sobre el papel escrito.

—Yo... perdone —pronunció Patrikián en voz baja con una confusión propia de una persona que había preparado su discurso de antemano. —Ayer por la noche Vd. me hizo recordar el alquiler de mi habitación... Yo he venido a pedirle esperar unos días más, si es posible.

El amo de casa tomó sus anteojos de pinza, apoyó los codos en el escritorio y le miró con una mirada seria y diligente.

—Estimado hermano, —dijo él— creo que hace ya siete días que estoy esperando.

Patrikián bajó la mirada.

—Sí, pero le pido unos cuantos días más... si es posible, por favor.

—El problema no está en unos cuantos días —replicó David Fomich. —Unos cuantos días más... ¿bueno y por qué no?, se puede esperar y Vd. ve que lo estoy haciendo. Lo malo es que dentro de unos días cuando me vea obligado a recordarle de nuevo su deuda, Vd. vendrá a verme como lo ha hecho ahora y otra vez me pedirá lo mismo, que espere unos días más. Lo sé por experiencia y no se ve dónde está el término. Por consiguiente siendo yo mismo una persona muy puntual tengo establecida una regla bien drástica: si uno de mis inquilinos no paga el alquiler a tiempo y de forma sistemática entonces le invito a desocupar de inmediato la habitación. Y ahora le digo a Vd.: si no puede pagar el alquiler, entonces desocupe la habitación. Yo mismo tengo que efectuar pagos mensuales y mi acreedor, es decir el banco, no puede esperar infinitamente como lo hago yo.

David Fomich hablaba en tono resuelto y le miraba de forma penetrante a la pobre e indigente cara de Patrikián.

—Yo comprendo su estado —balbuceó Patrikián, aunque no entendía en absoluto qué importancia podrían tener para ese hombre tan adinerado aquellos miserables rublos que él pagaba mensualmente. —Pero trate Vd. de comprender también el mío, por favor. Yo trabajaba de maestro en la provincia, pero como Vd. sabe el gobierno cerró todas nuestras escuelas y ahora estoy en paro. Quería ir al extranjero para continuar mis estudios, por eso recurrí a la ayuda de patrocinadores, pero se me la denegaron. Después empecé a trabajar como dependiente a cargo de un mercader. Esperaba ahorrar tanto

para poder realizar ese anhelo, pero caí enfermo y gasté todo el dinero que tenía ahorrado. Ahora no tengo absolutamente nada, incluso hay días que paso ham....

—¿Para qué me cuenta esas cosas? —se apresuró a interrumpirle David Fomich y en su cara de bronce aparecieron evidentes signos de aborrecimiento y disgusto. —Vd. es un joven educado y su egoísmo no le debería permitir contarle a los demás los detalles de su vida privada. Yo también tengo miles de problemas, ¿se los cuento? No está bien, eso no está nada bien. Vd. me dice que espere unos días más, pues muy bien, esperaré algunos días más. Lo único que no comprendo es cómo podrá pagar, si me dice que no tiene nada y está en paro.

Patrikián bajó la mirada y automáticamente empezó a jugar con el gorro que tenía en las rodillas.

—Yo... sabe usted ...yo... tengo publicados dos libros —dijo él confuso, como si se avergonzara de haber hecho semejante cosa— llevo ya mucho tiempo sin pasar por la librería, hoy pasaré, quizá los hayan vendido, para que ...

—¿Es Vd. escritor? —preguntó el amo mirando perplejo a sus ojos desconcertados.

—No se puede decir que soy escritor, pero ... bueno, escribo.

—¿Y qué escribe?

Patrikián levantó la cabeza y le miró con una sonrisa tímida.

—¿Quién sabe? ... sí, escribo, pero nada más...

—Bueno, es asunto suyo —dijo el amo y se levantó. Al verlo levantarse Patrikián hizo lo mismo. —Su vecina, esa mujer judía que vende cuchillos y cerraduras al lado de la puerta del patio lleva diez años viviendo aquí y no recuerdo ni un mes que no haya pagado con puntualidad el alquiler y la comida y eso cuando ella sola mantiene una gran familia. Te lo digo porque...

Él no llegó a terminar la frase, pues al parecer de repente recordó algo y súbitamente empezó a revolver los papeles esparcidos sobre el escritorio.

—¡Bueno, adiós! —dijo sin prestar más atención a Patrikián—. Esperaré unos días más.

Patrikián salió. Al pasar por el comedor vio a la esposa del amo de casa —que era una mujer muy alta y flaca, de cara más bien

antipática— lavar las tazas de té al lado del samovar de plata que estaba puesta en el borde de la mesa. Su hijo pequeño estaba junto a ella untando mantequilla y miel al pan y lo devoraba con avaricia.

—¿Ha traído el alquiler de la habitación? —gritó detrás de Patrikián la ama, cuando él se dirigía sigilosamente hacia la puerta del balcón.

Patrikián se detuvo.

—No, señora.

—¿Por qué?

—Le pedí al señor y él consintió esperar unos días más.

—Unos días más, unos días más... —replicó ella en tono bastante grosero echando té en la taza del niño. —No tenemos ni idea cuándo van a terminar sus unos días. Vd. se aprovecha de la bondad de mi esposo. No se puede así. O debe Vd. pagar a tiempo, o si no puede, tiene que desocupar la habitación.

—Señora, —quiso justificarse Patrikián, pero la señora le interrumpió con mucha más brusquedad.

—Ni siquiera quiero escucharlo.

E irritada se volvió hacia el bufete.

Patrikián apretó los labios entre los dientes y salió.

*Traducido por **María Ghazaryan**
Universidad Estatal de Ereván, Maestría,
«Lengua y Literatura españolas».*

Vardgués Petrosián
Վարդգես Պետրոսյան

Vardgués Petrosián (1932-1994) fue un destacado novelista, dramaturgo, ensayista armenio. Dejó una gran herencia literaria. En 1954 se graduó de la Universidad Estatal de Ereván. Varios años presidió la Junta de la Unión de Escritores de Armenia.

LA CASA DE LA MADRE

Normalmente no llamo a la puerta de la casa de mi madre: ella se despertará si está durmiendo o si no está durmiendo, igualmente, oye mal. Tengo la llave y abro la puerta yo mismo. Llevo cuatro o cinco meses sin verla a mi madre. Moscú, extranjero, muchas faenas, una grande y otra pequeña, «¡oh, si tuviera tiempo!», y así siempre. Finalmente, abro la puerta, aunque es de día, la luz del pasillo no está apagada y brilla con una fragante blancura.

—¡Señora, madre... !

Ninguna respuesta. Ningún ruido de pasos...

—¡Mamá...!

Entro en la habitación: la cama está cuidadosamente hecha, las almohadas hinchadas y bien mullidas están ordenadas unas sobre otras, el suelo está limpio, la radio encendida. Mi madre siempre tiene la radio puesta. «Como si fuese uno más» —dice— «cada vez que entro o salgo hablo conmigo misma, es como si alguien más estuviese en casa y me contestase». Mamá no está en la cocina, ni en el balcón. Tiendo la mano hacia el cable de la radio con una indiferencia habitual y tirando de él apago la radio. Me echo en el viejo sofá cubierto de terciopelo verde. ¡Está bien!, incluso es mejor que mamá no esté en casa. ¿A ver, si tiene algo de beber mi preciosa madre? Me levanto vagamente, abro el frigorífico. Hay media botella de coñac y dos botellas de cerveza. Hace calor, primero abro la cerveza. Apenas bebo un sorbo: está agria. Miro la etiqueta: ¡claro!, tiene al menos un mes de caducidad. Mi madre sabe que me gusta mucho la cerveza y hace tres o cuatro meses que no he venido al pueblo. Enseguida aparto esos pensamientos de mi mente. Quiero disfrutar plenamente de aquel continente que se llama «soledad» y no pensar en nada, sobre todo

cuando estoy rodeado de un transparente silencio campesino que se llena solamente de las voces esporádicas de unos niños y de los zumbidos monótonos del coro polifónico de unos insectos rurales. La casa de mi madre se ubica fuera del camino, entre los huertos: los coches no pasan por aquí, yo no tengo coche y tampoco pienso tenerlo en el futuro. Me acomodo en los muelles cansados del sofá, procurando no pensar en nada.

He llegado con un objetivo práctico: tengo que convencerla a mi madre de trasladarse a la ciudad, al menos que viva con nosotros durante los meses del invierno. Ya tengo preparado en la mente un discurso bastante influyente. «Es una vergüenza, mamá, —le diré— soy tu único hijo, gracias a Dios, tengo mi casa, es de tres habitaciones; a tu nuera, que yo sepa, la quieres mucho, es que es una vergüenza, ¿hasta cuándo piensas pasar tus días así, en esta plena soledad?».

De repente suena el teléfono: ¡ah, sí!, aquí en el pueblo también existe ese aparato maldito... El agradable entumecimiento desaparece por completo. Camino despacio y algo perezoso hacia el teléfono, ¿por si acaso deja de sonar mientras tanto...? Cojo el auricular. «Señora Anush — es una voz femenina— ¿espero que no te haya despertado?, quería preguntarte si no vas a la ciudad, Maíz piensa ir, sale a las cuatro —la mujer habla sin pausas— le diré que te espere, ¿vas a irte...?». «Mamá no está en casa, —dicen— es Vahán». «¡Huy, cielos!» —replica la mujer— y tuuuu..., tuuuu... —la conversación se interrumpe. De repente me da un ataque de risa, luego me enfado de verdad: «¡uf!, mi querida mamá, ¿hasta cuándo vas a vivir entre estas cuatro paredes y pedir a otras personas llevarte a la ciudad?». Me preocupo mucho por mi madre, aunque voy al pueblo con menos frecuencia, da igual, esa preocupación por ella vive siempre en mi mente. De repente caigo en la cuenta de que necesito desembarazarme precisamente de esa preocupación, quiero tener la total y definitiva certeza de que ella está en Ereván, en nuestra casa, por lo menos tener una preocupación menos en esta vida llena de tensiones. Dentro de mí nacen los brotes de una verdadera batalla: «¡Nos vamos y punto! —le diré—. No tengo tiempo, entiéndeme de una vez. ¿Cuántos años te quedan de vida para vivir tan lejos de tu único hijo? ¡Venga, vamos, recoge tus cosas! ¡Tampoco es gran cosa tu casa...!».

¿Cuánto tiempo le queda de vida a mi madre? Una vez — entonces no tenía llave— llegué al pueblo, los vecinos dijeron que estaba en casa. Llamé a la puerta varias veces, no hubo respuesta. Volví a llamar más fuerte, casi frenéticamente. Acudieron los vecinos. Todos aseguraron que acababan de verla entrar en casa. Me asusté, enseguida rompí el cristal de la ventana, a duras penas conseguí meterme adentro. El sudor chorreaba por todo mi cuerpo, miles de escenas pasaban frente a los ojos: mi madre en el suelo, mi madre muerta cerca de la radio. Mi madre estaba durmiendo. Había olvidado quitarse el pañuelo de lana de la cabeza, estaba durmiendo. Ella oye mal, a ello se suma el pañuelo de la cabeza, además estaba durmiendo. «¡Mamá! —primero exclamé algo prudente, algo tímido, y por si acaso— ¡mamá! —me alarmé mucho, pero palpé la mano, estaba caliente y el pulso era tranquilo y regular. —Soy yo, mamá».

«¡Vaya, me he quedado dormida! —se despertó ella— ¡vaya, por Dios!, mi Vahán está aquí y yo me he quedado dormida...».

Desde entonces decidí tener la llave: Moscú, extranjero, asuntos, «¡oh, si tuviera tiempo...!»). Llevo cuatro meses sin verla a mi madre.

¿A ver, hay algo de comer en casa de mi madre...? ¡Sí!, hay alubias fritas, mi plato favorito, hasta hay lentejas... me las tomo frías, sin calentar. No hay *lavash*¹⁰, solo hay pan comprado en la ciudad: ¿quién lo habrá comprado? No, ya basta, voy a llevarla conmigo y punto. Ana sostuvo rotundamente: «La has dejado sola y desprotegida en el pueblo, tus vecinos ya empiezan a rumorear —dijo ella— está sola..., procura vivir como ella en plena soledad tan solo un día y vas a volverte loco...».

Las alubias están ricas, aunque algo pasadas, a ello se suma el olor típico del frigorífico, ¿lo caliente?, no tengo tiempo, trago una copa de coñac que desciende por mi garganta, después se expande por mis venas, por todas partes de mi cuerpo provocando un cierto entumecimiento. ¿Dónde se habrá ido mi preciosa madre? A lo mejor a casa de su sobrina: la única pariente sanguínea que ha quedado en este pueblo es mi prima. Pasaron tres o cuatro años desde que la vi por última vez. Si no me equivoco se llama Vehanush o Mayranush. En

¹⁰ *Lavash*: pan tradicional armenio, no lleva levadura, se hace de harina, agua y sal.

fin, su nombre contiene la partícula «anush». Tiene siete hijos. Eso sí que recuerdo bien porque seis de los siete son niñas.

El teléfono vuelve a sonar con estrépito y algo inquietante. ¡Qué fastidio! Enseguida me pongo al aparato.

—Mamá no está en casa, habla Vahán.

—Querido Vahán, —es una voz masculina— ¡hola, habla Arakel!

—¿Arakel?

—¡Ah, sí, claro!, ¿no te acuerdas de mí? Soy un amigo de tu padre. Solo yo sigo vivo, soy de hierro, y Armenak también. Él se marchó a vivir en la ciudad. ¿Acaso no os veis?

No sé cómo dirigirme a él: ¿tío materno o tío paterno?

—¡Hola, tío Arakel! ¿No sabes dónde estará mi madre? Llevo dos horas esperándola. —De forma automática miro el reloj de mi madre que hace tic-tac en la pared—. No, estoy aquí en casa desde hace una hora y cuarto. Y mamá no está.

—A ver, querido Vahán, —la voz es bastante ronca, al parecer es un gran fumador o un asmático—. Te digo: es posible que se haya ido a casa de Sedrak, dentro de un par de días es la boda de su nieta: ¡vaya casamiento tan afortunado!, el novio es arquitecto, es de la región de Akhalkalak. También es posible que se haya ido a Oshakán a por los nueces, tienen que hacer *sudjuj*¹¹, ayer Mariam dijo que tenía que ir a su casa para ayudarla. Mariam es mi nuera, la enfermera jefa de nuestro hospital, los pacientes sienten mucho aprecio por ella, pero no siguió sus estudios en la uni..., no podía seguir: tenía cuatro hijos, muchos quehaceres... ¡Ah sí!, también es posible que tu madre se haya ido a casa de su sobrina Vazganush, la pobre está enferma, está dos meses guardando cama, sospechan un cáncer. También puede que esté en la iglesia de San Sarguís, ¿sabes? hoy es el día..., o bien...

—¿Hay teléfono...?

—¿En la iglesia de San Sarguís...?

—En la casa de mi tía.

—Cuelga el teléfono, voy a averiguar y decírtelo.

Desde la ventana se ven tan solo las huertas. Estamos en un otoño avanzado, la hierba se ha vuelto de color amarillento, la vendimia ha finalizado, la uva recolectada y pisada con los pies queda depositada

¹¹ *Sudjuj*: dulce en almíbar con relleno de canela, nuez y clavos de olor.

en los toneles para transformarse en vino, en vodka o en mil y una cosas. De repente, siento una rara curiosidad: a ver, ¿hay uva en la huerta de mi madre?, ¿al menos un racimo...? Esa última uva es la mejor. De niño invadíamos los viñedos como una tormenta del páramo, explorábamos y descubríamos los racimos escondidos y transformados en pasas por el sol, ¡qué uvas más deliciosas! ¿habrá todavía uva? Salgo y entro en la huerta de mi madre que consta de tres o cuatro surcos. O sea, no sé exactamente dónde terminan las fronteras de la huerta de mi madre, es probable que esté ahora en el terreno del vecino. No importa, no hay vigilantes en los viñedos. ¿Y si hay perro...? Aquí reina un silencio pacífico. Empiezo a observar las vides, me agacho, levanto las ramas, en alguna parte hay barro, me resbalo y caigo. En ocasiones meto la cabeza en el follaje amarillento y seco y abro los ojos de par en par. Ahí, en el fondo, está escondido cuidadosamente un rico racimo de uvas amarillas. Quiero cortarlo, no se corta el maldito, tampoco traigo cuchillo, el racimo sigue resistiendo tercamente, ¿y si corto la rama? ¡Qué va, no!, mi madre se afligirá. Finalmente gano yo, y el racimo es mi cautivo. Es más resplandeciente bajo el sol. Me siento allí mismo, en el lomo de tierra y empiezo a comer con mucha avidez. El racimo me transmite el sabor de los otoños de mi infancia o tal vez me estoy inventando yo... Mi madre cultiva la huerta ella misma, algunas veces la ayudan a excavar la tierra y enterrar los sarmientos. ¿Quién la ayuda? En invierno pasado estaba en París, en un restaurante italiano pedí uvas. Era uva de granos grandes y traslúcidos, sus pepitas se transparentaban con tanta claridad como las peces en un buen acuario. Esa uva era insípida, a lo mejor me estoy inventando yo ahora o ¿era realmente así? ¡Si ahora me viera la señorita Mary! ¿Cómo es posible que me lo coma todo el racimo...? ¿Habrá otro más? Me echo sobre la tierra y cierro los ojos... Ayer estaba operando de la vesícula biliar a una anciana. Cuando la tapé con sábanas blancas dejando descubierto solo el rostro, vi que ella se parecía mucho a mi madre. ¡Qué vanidad!, era una anciana canosa y de cara muy arrugada. De súbito cerró los ojos, me asusté, tomé el pulso: su corazón latía normal y regularmente. ¿Por cuántos años más le prolongué la vida a esa mujer? ¿Y si le acorté la vida? ¿Por cuantos años...? Tenía cálculos en la vesícula biliar. A lo lejos alguien está vociferando: «¡Artavazd, Artavazd!». Después vuela

un avión bien de cerca. Acierto del ruido que es un «YAK-40» de ocho plazas. Sigo sin abrir los ojos. La señorita Mary es cirujana, ¿por qué esa mujer invadió mis pensamientos?, tiene su propia clínica en las afueras de París. Es soltera y vive absolutamente sola. «Preferiría morir en el quirófano durante una intervención» —dijo ella aquel día en el restaurante italiano: ¿sería el vino o se puso melancólica de repente? El hombre ha de morir como la última uva del otoño, escondido entre las hojas y marchitándose paulatinamente de los rayos solares. Abro los ojos, arriba está solo el cielo azul y desértico.

—¡Oh!, ¿Vahán?

Un hombre de cuarenta o cuarenta y cinco años de edad está parado justo encima de mi cabeza. Intento reconocerle. ¿Quién será?

—Este año nuestro Anush tampoco ha podido ingresar en la universidad. ¡Qué alegría verte! Estaba algo perdido, no sabía qué hacer. A mi yerno le quieren nombrar director de la panadería. ¿Qué piensas, eu...?

—¿Dónde estará mi madre? —Me pongo algo nervioso por dentro—. ¿Has visto a mi madre...?

—No, no la he visto. Quería mandar melocotones y otras cosas más. Digo mandártelos a ti. Tu madre no me dio tus señas. ¡Me alegro de que hayas venido, te los llevarás! Pues ahora ¿qué aconsejas, que mi yerno trabaje como director de la panadería?

—¿Yo?, no soy experto para poder dar un consejo. ¿Quién es tu yerno?

—El presidente de la cooperativa regional, es tu compañero de clase. Habéis estudiado juntos tres años. Él ha repetido dos veces el tercer grado. Media palabra tuya y él no va a renunciar.

Observo detenidamente al hombre que está delante de mí. Todavía estoy sentado sobre la tierra fría y seca. Pienso en mi madre lleno de gratitud: «no le ha dado mis señas. ¡Bravo, mamá!». Después me olvido del hombre que está delante de mí, su nombre resuena en mi mente: «Artavazd», es el vecino de mi madre, a lo mejor de niño juntos hemos hurtado frutas de alguna huerta contigua. Cierro los ojos: así todo veo mejor porque no lo veo a Artavazd.

—Voy a preparar los melocotones —resuena la voz de Artavazd— también tengo un buen mosto y miel natural. ¡Así es!, en

la ciudad la miel es todo azúcar, un cerebro activo necesita alimentación. ¿Ahora qué dices para el caso de Anush? ¿La llamo...? Quieres que le mande un escrito al presidente de la cooperativa regional. Se apellida Sanoyan, Vram Sanoyan...

—¡Vete, Artavazd!, —sigo sin abrir los ojos— yo voy a esperar a mi madre. Luego me voy.

Para mi sorpresa Artavazd obedece porque dentro de poco oigo el sonido leve de sus pasos alejados. Alrededor mío vuelve a reinar el silencio anterior lleno de los zumbidos de los últimos insectos del mundo.

Tomo otra copa de coñac. Hace tres días que una de las alumnas se desmayó durante una intervención quirúrgica. Es que la mujer y la cirujana son dos cosas incompatibles.

Un sendero estrecho pasaba por la huerta de mi madre, ¿existe todavía o lo habrán asfaltado?, ese sendero llevaba al desfiladero. Cuando tenga tiempo, hoy no, otro día cuando tenga tiempo bajaré al desfiladero. Ese camino llevaba a nuestra escuela que estaba en lo alto del desfiladero. En invierno se hacía difícil el camino hacia la escuela, el sendero se perdía bajo la nieve. Teníamos un perro, ¿cómo se llamaba?, siempre me acompañaba a la escuela. Era bueno. A veces ataba mi mochila en el lomo del animal y él lo llevaba, yo iba caminando detrás de él como un príncipe. «Tu perro recibió una formación de siete años —bromeó una vez mi hermano mayor: ¿cuándo ocurrió todo eso? —dicen que tu perro saca notas excelentes mientras tu expediente está lleno de notas regulares».

Los dedos de la señorita Mary eran finos y férreos, ¿por qué se puso tan triste aquel día en la cafetería italiana? «Vosotros, los orientales, evocáis la niñez de la humanidad —dijo ella— os conmovéis fácilmente, tenéis la capacidad de escuchar las penas ajenas, lo primero que os viene a la mente es: ¿en qué puedo ayudar?». La clínica de la señorita Mary vale un millón de dólares.

En el reverso de la puerta del armario hay varias fotos. Allí en lugar del espejo están las fotos: mi madre ha cambiado el espejo por un vidrio y por debajo del vidrio ha pegado las fotos. Las miro todas, unas tras otras. Desconozco las facciones de mi hermana, su rostro como si se hubiera borrado por completo de mi memoria. Recuerdo

las palabras de mi madre: «ella tenía ojos azules, entonces se consideraba la muchacha más hermosa del pueblo». Solamente una escena tengo bien clavada en la memoria: la despedida de mi cuñado cuando iba a hacer la mili. Mi hermana me llevó consigo a la estación. Mi cuñado se llamaba Harutiún. Recuerdo que estábamos parados allí los tres: nadie sabía que al cabo de dos meses iba a empezar la guerra, y que Harutiún perecería precisamente los primeros días. En aquel momento mi hermana tampoco sabía que ella fallecería al cabo de un año y el bebé que se movía en su interior nacería y moriría seis meses después de la muerte de su madre, en una noche friolenta y dura de la guerra. Nadie sabía nada, y en aquel entonces nosotros los tres estábamos muy felices: yo por el bullicio de la estación, mi hermana por la criatura que llevaba en su vientre, mi cuñado por los hechos manifiestos de su virilidad: tenía esposa, el bebé estaba en el camino y él iba a hacer el servicio militar. Aquella escena está grabada en mi memoria para siempre, pero no recuerdo la cara de mi hermana, me la imagino como una bella sin rostro, envuelta en una niebla azul. «Si mi hija no hubiera muerto, ahora yo no estaría a cargo de nadie, ella me cuidaría». Varias veces he oído a mi madre decir estas palabras en momentos más desesperados. Y mi hermana murió hace cuarenta años. ¡Cuarenta años...! Las madres nunca se resignan a las pérdidas, las madres consideran injustas todas sus pérdidas, piensan que son los golpes del destino fatal, las madres luchan contra el destino hasta el último aliento. ¿Y nosotros? ¡Con qué facilidad nos resignamos a todas nuestras pérdidas!, ¡cuántos argumentos lógicos aducimos! y enseguida olvidamos y eliminamos todo de nuestra memoria...

Nuevamente suena el maldito aparato que se llama «teléfono».

—Dígame.

—Habla Arakel. El número de Vazganush es 1-78, tu madre ha salido de su casa desde hace media hora y no sé el rumbo que ha tomado. Ha llevado comida para Vazganush, ya he dicho que sospechan un cáncer, después ha dicho que debe ir a la municipalidad provincial, desde allí tiene que ir a Oshakán a por los nueces, ya he dicho, ¿verdad...? Trae contigo a tus hijos aquí para la elaboración del *sudjuij*. Se divertirán mucho.

—¿Por qué mi madre ha de ir a la municipalidad?

—¿Anda a saber por qué?, ella nunca se queda quieta en su lugar.

—Respira un rato—. Querido Vahán, es que esta acidez me mata.

Dicen que en Japón han descubierto un nuevo medicamento. Dicen que al tomarlo se te pasa el dolor enseguida, ayer volví a decírselo a tu madre para que te preguntase, ¿no te lo dijo...?

—Llevo dos meses sin verla a mi madre. Me voy a enterar de qué medicamento se trata.

—¡Sí, que el Señor te bendiga! Ahora mismo voy a llamar a la municipalidad, en cuanto la localice, enseguida mandaré a casa.

—¡Gracias, tío Arakel!

Miro el reloj de mi madre. Dentro de dos horas tengo que estar en la clínica. Es un día común y corriente, no hay ningún caso grave, pero debo irme. No sé por qué enciendo la radio automáticamente: se emiten noticias del extranjero, voy a escuchar un rato. De repente me imagino a mi hermana, no, solamente su cuerpo sin cara, quieto e indefenso. La radio no ayuda, yo sigo viendo el cuerpo de mi hermana y la tristeza como una buena ducha se derrama en mí. ¿Cómo aquellos recuerdos tristes se apoderan de mí? ¿Por qué empiezan a palpar en mi mente como un reloj? A mi hija le he puesto el nombre de mi hermana, aquella hermana cuyo rostro se ha perdido y se ha disuelto en la tristeza del tiempo. Pero cada vez que llamo a mi hija ¿acaso recuerdo que es el nombre de mi hermana? ¿Qué sé yo de la vida de mi madre?, la veo solo cada mes o cada dos meses. Algo agudo como el cuchillo de un cirujano me hiere por dentro, y entonces empiezo a observar detenidamente la foto de mi madre. En esa foto ella es jovencita, está con mi padre en Ereván, mi padre no está afeitado y mi madre parece estar feliz. En la foto está feliz: ¿Qué cosas pueden hacer felices e infelices a las madres? Todo eso es un secreto indescifrable dado que el corazón de la madre almacena una enorme cantidad de silencio. Llevo mucho tiempo sin sentarme a platicar con mi madre como es debido. La visito por unos diez o quince minutos, enseguida miro la hora, dejo algo de dinero, a veces traigo calzado o ropa, y muchas veces me amargo porque mi madre no se queda contenta con todo eso. Ni siquiera prueba las prendas de vestir que traigo. Hace dos años que le compré un buen abrigo de piel. «Eso vale un dineral, ¿por qué lo has comprado?» —se quejó ella, no obstante me percaté de que se puso muy contenta al mismo tiempo. El abrigo todo nuevo está colgado en el armario. Se lo habrá puesto apenas una o dos veces y eso en caso de ir a la ciudad. Al principio me ofendía pero después me di cuenta de que en el pueblo mi madre no

quería llevar ese abrigo tan caro que yo le había comprado. Sin embargo, me comentaron que a veces llamaba a los vecinos y parientes suyos y les enseñaba el abrigo, es como si quisiera decirles: «¡qué felicidad es tener tal hijo...! ». Solo una vez, ¿cuándo fue?, la vi a mi madre reventar en lágrimas y quejarse de la suerte, después dijo una frase rara: «De vez en cuando me pregunto: ¿por qué Dios me castigó así?: murieron tu padre, tu hermana y tu hermano mayor; y me quedé más sola que la una. Durante la guerra llevaba vino a vender en Aparán para poder sustentarnos, a veces mezclaba agua con el vino. ¿Por ello Dios me castigó? Pero eso ocurrió después de la muerte de tu padre, ¿acaso él me dejaría salir de casa e ir a vender vino...?».

Mi padre mira bondadoso y barbudo desde la foto descolorada. Ahora yo soy tres años mayor que él: a mi hijo le bauticé con el nombre de mi padre, y a mí me pusieron el nombre de mi abuelo, o sea, mi padre como si resucitase con el nombre, apellido y nombre patronímico de mi hijo, si se puede decir así. ¿Pero qué tiene que ver este hijo mío con su abuelo?: —Nada que ver. «Mi nombre huele a naftalina —dijo una vez el impertinente chaval— hay tantos nombres modernos en el mundo y vosotros... ¿tendríais que ponerme un nombre tan anticuado?». Entonces le di una estrepitosa bofetada y al día siguiente le regalé un magnetófono japonés. Cada vez que lo recuerdo me parece una gran vileza.

Unas señales elusivas evocan mis recuerdos. Eran aquellos días de la guerra, yo estaba haciendo cola para comprar pan, acababan de traer el pan recién hecho cuando un chaval de catorce o quince años de edad agarró uno entero y se dio a la fuga. El tendero, un policía y muchos que esperaban su turno trataron de atraparlo. Yo también. Finalmente lograron atraparlo pero para nuestra sorpresa no traía el pan en la mano. Resultó que durante aquellos breves minutos mientras estaba escapándose se lo había comido todo el pan. El tendero, el policíaco y los demás miraban al muchacho muy conmovidos y asombrados. El chaval estaba parado cabizbajo e indefenso, no obstante, sus ojos chispeaban: había comido, había comido un pan caliente, recién horneado, un kilo de pan lo había comido.... Cuando llegué a casa, se lo conté todo a mi madre, mi madre se echó a llorar: «¡Pobre niño! —dijo—. Deberías haberle llevado, teníamos comida caliente, deberías haberle llevado a nuestra casa...».

...Después mi padre se sienta algo grave y solemne a mi lado, le

siguen mi hermana, mi cuñado Harutiún¹² que no resucitó, luego mi sobrinita llorando, después mi hermano mayor, luego no se sabe de dónde aquel chaval que había robado el pan; yo los veo muy claramente y los reconozco, también me veo a mí, descalzo y triste, veo también a mi madre sonreír felizmente desde la distancia de los cuarenta años, entre las paredes oscuras de un estudio fotográfico de una provincia—. Después la parisina señorita Mary se acomoda delicada y cortésmente en una de las sillas y en lugar de todos ellos habla la radio que transmite las noticias internacionales. ¿Cuántos minutos dura esta visión...? Y todos los días mi madre vive en el mundo de semejantes visiones... A lo mejor esa es la única casa de mi madre... ¿Por qué empiezan a resonar en mis oídos las palabras de mi esposa Ana?: «La has dejado sola y desamparada en el pueblo, procura vivir tan solo un día como vive ella, te vas a volver loco...». ¿Acaso mi madre está sola...? Sonrío amargamente, ellos están allí, bajo el cristal del armario, ellos constituyen la verdadera casa de mi madre. ¿Acaso tenemos nosotros una casa similar, eh, Ana...?

Tengo que irme. Mientras consiga un taxi, mientras llegue a la ciudad... Cierro la puerta del armario con una tristeza inhabitual, miro melancólicamente al plástico mudo del teléfono, miro a través de la ventana al cielo otoñal parecido a una herida bien lavada.

No sé por qué en el manojito de las llaves apenas encuentro la llave de la casa de mi madre porque es la única llave de color amarillento, la tomo e introduzco lentamente en la cerradura metálica, y, en aquel instante, vuelve a sonar el teléfono. Tranquilo, sin ninguna prisa, doy tres vueltas de llave, después empujo la puerta ligeramente para comprobar si se ha cerrado... Y el teléfono sigue sonando sin parar. A lo mejor es Arakel o es mi madre a quien, finalmente, Arakel ha conseguido localizar.

*Traducido por Armine Manukyan
Profesora del Departamento de Español
de la Universidad Estatal de Ereván.*

¹² *Harutiún*: nombre masculino, en armenio significa «resurrección», aquí hace un juego de palabras.

FELICIDAD RETARDADA

—Preguntan por ti. Es una voz femenina.

El hombre se puso al aparato.

—¡Hola, dígame!, ¿quién habla?

—Soy yo —se oyó del otro lado de la línea.

Nada más: «soy yo». ¿Ha olvidado su voz? Es imposible olvidarla. Es que han pasado muchos años. Él ya no esperaba volver a escuchar esa voz. Había dejado de esperar. Estaba harto de esperar. ¿Por qué tenía que esperar? Pero era ella y él tenía que decir algo.

—¿Dónde estás?

—En la ciudad —replicó ella del otro lado de la línea— ¿dónde he de estar?, estoy en la ciudad.

Y luego ¿qué iba a decir? No tenía más palabras y no porque le sobraban sino porque le faltaban.

—¿Me oyes? —dijo ella— ¿se cortó ...?

Si se hubiera cortado...

—¡No, qué va...! —respondió el hombre— dime.

Él no hacía otra cosa que escuchar, pero tenía que decir algo: y ¿qué iba a decir?

Y dijo la frase que normalmente uno suele decir cuando le faltan las palabras.

—¿Qué tal?

—Nos veremos y te lo contaré todo.

Durante un instante él sintió una tensión repentina, algo le oprimió el corazón, algo que ya desde hacía mucho no tenía nombre alguno. A lo mejor se acordó de cómo antes ansiaba escuchar aquella combinación de palabras: «nos veremos». Al cabo de un rato simplemente dijo:

—¿Cuándo te apetece?

Al parecer la mujer esperaba esa pregunta.

—¿Hoy mismo puedes? —resonó su voz— si no estás ocupado.

—Puedo, no estoy ocupado.

Luego acordaron el lugar y la hora de la cita.

El hombre volvió a acomodarse en su asiento ante el plano y retomó el trabajo interrumpido. Aquí debe estar la cocina. ¿No es pequeña? ¿No sería mejor agrandarla por cuenta de la otra habitación? Y la goma comenzó a borrar.

—Ni siquiera me dices quién era —dijo su amigo— enseguida has quedado con ella. Se nota de la voz que es muy mona.

—¿De la voz? —replicó el hombre sin levantar la cabeza— eres un experto — y sintió una presión en lo más recóndito de su corazón. De repente, se imaginó qué haría él si aquella frase cínica le dijeran unos años atrás. Se imaginó y apretó los dedos, pero aquello fue tan solo un instante. Después dijo simplemente:

—Antes era muy mona. Ahora no lo sé.

Atardecía, y ellos entraron en el parque más cercano.

La mujer estaba guapísima, el sencillo vestido que llevaba resaltaba aún más su belleza, y el hombre lo advirtió solamente al principio. Luego cuando ya se habían sentado y su brazo derecho ardía de la cercanía de su cuerpo y todavía no había pronunciado la primera frase, muchos recuerdos cruzaron por su mente. Habían transcurrido apenas cinco años.

Estudiaron juntos, también se licenciaron juntos. Tenían la costumbre de callejear, pelearse y soñar juntos. Recordó cómo se besaron una noche: en una arboleda parecida donde no había nadie más. Le parecía que con aquel beso todo recobró sentido, creía que no podría ser de otro modo. Pero al cabo de unos días la chica dijo que sería mejor olvidar aquel beso y que ella iba a otra ciudad. «Te voy a esperar» —replicó él que en aquel entonces tenía veintitrés años. «Se esperan únicamente en las novelas del siglo XIX —contestó la muchacha— además me marchó con él». Así se despidieron, aunque el joven seguía esperándola porque la amaba. Pero sucede que uno no puede esperar infinitamente incluso si se trata de la felicidad. Se cansa de tanto esperar, se olvida de esperar. Y poco a poco él se reconcilió con la idea de que aquel beso realmente había sido un roce casual de los labios que le podía ocurrir a cualquier persona mayor de veinte o veintitrés años. Aquellos pensamientos tranquilizaron su corazón pero el dolor permaneció ahí. Y ahora, tras una pausa de cinco años,

vuelven a sentarse juntos, lado a lado. Están sentados y otra vez él se abrasa de la cercanía de su brazo. Pero solamente arde su cuerpo. Su corazón sigue indiferente y ajeno a todo eso.

Los árboles que daban a la rambla se habían inclinado perezosamente hacia los bancos y los peatones, y aquellos recuerdos se desvanecieron en un santiamén.

—¡Vamos, cuéntame tu historia! —le dijo.

—Aquí estoy, ¿no me dijiste que me ibas a esperar?

—Pasaron cinco años. ¿Recuerdas a Vahán, aquel compañero nuestro de la uni...?

—Para mí aquellos cinco años fueron seis, quizá mucho más.

Vahán se casó hace unos días.

—¿Y qué ha pasado en tu vida durante todo este periodo?

—Todavía sigo soltero.

—¡Lo sé!

—¿Llevas mucho tiempo aquí?

—Apenas un mes. No me casé con él: muy pronto llegué a conocerle a fondo, pero resultaba difícil volver. Después me acordé de que estabas esperándome. Recuerdo muy bien aquella tarde. ¿Cuántos años tenía...?

—Faltaban dos meses para que cumplieras veintidós años.

—Era demasiado joven. Por eso no te entendí nada.

—Yo también era joven. ¿Recuerdas que al día siguiente dije que iba a esperarte? Tú te marchabas con él, no obstante yo dije que iba a esperarte —se puede aspirar largamente el humo pero igualmente no puedes tragarte la frase que sigue, por áspera que sea— y yo te esperé.

La mujer le miró con una ternura desmesurada. Alrededor suyo todo estaba oscuro y verde, pero el hombre dijo:

—Me agobio, ¿por qué has venido?

—No lo sé —ella bajó la mirada— no lo sé, creía que tú no te parecías a los demás.

—No he olvidado nada. Te has puesto más guapa...

La mujer observaba las puntas de sus zapatos, le gustaría contar todo lo que había sucedido a lo largo de esos años. ¿En quién más iba a confiar? Y él, al parecer, comprendió ese silencio, se asustó, no necesitaba conocer los detalles de la vida ajena incluso si la amaba a esa persona ajena alguna vez. Él temía que se despertara el pasado y él tuviera ganas de besarle a los ojos y que ella no se opusiera. Le

atemorizaba ese instante porque sabía que al día siguiente ya él mismo iba a decir: «olvidémonos de aquella tarde».

Y por eso respondió mirándola fijamente a los ojos:

—Incluso la felicidad uno no la necesita a cada rato. Todo a su tiempo. —Luego aspiró profundamente el humo— ¿y tú vas a quedarte aquí?

—Pensaba que sí.

—Si quieres trabajar, yo te ayudaré.

Aquellas palabras vanas no resonaron bien en sus oídos, pero no era capaz de decir otra cosa. Entonces ella le dijo:

—¿Te acuerdas de cómo soñábamos ...? —y no prosiguió más, no supo decir qué clase de sueños eran, simplemente recordaba que estaban soñando. El hombre permanecía callado, le gustaban aquellos sueños parecidos a los inocentes cuadros infantiles que se guardaban en los cajones de abajo a fin de volver a mirarlos solamente en la vejez. La mujer, al parecer, estaba escogiendo mentalmente la palabras ya que dijo:

«Cuando iba aquí pensaba recuperar nuestros sueños...».

—Los viejos sueños difícilmente se recuperan —contestó él— quizá porque no es necesario. Toda edad tiene sus sueños, incluso si ellos no llegan a hacerse realidad. Sería un gran absurdo si los sueños de la adolescencia se cumplieran a los treinta años.

El hombre se asombró de que pudiese hablar tanto, luego dijo inesperadamente:

—¿Sabes con quién se casó Vahán?

¿Por qué no paraba de hablar de Vahán?, ¿qué más daba con quién se casó Vahán? Esos interrogantes surgieron más tarde. Y el hombre sonrió tristemente. En el parque no había casi nadie más que ellos y las luces estaban encendidas, no se sabía por qué, como si fueran los sueños de la adolescencia. Se callaron por un buen rato, hasta que las luces comenzaron a apagarse, poco a poco, como los sueños desvanecidos de los adolescentes.

—¿Por qué es así? ¿Por qué no pasa nada a tiempo, el amor y la felicidad nunca llegan a tiempo...

—Y el ser amado aparece tan pronto que no caes en la cuenta de que es exactamente él.

En sus momentos más tristes y melancólicos uno piensa que es el único habitante del universo y por eso lo que le ocurre a él es propio para toda la humanidad. Ahora ocurre lo mismo.

— ¿Todavía te gustan los claveles? —preguntó inesperadamente el hombre.

— Sí, me gustan.

El joven se levantó y recogió unos claveles del césped contiguo como solía hacer en aquel entonces. Estaban envueltos en la oscuridad, se podía contar con los dedos de la mano las pocas luces encendidas que había, y él tenía veintiocho años. Cuando le regaló a ella el ramo de flores, sus ojos se llenaron de silencio aunque tenía ganas de decir muchas cosas. Quería gritar que no recordaba más cómo se había marchado con otra persona cinco años atrás y que aquello no era la razón principal de su indiferencia e impasibilidad actual. Entonces él la amaba, ahora también la quiere. Simplemente en su alma se ha esfumado algo que no tiene denominación alguna, y por eso era imposible echar pelillos a la mar. ¿Pero cómo decírselo todo eso a ella que había tendido la mano con una soltura inmoderada para aceptar los claveles...?

Y ellos se besaron.

Hasta los desconocidos se besan en la estación pocos minutos antes de la salida del tren. Luego ellos salieron del parque y caminaron por la calle desértica.

—¿Sabes? —preguntó el hombre— Vahán se casó con Anahit, era del otro grupo, ¿te acuerdas?

La mujer replicó que sí.

Después hablaron de la imposibilidad de respirar en la ciudad de día y que se hacía fresco y agradable solamente por las noches.

...Y así se despidieron.

*Traducido por Armine Manukyan
Profesora del Departamento de Español
de la Universidad Estatal de Ereván*

Paruyr Sevak
Պարույր Սևակ

Paruyr Sevak (1924-1971), su verdadero nombre Paruyr Ghazaryan, es uno de los poetas y críticos armenios más destacados del siglo XX cuyas obras se consideran como las perlas de la literatura clásica armenia.

ԳԺՎԵԼ

Եվ ինձ լսելով՝
Կարող են ասել.
«Գժվե՞լ է, ի՞նչ է»:
Իսկ ես էլ կասեմ.
«Այո՛, գժվե՛լ եմ,
Ինչո՞ւ չգժվել»:
Իսկ գժվելով չե՞ն սիրում և ատում:
Իսկ գժվելուց չե՞ փայտը ճարճատում:
Առանց գժվելու՝ չկա շահած մարտ:
Առանց գժվելու՝ չեն ծնի նոր մարդ:
Մինչև չգժվի՝ ջուրը չի եռա,
Կեղև չի պատռի հատիկը նռան:
Ծառե՛րն են փթթում՝
Գժվա ծ են անշուշտ:
Երկիրն է պտտում՝
Գժված է անշուշտ...
Սերմերը մինչև կարգին չգժվեն՝
Բերք չե՛ն դառնալու:
Թաթերը մինչև կարգին չգժվեն՝
Ձեռք չեն դառնալու:
Բառերն էլ մինչև կարգին չգժվեն՝
Երգ չեն դառնալու...
Ա՛խ, ուր էր թե ես միշտ գի՛ժ լինեի...

ENLOQUECERSE

Y oyéndome
pueden decir:
¿se ha enloquecido, eh?
Y yo contestaré:
que sí, me he enloquecido.
¿Y por qué no?
Y, ¿no se enloquecen al amar y al odiar?
Y, ¿la madera no se enloquece al chispear ?
Sin esa locura no hay lucha vencida,
sin esa locura ni alma nacida,
sin esa locura no hay agua hervida,
sin esa locura del granillo no hay piel de granada rota.
¿Los árboles florecen?
Es esa locura.
¿La Tierra se mueve?
Es esa locura.
Hasta las semillas si no se enloquecen,
en una buena cosecha nunca se convierten.
Tampoco las patas si no se enloquecen,
en manos nunca se convierten.
Y las palabras si no se enloquecen,
en verdadera canción no se convierten.
Ojalá loco fuese para siempre...

*Traducido por **Lilit Saroyan**
Profesora del Departamento de Español
de la Universidad Estatal de Ereván*

**TRADUZIONI
DALL' ITALIANO IN ARMENO
E
DALL' ARMENO IN ITALIANO**

**ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԻՏԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ
ԵՎ
ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆ**

Ջովաննի Վերգա
Giovanni Verga

Իտալացի մեծանուն գրող Ջ. Վերգան (1840-1922 թթ.) ծնվել է Կատանիայում՝ ազնվականի ընտանիքում: Նա համարվում է իտալական վերիզմի ամենացայտուն ներկայացուցիչը: Նրա ստեղծագործություններում մեծ վարպետությամբ ու ռեալիզմով արտացոլված են 19-րդ դարի երկրորդ կեսի և 20-րդ դարասկզբի սիցիլիական միջավայրի վարքն ու բարքը, մարդկային զգացմունքներն ու տառապանքները, գյուղական կյանքն ու ավանդույթները: «Գեղջկական պատիվ» ստեղծագործությունը նրա ամենահայտնի նովելներից է: Միրո և խանդի ողբերգական այդ պատմությունը գրավել է նաև հռչակավոր կոմպոզիտոր Պիետրո Մասկայնիի ուշադրությունը, որի հիման վրա էլ ստեղծվել է նրա հռչակավոր համանուն օպերա-մելոդրաման:

ԳԵՂՋՎԱԿԱՆ ՊԱՏԻՎ

Տուրիդդու Մակկան՝ տիկին Նունցիայի որդին, զինվորական ծառայությունից վերադառնալուն պես ամեն կիրակի հպարտ-հպարտ քայլում էր հրապարակով՝ հրետանավորի իր զինվորական համազգեստը հագին, կարմիր բերետը գլխին՝ ճիշտ այն արկածախնդիր երիտասարդների նման, ովքեր գյուղական տոների ժամանակ, դեղձանիկով վանդակը ձեռքներին, շրջում էին ու բախտագուշակություններ անում: Ջահել աղջիկները պատարագի գնալիս, երբ հանդիպում էին նրան, դեմքները վերարկուների օձիքի տակ թաքցնելով, այնուհանդերձ, հասցնում էին աչքերով հափշտակել երիտասարդին, իսկ չարաճճի երեխաները ճանճերի պես պտտվում էին նրա շուրջը: Զինվորական ծառայությունից նա իր հետ բերել էր մի ծխամորձ՝ ձիու վրա նստած թագավորի՝ կենդանի

թվացող պատկերով, ու, յուրօրինակ երևալու համար, այն հմտորեն վառում էր՝ լուցկին պահելով տաքատի ետևում, ոտքն այնպես բարձրացնելով, ասես ուզում էր աքացի տալ: Այդուհանդերձ, ազարակատեր Անջելոյի դուստրը՝ Լոլան, այդպես էլ չէր երևում ո՛չ պատարագներին, ո՛չ էլ պատշգամբում, քանի որ նշանվել էր լիկոդիացի մի հարուստ կառապանի հետ, ով սորտինյան չորս ջորի ուներ ախոռում: Երբ Տուրիդդուն իմացավ այդ մասին, գրո՛ղը տանի... ուզում էր ուղղակի մաս-մաս անել այդ լիկոդիացուն, փորը թափել: Սակայն ոչինչ էլ չարեց... Փոխարենն իր զայրույթն ու վրդովմունքը խեղդում էր ամեն երեկո գեղեցկուհու պատուհանի տակ կնոջ պատիվն անարգող երգեր երգելով:

– Ի՞նչ է, բան ու գործ չունի՞ տիկին Նունցիայի որդի Տուրիդդուն, որ գիշերներն անց է կացնում՝ միայնակ ճնճղուկի պես երգելով, – այսպես էին ասում հարևանները:

Վերջապես օրերից մի օր դեմ հանդիման դուրս եկավ Լոլային, որը վերադառնում էր Մադոննա դել Պերիկուլոյից: Նրան տեսնելով՝ Լոլան ամեննին էլ չշփոթվեց, դեմքի գույնն անգամ չգցեց, ասես դա իրեն ամեննին էլ չէր վերաբերում:

– Լու՛յս Ձեզ տեսնողին, – ասաց Տուրիդդուն:

– Օ՛, պարո՛ն Տուրիդդու, ասացին, որ վերադարձել եք ամսվա սկզբին:

– Իսկ ինձ շատ այլ բաներ են ասել... Ճի՞շտ է, որ ամուսնանում եք կառապան Ալֆիոյի հետ:

– Աստծո կամո՛ք, – պատասխանեց Լոլան՝ թաշկինակի երկու ծայրերը մեղմորեն հպելով դնչին:

– Աստծո կամո՛ք, դա Ձեզ մոտ լավ է ստացվում, օրիո՛րդ Լոլա, փոփոխական ու թեթևաբարո վարքագիծ դրսևորել, որովհետև դա Ձեզ ձեռնտու է... Դե՛, իհարկե, Աստծո կամո՛ք է, որ հեռուներից վերադարձել եմ՝ իմանալու այս «հրաշալի» նորությունը:

Խեղճ տղան փորձում էր տղամարդու պես իրեն պահել,

համարձակ թվալ, սակայն ձայնը դողում էր ու մատնում հուզմունքը: Ու լուռ, այլալվաճ քայլում էր աղջկա ետևից... Քայլելիս ճռճվում էր, իսկ բերետի ծոպիկը ուսերի վրայով ասես այս ու այն կողմ պար էր գալիս: Հոգու խորքում Լույան ցավում էր նրան այդպես տխուր տեսնելու համար, բայց ո՛չ սիրտ ուներ, ո՛չ էլ հանդգնություն նրան մխիթարելու:

– Լսե՛ք, պարոն Տուրիդդու,– վերջապես խոսեց նա,– թու՛յլ տվեք հրաժարվել Ձեր ընկերակցությունից: Ի՞նչ կմտածեն մարդիկ՝ մեզ միասին տեսնելով:

– Ճի՛շտ է,– պատասխանեց Տուրիդդուն,– այժմ երբ ամուսնանում եք պարոն Ալֆիոյի հետ, ով հարուստ է ու չորս ջորի ունի ախոռում, պետք չէ մարդկանց խոսելու առիթ տալ: Իսկ մայրս, իսե դճ կին, ստիպված էր վաճառել մեր աշխետ ջորին ու ճամփեգրի մեր փոքրիկ խաղողի այգին, մինչ ես ծառայության մեջ էի: Դե՛, իհարկե՛, անցա՛ն այդ ժամանակները, և Դուք այլևս չեք հիշում, թե ինչպես էինք գրուցում բակ նայող պատուհանից, չեք հիշում այն թաշկինակը, որ ինձ նվիրեցիք իմ մեկնելուց առաջ, ու Աստվա՛ծ գիտե, թե հեռուներում ինչքա՛ն եմ այն թրջել դառը արցունքով, այն հեռուներում, ուր անգամ մեր գյուղի անունը չգիտեն: Այժմ մնա՛ք բարով, օրիո՛րդ Լույա: Համարենք, որ մեր սերն էլ ավարտվեց ճիշտ այնպես, ինչպես հորդառատ անձրևն է հանկարծ դադարում:

Շատ շուտով օրիորդ Լույան ամուսնացավ կառապանի հետ և ամուսնության հաջորդ կիրակի օրն արդեն կանգնել էր պատշգամբում՝ ձեռքերն առջևում պահած՝ ի ցույց դնելու ամուսնու նվիրած խոշոր ոսկյա մատանիները: Տուրիդդուն, անտարբեր ձևանալով, ծխամորճը բերանին ու ձեռքերը գրպանում դրած, շարունակում էր վեր ու վար անել նեղիկ փողոցով՝ աչքի պոչով ուսումնասիրելով անց ու դարձ անող աղջիկներին:

Տուրիդդուն, սակայն, ներքուստ տանջվում էր... Տանջվում էր, որ Լույայի ամուսինը հարուստ էր ու այդքան ոսկի ուներ, և որ Լույան ձևացնում էր, թե չէր նկատում իրեն:

– Այնպես եմ ուզում վրե՛ժ լուծել այդ թեթևաբարոյից հենց

իր իսկ աչքի առաջ, – քթի տակ մրթմրթում էր նա:

Պարոն Ալֆիոյին դեմ-դիմաց ապրում էր ագարակատեր Կոլան՝ մի գինեգործ, ով, ինչպես ասում էին, շատ հարուստ էր ու տանն էլ ջահել աղջիկ ուներ: Բազմաթիվ խնդրանքներից հետո Տուրիդդուն նրա մոտ պահակության անցավ ու սկսեց հաճախակի լինել նրանց տանը և քաղցր բառեր շնչալ աղջր-նակի ականջին:

– Ինչու՞ օրիորդ Լոլային չեք ասում այս գեղեցիկ խոսքե-րը, – ասում էր աղջիկը՝ Սանտան:

– Այդ օրիորդ Լոլան այժմ արդեն պատվավոր տիկի՛ն է, հարուստի կի՛ն է:

– Ես կարևորություն չեմ տալիս հարստությանը:

– Դուք հարյուր Լոլա արժե՞ք, և ո՞վ Լոլային կնայի, երբ կաք Դուք: Լոլան Ձեր մա՛զն անգամ չարժե...

– Երբ աղվեսի դունչը չի հասնում խաղողին...

– Ասում է՝ ի՛նչ գեղեցիկ ես, խաղող դ իմ:

– Դե՛, հեռու՛ ինձնից Ձեր ձեռքերը, պարո՛ն Տուրիդդու...

– Վախենում եք, որ Ձեզ կուտե՞մ:

– Ո՛չ Ձեզնից եմ վախենում, ո՛չ էլ Ձեր Աստծուց:

– Է՛հ, Ձեր մայրը լիկողիացի՛ էր, դա գիտենք: Տաքարյու՛ն եք:

Ու իսկ այնպե՛ս կուտե՛ի Ձեզ իմ աչքերով...

– Թեկուզ ինձ աչքերով ուտեք, միևնույնն է այդ ամենը ան-հետևանք կլինի... Ավելի լավ է գործի՛ անցնեք ու բարձրացնե՛ք փայտերի այս կապոցը:

– Ձեզ համար կբարձրացնե՛ի ամբողջ տու՛նը:

Աղջիկը ամոթից չկարմրելու համար նրա վրա նետեց ձեռ-քի տակ եղած փայտի մի կտոր, որը հրաշքով վրիպեց:

– Արագացնե՛ նք: Շատախոսելով գործն առաջ չի գնա:

– Եթե հարուստ լինե՛ի, օրիո՛րդ Սանտա, որպես կողակից կընտրե՛ի Ձեզ նման մեկին :

– Թերևս ես չեմ ամուսնանա մեծահարուստի հետ, ինչպես դա արեց Լոլան, բայց ես էլ ունեմ իմ օժիտն ու ունեցվածքը, ու երբ ժամանակը գա, և Տերը կամենա, ես էլ կամուսնանամ:

– Գիտենք, որ հարուստ եք, գիտենք...

– Դե՛, եթե գիտեք, ապա շտապե՛ք: Հայրս շուտով կգա, ու չեմ ուզում, որ ինձ տեսնի բակում:

Հորը ամեննին դուր չէր գալիս նրանց հարաբերությունները, բայց աղջիկը ձևացնում էր, թե չի նկատում հոր դժգոհությունը, քանի որ հրետանավորի բերետի ծոպիկը թիկ-թակ բախել էր արդեն նրա սրտի դռնակը ու գերել հոգին: Աղջիկն այնքան էր գլուխը կորցրել, որ երբ հայրը Տուրիդդուին դռնից դուրս էր հանում, պատուհանն էր բաց անում ու շաղակրատում նրա հետ ամբողջ երեկո, իսկ հարևանները միայն այդ մասին էին խոսում:

– Խենթանո՛ւ մ եմ քեզ համար,– ասում էր Տուրիդդուն,– ո՛չ քուն ունեմ, ո՛չ դադար, ո՛չ ուտել եմ ուզում, ո՛չ խմել ...

– Չե՛մ հավատում: Զուր խոսքե՛ր են:

– Երանի՛ Վիտտորիո Էմանուելե արքայի որդին լինե՜ի, որ-պեսզի քեզ հետ ամուսնանայի:

– Չե՛մ հավատում: Զուր խոսքե՛ր են:

– Տիրամայրը վկա՛, քեզ հացի փոխարեն կուտե՜ի:

– Չե՛մ հավատում: Զուր խոսքե՛ր են:

– Պատվովս եմ երդվում:

– Օ՛, Աստվա՛ծ իմ:

Լոլան, որ ամեն երեկո, թաքնվելով շահասպարամի հսկայական ծաղկամանի ետևում, ականջ էր դնում նրանց զրույցներին, մերթ գունատվում էր, մերթ կարմրատակում, մի օր էլ կանչեց Տուրիդդուին ու ասաց.

– Եվ ի՞նչ, պարո՛ն Տուրիդդու, վաղեմի ընկերներն այլևս միմյանց չե՞ն ողջունում:

– Քչե՛րը պատիվ ունեն Ձեզ ողջունելու,– հառաչեց Տուրիդդուն:

– Իսկ Դուք, եթե ունեք մտադրություն, գիտե՛ք որտեղ եմ ապրում,– պատասխանեց Լոլան:

Ու Տուրիդդուն այնքան հաճախ էր գնում վերջինիս ողջունելու, որ Սանտան նկատեց դա, ու երբ նա հայտնվում էր, կատաղությամբ դուռը երեսին էր շրխկացնում:

Իսկ հարևանները ժպիտով կամ գլխի շարժումով մատնա-

ցույց էին անում նրան, երբ ամեն անգամ հրետանավորն անցնում էր փողոցով:

Այդ ընթացքում Լուլայի ամուսինը որոշ ժամանակով բացակայում էր. գործերի բերումով մոտակա գյուղերի կենդանիների վաճառքի շուկաներն էր գնում:

– Կիրակի օրն ուզում եմ խոստովանության գնալ, քանի որ այս գիշեր երագում սև խաղող եմ տեսել, որը մեղք է նշանակում,– ասաց Լուլան:

– Վերջացրո՛ւ, թո՛ղ այդ մտքերը,– խնդրում էր Տուրիդդուն:

– Չե՛մ կարող... Այժմ, երբ մոտենում է Զատիկի տոնը, ամուսինս կցանկանա իմանալ, թե ինչու՞ խոստովանության չեմ գնացել:

– Հապա մի սրա՛ն տես... Ես քեզ Հոռոմ չեմ ուղարկի պատիժ ստանալու, ես ինքս եմ քո պատիժը տալու,– քթի տակ մրմնջում էր ագարակատեր Կուլայի դուստրը՝ Սանտան, մինչ ծնկաչոք իր հերթին էր սպասում խոստովանարանում, որտեղ Լուլան իր հոգին էր մեղքերից մաքրում:

Վերջապես պարոն Ալֆիոն վերադարձավ ջորիներով, փողերով լի քսակներով, կնոջ համար գնած նոր գեղեցիկ զգեստով:

– Ճի՛շտ եք արել, որ Ձեր կնոջը նվերներ եք բերել,– ասաց Սանտան Ալֆիոյին,– բայց գիտե՛ք, որ Ձեր բացակայության ժամանակ նա անարգում է Ձեր տունը:

Պարոն Ալֆիոն, որ պատվախնդիր ու գործունյա մի կառապան էր, լսելով իր կնոջ հասցեին ուղղված այդ խոսքերը՝ կարծես դաշունահարված մեկը, գույնը գցեց:

– Գրո՛ղը տանի,– բացականչեց նա,– եթե Ձեր ասածները իրականությանը չհամապատասխանեն, և՛ Ձեր, և՛ Ձեր ամբողջ ընտանիքի աչքերն այնպե՛ս կհանեմ, որ նույնիսկ լաց լինել չեք կարողանա:

– Ես սովոր չեմ արտասվելուն,– ասաց Սանտան,– ես լաց չեղա նույնիսկ այն ժամանակ, երբ աչքովս տեսա, թե ինչպես է տիկին Նունցիայի որդին՝ Տուրիդդուն, գիշերով մտնում Ձեր

տուն:

– Լա՛վ,– պատասխանեց պարոն Ալֆիոն,– անչափ շնորհակալ եմ:

Այժմ, երբ Ալֆիոն վերադարձել էր, Տուրիդդուն այլևս անցուդարձ չէր անում փոքրիկ փողոցով ու իր տխրությունը խեղդում էր պանդոկում՝ ժամանակն անցկացնելով ընկերների հետ:

Մի օր էլ հանկարծ պանդոկ ներխուժեց պարոն Ալֆիոն: Ջատկի նախօրյակն էր ու սեղանին դրված էր նրբերշիկով ուտեստ: Պարոն Ալֆիոյի՝ իրեն սևեռած հայացքից Տուրիդդուն հասկացավ, որ եկել է իր հարցով, ու ինքնաբերաբար ցած դրեց պատառաքաղը՝ չհասցնելով պատառը բերանը տանել:

– Գո՛րծ ունեք ինձ հետ, պարո՛ն Ալֆիո,– ասաց նրան Տուրիդդուն:

– Ո՛չ, պարո՛ն Տուրիդդու, ոչ մի գործ: Երկար ժամանակ է, ինչ Ձեզ չէի տեսնում և ուզում էի խոսել Ձեզ հետ... Դուք լա՛վ գիտեք, թե ինչի մասին է խոսքը:

Տուրիդդուն նախ խմելու բան առաջարկեց, սակայն Ալֆիոն ձեռքով մի կողմ հրեց բաժակը: Այդ ժամանակ Տուրիդդուն վեր կացավ տեղից ու ասաց նրան.

– Պատրա՛ստ եմ, պարո՛ն Ալֆիո:

Կառապանը բռնեց Տուրիդդուի պարանոցից ու մարտահրավեր նետեց նրան.

– Կխոսենք այդ մասին վաղն առավոտյան Կանցիրիայի հնդկական թղենիների մոտ, եթե իհարկե գաք, պարո՛ն:

– Սպասե՛ք ինձ գլխավոր ճանապարհի վրա արևածագին, ու մենք միասին կգնանք այնտեղ:

Այս խոսքերով էլ նրանք փոխանակվեցին մարտահրավերի պայման-համբույրով: Տուրիդդուն աստամներով սեղմեց կառապանի ականջը՝ այդպիսով հաստատելով իր խոստումը:

Ընկերները լուռ ու մունջ լքեցին պանդոկը ու Տուրիդդուին ուղեկցեցին մինչև տուն: Խեղճ տիկին Նունցիան որդուն այսպես սպասում էր ամեն երեկո՝ մինչ ուշ գիշեր:

– Մայրի՛կ, հիշո՞ւմ եք, երբ զինվորական ծառայության էի

անցել, մտածում էիք, որ այլևս չեմ վերադառնա: Այժմ էլ ինձ այդպես համբուրեք. վաղն առավոտյան գնալու եմ հեռո՛ւ, շա տ հեռու:

Օրը դեռ չբացված վերցրեց իր բացվող-փակվող դանակը, որ ծառայությունից առաջ թաքցրել էր խոտերի մեջ ու բռնեց դեպի Կանցիրիայի հնդկական թզենիները տանող ճանապարհը:

– Օ՛, Տե՛ր Աստված, այսպես զայրացած ու՞ր եք գնում,– վախեցած նվնվում էր Լուլան, մինչ ամուսինը պատրաստվում էր դուրս գալ:

– Այս կողմերը, մոտ տե՛ղ եմ գնում,– պատասխանեց Ալֆիոն,– բայց քեզ համար շատ ավելի լավ կլինեք, եթե ես այլևս չվերադառնայի:

Լուլան, գիշերանոցը հագին, մահճակալի մոտ կանգնած, աղերսում էր ու շուրթերին սեղմում ամուսնու՝ Բերնանդինոյի սրբավայրերից բերած տերոդորմյան ու շշնջում այն բոլոր աղոթքները, որ գիտեր:

– Պարո՛ն Ալֆիո,– մի փոքր քայլելուց հետո այսպես դիմեց Տուրիդդուն ուղեկցին, որ գնում էր լուռ ու գլխարկն աչքերին,– Տե՛րը վկա, գիտեմ, որ մեղավոր եմ ու թույլ կտայի, որ ինձ սպանեիք: Բայց այստեղ գալուցս առաջ տեսա, թե ինչպես իմ խեղճ ծեր մայրը, որ արթնացել էր հավերին կերակրելու պատրվակով, սրտի կսկիծով նայում էր, թե ինչպես եմ հեռանում... սիրտն ասես դժբախտություն էր կանխագգում: Տե՛րը վկա, Ձեզ շան պես կսատկացնեմ, միա՛յն թե մորս աչքերին արցունք չտեսնեմ...

– Դե՛, շա՛տ լավ,– պատասխանեց Ալֆիոն՝ հանելով կոստյումը,– դաժան մարտ է լինելու մեր միջև:

Երկուսն էլ լավ կովողներ էին: Առաջին հարվածը Տուրիդդուն հասցրեց ու թևից վիրավորելով նրան՝ փորձեց նորից հարձակվել ու վիրավորել ոտքը:

– Ա՛հ, պարո՛ն Տուրիդդու, Դուք իսկապե՛ս մտադիր եք սպանել ինձ:

– Ձեզ արդեն ասել եմ, որ մորս պատկերն աչքիս առջև է...:

– Լա՛յն բացիր աչքերդ,– կատաղի գոռաց Ալֆիոն,– հիմա կստանաս քո պատասխանը:

Մինչ Տուրիդդուն փորձում էր պաշտպանվել, Ալֆիոն, ամբողջ ուժով ձախ ձեռքը ցավող վերքին սեղմած, ծնկների վրա մի կերպ սողալով, մի բուռ հող վերցրեց ու շարտեց ուղիղ հակառակորդի աչքերին:

– Ա՛խ, մեռնում եմ,– բացականչեց Տուրիդդուն կուրացած՝ փորձելով փրկել ինքն իրեն, անհուսորեն ետ-ետ ցատկելով, սակայն Ալֆիոն մեկ ուրիշ հարված էլ հասցրեց որովայնին, ապա երրորդը՝ կոկորդին:

– Ահա՛, սա էլ քո պատիժը՝ տունս անարգելու համար: Այժմ մայրդ հավերին հանգիստ կթողնի:

Տուրիդդուն մի պահ այս ու այն կողմ թավալվեց թզենինների մեջ, այնուհետև քարի պես ընկավ գետնին, ու արյան փրփուրն այնպես էր ցայտում կոկորդից, որ չկարողացավ նույնիսկ իր վերջին խոսքն արտասանել:

– Ա՛խ, իսեղճ իմ մայր:

*Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի
(ԵՊՀ, Ռոմանական բանասիրության ամբիոնի դասախոս)*

Ալբերտո Մորավիա
Alberto Moravia

Ալբերտո Մորավիան (1907-1990 թթ.) իր ուրույն տեղն է զբաղեցնում իտալական մշակույթի համայնապատկերում: Նա պատկանում է իտալացի գրողների այն շարքին, որոնց հաջողվեց քաղաքական և սոցիալական գործունեությունը համատեղել գրական ստեղծագործական աշխատանքին: Հեղինակի ուղին ընթացել է մտավոր, հասարակական և գրական գործունեության զուգահեռությամբ:

ՏԱՊԻ ՉԱՐ ԿԱՏԱԿՆԵՐԸ

Ամառները, չգիտես ինչու, միշտ փախչելու ցանկություն եմ ունենում. պատճառը գուցե այն է, որ երիտասարդ եմ և ամուսին ու ընտանիքի հայր լինելու իմ դերին մի տեսակ դեռ չեմ հարմարվում: Ամառները՝ առավոտվա ժամերին, փակվում են հարուստների տների պատուհանափեղկերը. գիշերվա զովը մնում է լայնարձակ ու մթին սենյակներում, ուր խավարի մեջ պսպղում են հայելիները, հատակների մարմարն ու փայլեցրած կահույքը: Ամեն ինչ իր տեղում է՝ մաքուր ու հանգստավետ: Ծարավես՝ սկուտեղի վրա զովացուցիչ որևէ խմիչք՝ նարջնի հյութ կամ լիմոնադ կմատուցեն՝ բյուրեղապակյա բաժակով, որում խառնվող սառույցի կտորների զրնգոցն արդեն բավական է, որ թարմացնի քեզ: Բայց բոլորովին այլ է իրականությունն աղքատների տներում: Շոգերն սկսելուն պես տոթը խուժում է հեղձուկ սենյակներ և այլևս դուրս չի գալիս այնտեղից: Ծարավում ես, ուզում ես մի բան խմել, խոհանոցի ծորակն ես բացում, իսկ ջուրը տաք արգանակից ոչնչով չի տարբերվում: Տան մեջ շարժվել չի լինում. թվում է, թե կահույքը, զգեստները, ամբողջ կահ-կարասին ուռել-մեծացել են և ուր որ է շուռ են գալու գլխիդ: Հագիդ ըն-

դամենը բարակ մի շապիկ է, որից քրտինքի գարշելի հոտ է փչում: Գիշերվա զովը չի հասցնում թարմացնել այն մի քանի սենյակները, ուր կողք կողքի վեց հոգի է քնում. պատուհանները փակես՝ շնչահեղձ կլինես, բացես՝ արևը կպարտուրի քեզ իր տաքությամբ, ու քեզ կթվա՝ ոչ թե սենյակում, այլ փողոցում ես, ուր ամեն ինչ շիկացած մետաղի, քրտինքի ու փոշու հոտ է շնչում: Շոգը մարդկանց էլ է տաքարյուն ու կովարար դարձնում: Բայց դե, նման դեպքերում, եթե հարուստներն իրենց ընդարձակ առանձնատների հեռավոր սենյակներից մեկում մեկուսանալու հնարավորություն ունեն, խեղճ աղքատներին շոգը թողնում է յուղոտ ամանների ու կեղտոտ բաժակների շուրջ դեմ-դիմաց նստած կամ էլ դուրս է շալտում տներից:

Այդ շոգ օրերից մի օր ես թեժ վիճեցի ընտանիքիս անդամների հետ: Դիմացս եռման ու աղի ճաշ դնելու համար նախատեցի կնոջս, հարձակվեցի աներձագիս վրա՝ կնոջս պաշտպանելու համար, որովհետև նա անբանի պես նստած էր վզիս և, հետևաբար, լեզուն երկարելու իրավունք չունեի, իմ կողմն անցնելու համար բարկացա քենուս վրա, որ սիրահարված էր ինձ և բաց չէր թողնում հաճոյանալու ոչ մի առիթ, իսկ դա ավերից հանում էր ինձ, չխնայեցի մորս, որ փորձեց հանգստացնել ինձ, հորս, որ ուզում էր հանգիստ իր մի կտոր հացն ուտել, և անգամ դստերս, որ սկսեց հոնգուր-հոնգուր լաց լինել: Ի վերջո, կտրուկ տեղիցս ելա, աթոռի թիկնակից բաճկոնս առա ու հանգիստ ասացի.

– Գիտեք ի՞նչ, զգվեցրիք-թողիք: Ես գնում եմ: Կգամ աշնանը, հենց որ շոգերը կտրվեն: Ցտեսություն բոլորիդ:

Ու դուրս եկա տնից:

Խեղճ կինս ետևիցս դուրս պրծավ և, կախվելով աստիճանի բազրիքից, կանչեց, թե վարունգի իմ սիրելի աղցանից դեռ մնացել է: Պատասխանեցի, որ իրեն պահի այդ աղցանը, ու դուրս եկա փողոց:

Մենք Օստիենսե փողոցում ենք ապրում: Կտրեցի այն, ու ոտքերս ինձ դեպի Հռոմի ծովային նավահանգստի կամուրջը

տաքան: Երկունսն էր՝ օրվա ամենից շոգ ժամը, հեռվից փչում էր հարավային տաք քամին: Կապարագույն երկինքն ուժեղ հարվածից աչքի տակ առաջացած կապտուկ էր հիշեցնում: Կամրջին հասնելով՝ հենվեցի երկաթե շիկացած ճաղաշարին: Առափնյա ծուռումուռ պատերի միջև ընկճված Տիբբն իր ցեխագույն ջրով մի իսկական կոյուղու, իսկ գազամբարը հրդեհից մնացած կմախքի էր նման: Գազի գործարանի վառարանները, սիլոսային աշտարակները, նավթի տակառների խողովակաշարերը, ջերմային կայանի սրածայր տանիքներն ամբողջությամբ ծածկում էին հորիզոնն ու տպավորություն ստեղծում, որ ոչ թե Հռոմում, այլ հյուսիսային ինչ-որ արդյունաբերական քաղաքում ես գտնվում: Որոշ ժամանակ մնացի այդպես կանգնած՝ նայելով դեղնավուն ու փոքրացած Տիբբին, շաղախի պարկերով բեռնված նավին, ու հանկարծ ծիծաղս եկավ, որ այդ առավակի ափը «նավահանգիստ» անունն է կրում, ինչպես Ջենովայի ու Նեապոլի նավահանգիստները, ուր ամեն տեսակ մեծ ու փոքր նավեր են հանգրվանում: Թե որ իսկապես մտադրվեի փախչել, այդ նավահանգստից հազիվ Ֆիումիչինո էի հասնելու ու շատ-շատ ծովահայաց որևէ պանդոկում տապակած ձուկ էի ուտելու: Վերջապես տեղից շարժվեցի և, կամուրջը կտրելով, ուղղվեցի Տիբբի հակառակ ափ: Չնայած այդ կողմերում էի ապրում, բայց երբեք չէի եղել այնտեղ, այնպես որ չգիտեի, թե ուր եմ գնում: Սկզբում քայլում էի ասֆալտապատ և ուղիղ ճանապարհով: Ճանապարհը, որ անցնում էր այսուայնտեղ թափթված, աղբով լի ամայության միջով, աստիճանաբար սկսեց քարքարոտ արահետի վերածվել, աղբը՝ բլրանման վիթխարի կույտերի: Ինձ թվաց, թե հայտնվել եմ հենց այնտեղ, ուր ամբողջ Հռոմի աղբն ու զիբիլն է թափվում. բուսականության հետք անգամ չկար այդ տարածքում, ուր արևի շլացնող լույսի տակ ամենուր թղթեր, ժանգոտ տուփեր և անտանելի գարշահոտ արձակոդ սննդի մնացորդներ էին թափված: Շվարել, կանգնել էի. առաջ գնալ չէր լինի, բայց ետ դառնալու ցանկություն էլ չունեի: Հանկարծ լսեցի՝ ինչպես է

մեկը սուլոցով ձայնում. «Այդպես ախր շներին են կանչում», – մտածեցի ես: Նայեցի շուրջս, բայց ոչ մի տեղ շուն չտեսա, թեև տեղանքը թափառական շների համար իսկական դրախտ էր: Ուստի գլխի ընկա, որ ինձ են կանչում. շրջվեցի՝ պարզելու, թե որտեղից է գալիս ձայնը, ու աղբակույտերի ետևում թիթեղյա ծածկով փոքրիկ, ծուռումուռ մի խրճիթ տեսա: Շեմին ութ տարեկան շեկ մազերով մի աղջնակ էր կանգնած: Ներս մտնելու նշան արեց: Դեմքը գունատ էր ու խամրած, աչքերի տակ հասակն առած կանանց բնորոշ կապույտ շրջանակներ կային, կեղտ ու փոշու մեջ կորած մազերն ուրուրի գգգզված գլուխ էին հիշեցնում, հագին կանեփե պարկ էր, որից բարախիկ ձեռքեր ու ոտքեր էին կախված:

– Չլինի՞ քո՞շկ ես, – հարցրեց նա ինձ:

– Չէ, – ասացի, – ի՞նչ է, բժշկի կարի՞ք ունես:

– Եթե քո՞շկ ես, նե՛րս անցիր, մայրիկս լավ չէ:

Չուզեցի պնդել, թե քո՞շկ չեմ, ներս մտա: Սկզբում ինձ թվաց՝ Կամպո դե Ֆիորիի հնոտիավաճառի մոտ եմ հայտնվել: Ինչ ասես, որ չկար առաստաղից կախված՝ է՛լ շորեր ու լաթեր, է՛լ կոշիկ ու գուլպա, է՛լ գործիքներ ու կահ-կարասի: Հետո հասկացա, որ նրանց ողջ ունեցվածքն է դա՝ կահույքի բացակայության պատճառով մեխերից կախված: Դրանց չդիպչելու համար կռացած՝ այսուայնտեղ մորն էի փորձում գտնել: Աղջնակն ինձ թաքուն նշան արեց, որ անկյունում ծվարած քուրջուփալասի կույտին նայեմ: Ուշադրությունս լարեցի ու հասկացա, որ այդ կույտը պսպղուն կենտ աչքով նայում է ինձ, մոխրագույն մազերի փունջը ծածկում էր մյուս աչքը: Ես ուղղակի ցնցվեցի այդ կնոջ տեսքից, որ բավականին ծեր էր երևում, թեև ինչ-որ բան հուշում էր, որ երիտասարդ է: Տեսնելով ինձ՝ նա անմիջապես վրա բերեց.

– Լո՛ւյս քեզ տեսնողին:

Աղջնակն սկսեց ծիծաղել՝ ասես զվարճալի բեմադրության էր եկել, ծնկեց գետնին՝ խաղալով պահածոյի դատարկ տուփերով:

– Անկեղծ ասած, ես քեզ չեմ ճանաչում, ի՞նչ է եղել քեզ,–
հարցրի ես,– աղջի՞կդ է:

– Հա, բայց ինչքան իմն է, այնքան էլ քո՛նն է:

Աղջնակը՝ գլուխը կախ, քթի տակ ծիծաղում էր: Կատակի
տվեցի.

– Բացառված չէ,– ասացի ես,– բայց կարող է նաև ուրիշի-
նը լինել:

– Չէ՛,– ասաց կինը՝ գետնից բարձրանալով ու մատը ցցե-
լով իմ ուղղությամբ. – քոնն է, քոնն է որ կա, ծույլ, անբանի մե-
կը, վախկո՛տ՝ այ թե ով ես դու:

Հայիդյանքների տարափը լսելուն պես աղջնակը նորից
սկսեց ծիծաղել. կարծես հենց դրան էր սպասում: Ափերից
դուրս եկա.

– Լեզուդ քե՛զ քաշիր, ասացի՝ ես քեզ չեմ ճանաչում, չեմ
ճանաչում ընդհանրապես:

– Ուրեմն դու ինձ չե՞ս ճանաչում, հա՞, չե՞ս ճանաչում ու
հե՞տ ես եկել, բա որ չես ճանաչում՝ ո՞նց գտար տանդ ճամ-
փան:

– Վախկոտ, սրիկա,– կիսաձայն երգում էր աղջնակը:

Անտանելի շոգից ու զայրույթից սառը քրտինք պատեց ինձ:
Ասացի.

– Հենց էնպես անցնում էի էս կողմերով ու...:

– Խե՛ղճ մարդ,– հեզնեց նա, հետո շրջվեց դեպի աղջնակն
ու հրամայեց. – պայուսակս էստե՛ղ տուր:

Աղջնակը ճարպիկ մի շարժումով իջեցրեց պատից կախ-
ված սև, թավշյա կեղտոտ ու հնամաշ պայուսակը: Մայրը
փորփրեց այն, մի թուղթ հանեց միջից ու մեկնեց ինձ.

– Ահա՛ քեզ ամուսնության վկայականը, սևով սպիտակի
վրա գրված է՝ Պրոյետտի Էլվիրան ամուսնանում է Ռապելլի
Էռնեստոյի հետ, հի՞ մա ինչ կասես:

Իմ անունն էլ է Էռնեստո. այդ համընկնումից խորապես
ցնցված՝ արդարացա.

– Բայց իմ ազգանունը Ռապելլի չէ:

– Իրո՞ք:

Մինչ աղջնակը քթի տակ իմ անունն էր դնոնում, մայրը ոտքի ելավ: Ես չէի սխալվում. Ճերմակ մազերով և թափված ատամներով կինը շատ-շատ երեսուն տարեկան լիներ:

– Ասում ես ազգանունդ Ռապելի չէ՞, հա՞: Ձեռքերը կոնքերին՝ սպառնալից քայլվածքով նա մոտեցավ ինձ, չարացած նայեց աչքերիս մեջ ու բղավեց:

– Դու Ռապել՝ լիին ես, Աստծու և մարդկանց առաջ եմ հայտարարում, որ դու՝ Ռապել՝ լիին ես:

– Հասկացա՞,– ասացի ես,– երևում է՝ լավ չես, քո թույլ-տվությունը ես գնամ:

– Կա՞ ց, էդ ո՞ւր ես շտապում:

Ամբողջ այդ ընթացքում աղջնակը գվարթ ու խանդավառ պարում էր մեր շուրջը: Կինը հեզանքով շարունակեց:

– Էոնեստո, մեծն Էոնեստո, դու, ով լքեցիր կնոջդ և մի ամբողջ տարի լուր չտվեցիր քո մասին, Էոնեստո, գոնե գիտե՞ս, թե ո՞նց են յուրա գնացել կինդ ու երեխադ այդ ամբողջ ընթացքում:

– Չգիտեմ,– կտրուկ ասացի,– չեմ էլ ուզում իմանալ, թո՞ղ գնամ:

– Դու՛ սրան բացատրիր,– բղավեց նա աղջկա վրա,– հորդ բացատրիր, թե ոնց ենք յուրա գնացել մի ամբողջ տարի:

– Մուրալով,– կաշելով ինձ՝ երգեցիկ ու գվարթ ձայնով ասաց աղջիկը:

Չեմ կարող չխոստովանել, որ տագնապ համակեց ինձ: Այդ համընկնումները պատահական չէին. անունս Էոնեստո էր, ես հեռացել էի տնից և նույնպես կին ու մեկ դուստր ունեի: Այս փաստերի շարանն ինձ մոտ այնպիսի զգացում առաջացրեց, որ ես ասես ես չէի այլևս, թեև միևնույն ժամանակ ես էի, բայց ամենևին նման չէի ինձ: Տեսնելով, որ շփոթված եմ, կինը բղավեց:

– Գոնե գիտե՞ս, թե ինչ պատիժ է հասնում ընտանիքը լքողին: Բանտ, հասկացա՞ր, սրիկայի մեկը, բանտ է սպասում

քեզ:

Այդ պահին ես իրոք վախեցա, անխոս շրջվեցի, որ հեռանամ, բայց դռան շեմին կանգնած էր մեկը՝ վտիտ ու կարճահասակ, աղքատ, բայց մաքուր հագնված մի կին, որ լուռ հետևում էր այդ ամենին: Տեսնելով շփոթված վիճակս՝ կինն ասաց.

– Ուշք մի՛ դարձրու նրան, գլուխն է մտցրել, թե բոլոր տղամարդիկ իր ամուսիններն են, էդ խորամանկ լակոտն էլ անցորդներին դիտմամբ է տուն կանչում, որ մայրը գոռգոռա, ասիերից դուրս գա, փրփրի, ինքն էլ զվարճանա ու ցնծա:

– Դե սպասի՛ր, հիմա ես քեզ ցույց կտամ, վիռլի մեկը: Նա փորձեց ապտակել աղջնակին, վերջինս ճարպկորեն խույս տվեց ու սկսեց պար գալ իմ շուրջ՝ ուրախ կրկնելով.

– Հավատացի՛ր, ճիշտն ասա, հավատացիր ու վախեցար, այն էլ ինչպես վախեցար:

– Էլվիրա, սա քո ամուսինը չէ,– հանգիստ ասաց կինը:

Այս խոսքերը լսելով՝ Էլվիրան կարծես իսկույն համոզվեց, նստեց անկյունում ու կծկվեց: Կինն այլևս ինձ ոչ մի ուշադրություն չդարձնելով՝ հեռացավ խրճիթի խորքն ու սկսեց վառարանի մարմրոդ ածուխները խառնել:

– Ես եմ նրանց համար կերակուր պատրաստում,– բացատրեց նա,– ճիշտ են ասում, որ մուրալով են ապրում, բայց ամուսինը ոչ մի տեղ էլ չի գնացել, մահացել է:

Համբերելու էլ նյարդ չունեի, դրամապանակիցս հարյուր լիրա հանեցի ու մեկնեցի աղջնակին, որն առանց շնորհակալության թոցրեց ձեռքիցս: Իսկ հետո դուրս եկա և ետ դարձա նույն ուղիով. ամայի արահետով հասա մինչև ասֆալտապատ ճանապարհ, անցա կամրջով ու մտա Օստիենսե փողոց: Խրճիթի հեղձուկ շոգից հետո մեր տունն այնպես զով էր թվում, ասես քարայրում լինեիր: Ու թեև աղքատիկ կահույքը բավական համեստ տեսք ուներ, բայց հազար անգամ լավն էր այն մեխերից, որոնցից երկու թշվառականները կախել էին իրենց քրջերը: Խոհանոցում սեղանն արդեն հավաքել էին, բայց կինս ինձ համար պահած վարունգի աղցանը ետ բերեց,

ու ես հացով կերա այն՝ ուշադիր հետևելով սպասքը լվացող կնոջս շարժումներին: Հետո վեր կացա, համբուրեցի նրա պարանոցն ու այդպես հաշտվեցինք:

Մի քանի օր անց նրան պատմեցի խրճիթի պատմությունը և որոշեցի վերադառնալ, որ պարզեմ, թե ինչ կարող եմ անել այն աղջնակի համար: Այլևս վախ չունեի, թե ինձ էռնեստո Ռապելլիի տեղն են դնելու: Բայց կհավատա՞ք: Ես ո՛չ խրճիթը, ո՛չ կնոջը, ո՛չ աղջնակին, ո՛չ էլ նրանց համար ուտելիք պատրաստող այն վտիտ կնոջը գտա: Կիզիչ արևի տակ ժամեր շարունակ աղբակույտերի մեջ այս ու այն կողմ թափառելուց հետո վերադարձա տուն՝ պարտության մատնվածի պես տարակուսանքների մեջ, թե ուրիշ տեղ էի փնտրել, իսկ կինս պնդում էր, թե ամբողջ այդ պատմությունն իրեն լքելու մեղքի զգացումն էր ինձ ստիպել, որ հորինեմ:

*Թարգմանությունը՝ Զարուհի Ոսկանյանի
(ԵՊՀ, Ռոմանական բանասիրության ամբիոնի դասախոս)*

Նատալյա Գինզբուրգ
Natalia Ginzburg

Նատալյա Գինզբուրգ (1916-1991 թթ.)՝ իտալացի գրող, թարգմանիչ, որն արժանացել է նաև հեղինակավոր գրական մրցանակների: Նատալյա Գինզբուրգը եղել է նաև քաղաքական ակտիվ գործիչ, որը հանդես է եկել տարբեր բնագավառներում՝ մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ:

ԾԱԿ ԿՈՇԻԿՆԵՐԸ

Կոշիկներս ծակ են, և այն ընկերուհիս, որի հետ այս պահին ապրում եմ, նրա կոշիկներն էլ են ծակ: Միասին հաճախ կոշիկներից ենք խոսում: Երբ նրան ասում եմ, որ ապագայում ես ծեր և հայտնի գրող կլինեմ, նա ինձ միանգամից հարցնում է. «Ի՞նչ կոշիկներ կունենաս»: Այդժամ նրան ասում եմ, որ կունենամ կանաչ թավշյա կոշիկներ՝ մի կողմում մեծ ոսկյա ճարմանդով:

Մերում եմ մի ընտանիքից, որտեղ բոլորն ունեն ամուր և հարմարավետ կոշիկներ: Ավելին՝ մայրս ստիպված էր պատվիրել մի պահարան՝ հատուկ իր կոշիկների համար, քանի որ դրանք շատ էին: Երբ վերադառնում եմ նրանց մոտ, իմ կոշիկների տեսքից զայրույթի և ցավի աղաղակներ են բարձրացնում: Սակայն ես գիտեմ, որ կարելի է ապրել նույնիսկ հնամաշ կոշիկներով: Գերմանական շրջանում այստեղ՝ Հռոմում, միայնակ էի և մի զույգ կոշիկից բացի ոչինչ չունեի: Եթե դրանք տայի կոշկակարին նորոգելու, ապա պետք է երկու-երեք օր անկողնում մնայի, իսկ դա ինձ համար անհնարին էր: Այսպիսով՝ շարունակում էի դրանք կրել: Բացի այդ, երբ անձրևում էր, զգում էի, թե ինչպես են դրանք դանդաղ պոկվում, դառնում փափուկ և անձև, և զգում էի մայրերի սառնությունը ներբաններիս տակ: Եվ հենց դրա համար է, որ հիմա էլ մշտապես

մաշված կոշիկներ եմ կրում, քանի որ, հիշելով նախկին կոշիկները, սրանք այլևս այդքան էլ հնամաշ չեն թվում: Իսկ եթե գումար եմ ունենում, նախընտրում եմ այն ծախսել այլ կերպ, քանի որ կոշիկներն ինձ համար այլևս այդքան էլ կարևոր չեն: Նախկինում շատ են ինձ շփացրել, միշտ շրջապատված եմ եղել սիրով և ուշադրությամբ, բայց այս տարի այստեղ՝ Հռոմում, առաջին անգամ մեն մենակ էի, և այդ պատճառով Հռոմն ինձ համար շատ թանկ է, չնայած նրա հետ կապված շատ տարբեր պատմություններ ունեմ, տազնապալից հիշողություններ և քիչ հաճելի պահեր: Ընկերուհիս ևս ծակ կոշիկներ ունի, և այդ պատճառով էլ լավ ենք հասկանում իրար: Ընկերուհիս ոչ ոք չունի, որպեսզի նրան հանդիմանի կոշիկների համար. միայն մի եղբայր ունի, որն ապրում է գյուղում ու շրջում է որսորդական երկարաճիտ կոշիկներով: Ընկերուհիս և ես լավ գիտենք, թե ինչ է տեղի ունենում, երբ անձրևում է. մեր ոտքերը բոբիկ են և թաց, կոշիկների մեջ ջուր է լցվում, և ամեն քայլափոխի մի փոքր աղմուկ կա՝ թեթև չփչփոց:

Ընկերուհիս գունատ ու տղամարդկային դեմք ունի և սև ծխամորձ է ծխում: Երբ առաջին անգամ տեսա նրան՝ նստած սեղանի մոտ, խոշոր, կլոր ակնոցներով և իր խորհրդավոր ու արհամարհական հայացքով, սև ծխամորձը ատամների արանքում, մտածեցի, որ նման է չինացի գորավարի: Այդ ժամանակ չգիտեի, որ ծակ կոշիկներ ունի: Այդ մասին իմացա ավելի ուշ:

Մենք մի քանի ամիս է, ինչ ծանոթ ենք, բայց թվում է, թե շատ վաղուց ենք ճանաչում իրար: Իմ ընկերուհին երեխաներ չունի, իսկ ես՝ ունեմ, և սա տարօրինակ է նրա համար: Նա նրանց միայն լուսանկարներն է տեսել, քանի որ նրանք ապրում են գյուղում՝ մայրիկիս հետ. սա նույնպես տարօրինակ է, որ նա նրանց երբեք չի տեսել: Որոշակի առումով նա խնդիր չունի. կարող է տրվել կյանքը շան բաժին դարձնելու գայթակղությանը, մինչդեռ ես՝ հակառակը, իրավունք չունեմ: Այսպիսով՝ իմ որդիներն ապրում են մորս հետ և առայժմ չունեն ծակ

կոշիկներ: Սակայն ինչպիսի՞ տղամարդիկ կդառնան: Ուզում եմ ասել՝ ի՞նչ կոշիկներ կունենան, երբ մեծանան: Ի՞նչ ճանապարհներ կընտրեն իրենց քայլերի համար: Կբացառեն՞ արդյոք իրենց երազանքներից այն ամենն, ինչ հաճելի է, բայց ոչ անհրաժեշտ, կամ կհամոզվեն՞, որ ամեն ինչ պետքական է, և որ մարդն իրավունք ունի ոտքերին միայն ամուր և հարմարավետ կոշիկներ ունենալ:

Ընկերուհուս հետ շատ ենք խոսում այն մասին, թե ինչպիսին կլինի աշխարհն այն ժամանակ, երբ ես կլինեմ մի ծեր հայտնի գրող, իսկ նա՝ մի ծեր չինացի գորավարի պես, ուսապարկն ուտերին, կշրջի աշխարհով, իսկ երեխաներս կգնան իրենց ճանապարհով՝ ամուր և հարմարավետ կոշիկներ հագած, չհանձնվող, հստակ քայլերով, կամ էլ՝ ծակ կոշիկներով, բայց լայն ու անհոգ քայլերով, ինչպես քայլում են նրանք, ովքեր գիտեն այն, ինչն անհրաժեշտ չէ:

Երբեմն մենք իմ երեխաների և ընկերուհուս եղբոր (որը շրջում է գյուղում իր որսորդական երկարաճիտ կոշիկներով) երեխաների միջև ամուսնական կապեր ենք ստեղծում: Այսպես շատախոսում ենք մինչև ուշ գիշեր և խմում դառը սև թեյ: Ունենք մի ներքնակ և մի մահճակալ և ամեն երեկո վիճակ ենք գցում, թե մեր երկուսից ով պետք է քնի անկողնում: Առավոտյան, երբ արթնանում ենք, մեր ծակ կոշիկները գորգի վրա արդեն սպասում են մեզ: Ընկերուհիս երբեմն ասում է, որ հոգնել է աշխատելուց և որ կցանկանար սրտի ուզածն անել: Կցանկանար փակվել մի պանդոկում և կյանքի բոլոր խնայողությունները ծախսել խմիչքի վրա կամ մտնել անկողին և ոչնչի մասին չմտածել և թույլ տալ, որ գան, իր լույսն ու գազն անջատեն, թողնել, որ ամեն ինչ աստիճանաբար գլորվի դեպի անդունդը: Ասում է, որ այդպես կվարվի, երբ ես արդեն մեկնած կլինեմ: Քանի որ մեր ընդհանուր կյանքը կարճ կտևի, շուտով կմեկնեն և կվերադառնան մորս ու երեխաներիս մոտ, կվերադառնան մի տուն, որտեղ ինձ այլևս թույլ չեն տա ծակ կոշիկներ կրել: Մայրս կհոգա իմ մասին, թույլ չի տա, որ օգտագոր-

ծեմ գնդասեղներ կոճակների փոխարեն, որ գրեմ մինչև ուշ գիշեր: Իսկ ես իմ հերթին հոգ կտանեմ երեխաներիս մասին՝ հաղթահարելով սրտիս ուզածն անելու գայթակղությունը: Վերստին կդառնամ լուրջ և կկատարեմ մայրական պարտականություններս, որն ինձ մոտ լավ է ստացվում, երբ նրանց հետ եմ: Լրիվ ուրիշ մարդ կդառնամ, մի մարդ, որին ընկերուհիս ընդհանրապես չի ճանաչում:

Կնայեմ ժամացույցին և կհետևեմ ժամանակին՝ զգոն և ուշադիր՝ ամեն ինչի նկատմամբ և վստահ կլինեմ, որ իմ գավակները միշտ չոր և տաք ոտքեր կունենան, քանի որ գիտեմ, որ առաջին իսկ հնարավորության դեպքում այդպես պետք է լինի, գոնե մանուկ հասակում: Դեռ ավելին, գուցե հետո ծակ կոշիկներով քայլել սովորելու համար, լավ է չոր և տաք ոտքեր ունենալ, երբ տակավին երեխա ես:

*Թարգմանությունը՝ Էմմա Հայրապետյանի
(Միջմշակութային հաղորդակցություն՝ իտալերեն,
մագիստրատուրա, 2-րդ կուրս)*

Էուջենիո Մոնտալե
Eugenio Montale
(1896-1981)

Իտալացի նշանավոր գրող և բանաստեղծ Էուջենիո Մոնտալեն ծնվել է 1896 թ.-ին Իտալիայի Ջենովա քաղաքում: Մոնտալեն 20-րդ դարի իտալական գրականության ամենակարկառուն դեմքերից մեկն է: Նրա պոեզիան աչքի է ընկնում բարոյահոգեբանական խորաթափանցությամբ և խոհափիլիսոփայական մեծ ուժով: 1975 թ.-ին արժանացել է գրականության Նոբելյան մրցանակի: Մոնտալեն ձեռք է բերել միջազգային ճանաչում, և նրա ստեղծագործությունները թարգմանվել են աշխարհի տարբեր լեզուներով:

MERIGGIARE PALLIDO E ASSORTO

Meriggiare pallido e assorto
presso un rovente muro d'orto,
ascoltare tra i pruni e gli sterpi
schiocchi di merli, frusci di serpi.

Nelle crepe dei suolo o su la vecchia
spiar le file di rosse formiche
ch'ora si rompono ed ora s'intrecciano
a sommo di minuscole biche.

Osservare tra frondi il palpitare
lontano di scaglie di mare
mentre si levano tremuli scricchi
di cicale dai calvi picchi.

E andando nel sole che abbaglia
sentire con triste meraviglia
com'è tutta la vita e il suo travaglio
in questo seguitare una muraglia
che ha in cima cocci aguzzi di bottiglia.

ՆՆՁԵԼ ԴԱԼԿԱՀԱՐ, ՀՈԳՆԱԲԵԿ

Ննջել կեսօրին՝ դալկահար, հոգնաբեկ,
Բանջարանոցի պատի տակ հրաշեկ,
Ունկնդրել չոր խոտերի միջից ու մացառների
Ճովոլոյունը սարյակների ու ֆշշոցը օձերի:

Նայել թաքուն, թե ինչպես հողի ճաքերում,
Արտիճի վրա մրջյունները շարքեր են կազմում,
Մերթ բաժանվում են ու մերթ՝ խաչվում
Ու հանգրվանում խոտի դեզերում:

Սաղարթախիտ ճյուղերի միջից վայելել
Հեռու հեռվից լսվող շառաչը ծովի,
Լսել լերկ գագաթներից թույլ արձագանքող
Մեղմ ու անուշ ճոռոցը ճպուռների:

Եվ կուրացնող արևի տակ քայլելով՝
Հասկանալ մի վշտաբեկ զարմանքով,
Որ ողջ կյանքն այս՝ տառապանքով լի,
Մի հզոր պարիսպ է անանցանելի՝
Ջարդված շշի սուր-սուր կտորներով լի:

*Թարգմանությունը՝ Անուշ Հովհաննիսյանի
(«Միջմշակութային հաղորդակցություն՝ իտալերեն»,
մագիստրատուրա, 1-ին կուրս)*

Giacomo Leopardi
Ջիակոմո Լեոպարդի

Ջակոմո Լեոպարդի (1798-1837 թթ.)՝ իտալացի նշանավոր բանաստեղծ, բանասեր, դասական գրականության և փիլիսոփայության մեծ գիտակ, որը հայտնի է նաև հունարենից կատարված իր փայլուն թարգմանություններով: Ստորև ներկայացվում է հեղինակի L'infinito բանաստեղծության՝ տարբեր ժամանակաշրջաններում կատարված հայերեն թարգմանությունները, որը «Թարգմանության տեսություն և պրակտիկա» դասընթացի համար կարող է դառնալ ստեղծագործական գործընթացի համեմատական քննության հարուստ նյութ:

L'INFINITO

Sempre caro mi fu quest'ermo colle.
E questa siepe, che da tanta parte
Dell'ultimo orizzonte il guardo esclude.
Ma sedendo e mirando, interminati
Spazi di là da quella. E sovrumani
silenzi. E prfondissima quiete
io nel pensier mi fingo: ove per poco
il cor non si spaura. E come il vento
odo stormier tra queste piante. Io quello
infinito silenzio a questa voce
vo comparando: e mi sovvien l'eterno.
E le morte stagioni. E la presente
E viva, e il suon di lei. Così tra questa
Immensità s'annega il pensier mio:
e il naufragar m'è dolce in questo mare.

ԱՆՀՈՒՆԸ

Միրել եմ միշտ այս բլրակ
Եվ այս տուններ, որ իմ աչքից
Խլում են հեռու կամարն երկնից:
Երբ նայում եմ նստած մենակ
Այս ամենին, ես այն հեռուն
Եմ երագում, ուր լռություն
Ու քաղցր հանգիստ սպասում են ինձ,
Եվ աներկյուղ, և անթախիծ:
Բայց երբ քամուց տերևների
Շրշումն է ինձ մեկ էլ հասնում,
Այն լռությունն անխզելի
Մտքիս մեջ է պատկերանում:
Անհունի մեջ ես խորասույզ
Դարերն այնժամ բերում եմ միտ,
Հիշում եմ և խրոշկահույզ
Ապրողներին հիմա անմիտ:
Եվ իմ հոգին անվախճանի
Ծոցումն հալվում է ընկղմած.
Ո՛հ, թե ինձ այս օվկիանի
Գիրկն ընդուներ համատարած...

*Թարգմանությունը՝ Հովհաննես Հովհաննիսյանի
(1889)*

ԱՆՀՈՒՆԸ

Եղավ ինձ միշտ սիրելի բլուրս ամայի,
Եվ ցանկապատըս՝ որ այնքան կողմերե
Աչքն հեռավոր հորիզոնեն կը կըտրե:
Բայց նըստելով երբ կը նայիմ, մտքիս մեջ
Կը նըկարեմ անկե անդին՝ միջոցներ
Անծայրածիր և լռութիւններ գերբնական,
Ու ամենախոր անդորրութիւն, որուն մեջ
Քիչ կը մընայ որ չըսուկայ սիրուն: Ու երբ
Այս տունկերու մեջ կը լըսեմ մռունչն հովին,
Կը բաղդատեմ ես այն անհուն լռութիւնն
Այս ձայնին հետ. Ու կը յիշեմ յավերժն ես,
Մեռած դարերն, ու կենդանին և ներկան,
Ու ձայնն իր: Այսպէս անհունին միջն այս
Կը խեղդըւի մտածութիւնս խորասույզ
Ու նաւաբեկիլ քաղցր է ինձ այս ծովուն մեջ:

Թարգմանությունը՝ Արսեն Ղազիկեանի

ԱՆՎԵՐՋՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընդմիշտ թանկ է ինձ բլրակն այս ամայի
Ու թփուտը այս, որ մխրճվելով գրկում անհունի՝
Անհետ կորչում է անծիր ափերում լայն հորիզոնի:
Ու նստած եմ լուռ՝ հայացքս հառած հեռու՝ անհայտին,
Մի պահ կախարդված համակ լռությամբ տիեզերային՝
Անէանում եմ՝ խաղաղ սուզվելով անդունդը խորին.
այդ լուռ հրաշքի գրկում ընկղմված, մտքերով տարված՝
սթափվում եմ հանկարծ, երկյուղ եմ ապրում ու սարսուռ եմ՝
լսելով ձայնը սվլացող քամու, լուռ ունկնդրում եմ,
թե ինչպէս քամին խոտերն է շարժում ու մեղմ շշնջում:
Ու ձուլվում է քամին դողացող լռությանն անափ,

խորհում եմ այդժամ հավերժի մասին,
Միտքս ու հոգիս սուզվում են, կորչում անվերջությունում.
Ինձ անչափ քաղցր է խեղդվելն այս ծովում:

*Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի
(Ռոմանական բանասիրության ամբիոնի դասախոս)*

Ես սիրում եմ լերկ բլուրը այս ամա
Ու թփուտը՝ սուզված գրկում անհունի,
Որ հավում է հորիզոնում անծիրի:
Ու լռելյայն իմ հայացքով, ակամա
Անհայտին նայում լուռ ու ինքնամփոփ,
Որոնում եմ կախարդանքի շափյուղա
Տիեզերքի հեռուններում ոսկեծոպ:
Մակայն քամու ձայնը՝ սուր ու սվսվան,
Ինձ հանում է իմ մտասույզ պատրանքից,
Ճրթճրթում են խոտերը չոր և ունայն:
Ինձ պատում է մռայլություն և կսկիծ,
Մտմտում եմ՝ ո՞րն է խորհուրդը կյանքի,
Բուն խորհուրդը մեր այս գոյի և մահվան:
Մի քաղցր միտք լուսավոր է ինձ թվում,
Պիտի նետվել, անհետանալ էս ծովում...

Թարգմանությունը՝ Վարուժան Խաստուրի

Alexander Shirvanzade
Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Ալեքսանդր Շիրվանզադե (Ալեքսանդր Մովսիսյան, 1858-1935 թթ.), հայ գրող, դրամատուրգ, Հայաստանի ժողովրդական գրող (1930 թ.), Հարավային Կովկասի մշակույթի վաստակավոր գործիչ: Ալեքսանդր Մովսիսյանը ծնվել է Շիրվան նահանգում (հետագայում՝ Շամախի, Բաքվի նահանգ): Շիրվանզադե անունը պարսկերենից թարգմանաբար նշանակում է Շիրվանի որդի:

ALINA¹³

I

Questa volta il mio vecchio amico caucasico, il dottor Tigran Akhuryan, era determinato più del solito ad iniziare una conversazione.

Il bar, dove eravamo seduti, era pieno di clienti, ma noi avevamo un angolo lontano dal rumore e dalla confusione. A parte questo, noi due eravamo già abituati alla vita turbolenta di Parigi e non prestavamo più attenzione alle vanità che innervosiscono e confondono qualsiasi nuovo arrivato, soprattutto se questo nuovo arrivato non è europeo. Conoscevamo il vero prezzo dei falsi sorrisi, delle donne truccate e incipriate provenienti dalle ville lussuose, il prezzo delle beffe provocatorie e delle chiare allusioni.

– Alessandro – disse il dottore scostando il bicchiere della birra – io oggi vorrei berci sopra, mi faresti compagnia?

– Volentieri – risposi, dato che anch'io sentivo il bisogno di rasserenarmi un po'. Egli ordinò al cameriere, che ci passava vicino, di portarci l'assenzio.

– Dimmi una cosa, qual è per te il concetto di amore? – chiese lui

¹³ *Alina*: un nome d'origine russa, tedesca e cattolica. Alina tradotto dal latino significa «altra», «straniera». Questo nome è anche diffuso in Scandinavia, dove prende il nome Adelina, che significa «nobile», «generosa». Il nome Adelina ha radici francesi e tedesche, quindi il nome Alina è legato ai nomi Aline, Adele, Adelaide.

improvvisamente, appoggiando le braccia sul tavolo, gettando su di me uno sguardo con i suoi occhi grandi ed intelligenti.

Dico improvvisamente, perché questa domanda era inaspettata per me, perché fatta da un uomo con il quale mi legavano venti anni di amicizia e durante tutti i nostri incontri, così frequenti, non aveva mai parlato d'amore, anche se la sua vita era piena di avventure. Quando in compagnia di amici si iniziava qualche discorso sulle donne, il dottor Akhuryan taceva. Lasciava chiacchierare le persone che avevano tanto da imparare da lui. Forse il dottore, persona di grande esperienza di vita qual era, sapeva che spesso, gli uomini che parlano troppo, sono quelli che non hanno mai o quasi mai goduto dell'attenzione di una donna.

Non ricordo cosa risposi al dottore, ricordo solo che mi sorrise gentilmente.

– Senti,– disse lui pensando per qualche minuto,– oggi ti vorrei raccontare un episodio della mia vita, che penso non sia mai successo a nessuno più intelligente di me. Vorresti sentirlo?

– Con grande piacere! – risposi con sincerità, perché sapevo che il racconto del dottor Akhuryan non poteva essere privo d'interesse, perché lui è abbastanza intelligente da non annoiare la persona che ha di fronte.

Il dottore mescolò l'assenzio con lo zucchero e con l'acqua, ne bevve qualche sorso ed iniziò così il suo racconto.

– Tutto accadde tanto tempo fa, quando avevo soltanto diciannove anni. Avevo appena finito il ginnasio e stavo per partire per la capitale per iscrivermi all'università. Ero un ragazzo sano e gioioso, come un vitello di due anni, puro e ingenuo come un agnello. Anche se i miei amici di Tbilisi, più esperti di me, erano abbastanza determinati a farmi diventare come loro. Donne? Oh, non ci avevo mai pensato! Amare o innamorarsi? Non avevo idea di cosa significassero! Prima di lasciare il Caucaso dovevo andare nella regione di Goghtan a salutare i miei genitori. Ma per mano del destino, rimandai la mia partenza ad agosto, forse per lasciare che nella mia vita accadesse tutto quello che poi accadde. Forse per lo stesso motivo, forse, decisi di cambiare la mia residenza. Cercai e, proprio il primo giorno, trovai una camera abbastanza ampia, pulita e luminosa in una via non troppo lontana dal centro. La padrona di casa era una vedova di nazionalità russa ed era molto gentile. Suo marito era stato un semplice

funzionario in un'azienda statale ed era morto di recente, lasciando due orfani.

Il giorno seguente al mio trasloco qualcosa attirò la mia attenzione. Era una casa non troppo grande, aveva due...no tre piani, le finestre e le porte, sia quelle di sopra che di sotto, erano chiuse. Era triste e scura quella casa, ma non era così vecchia come le case vicine. Le finestre e le tende erano sommerse da uno spesso strato di polvere.

Questo dimostrava che la casa era abbandonata da tanto tempo. Sulla porta del piano superiore era appeso un pezzo di carta, a quanto pare l'annuncio dell'affitto della casa. Dico, a quanto pare, perché per le piogge e il sole la scrittura sulla carta si era cancellata ed era sparita. Davanti a quella porta c'era una scala di cinque, sei gradini. Una o due volte al giorno salivano su quella scala persone che cercavano di leggere l'annuncio. Tutti andavano via dubbiosi. Forse si sorprendevo che il padrone non volesse riscrivere l'annuncio. Nello stesso tempo notavo che il calzolaio, che aveva una bottega al piano inferiore della casa vicina, si avvicinava a tutti quelli che cercavano di leggere l'annuncio e, con fare misterioso, sussurrava qualcosa alle loro orecchie. Notavo che le persone, dopo aver sentito il calzolaio, gettavano uno sguardo spaventato sulla casa e andavano via scuotendo la testa.

Quel calzolaio era un uomo magro, basso, con poca barba riccia e rada e con i baffi gialli dal fumo delle sigarette. Io non so, forse era pigro o non aveva nulla da fare, la maggior parte del giorno era seduto davanti alla sua bottega a spiare e osservare i passanti.

Sembrava che la vita degli altri lo interessasse più della vita dei suoi tre figli piccoli. Non c'erano bambini più sporchi e poveramente vestiti di quelli del calzolaio. Dalla mattina fino alla sera gridavano, piangevano, ridevano e tiravano sassi ai passanti.

– Polina Nikolaevna, – mi rivolsi un giorno alla mia padrona di casa – a chi appartiene quella casa?

– Non lo conosco e non l'ho mai visto, dicono che è di un ricco principe – rispose la vedova con il viso triste.

– Perché è abbandonata? – chiesi.

– Perché nessuno può affittarla – mi rispose lei.

– Il motivo? – chiesi.

– Il motivo è che è maledetta. – rispose la padrona.

– Maledetta? – esclamai sorpreso.

– Sì, è da sei anni che è vuota e nessuno ha il coraggio di entrarci – disse lei e mi raccontò questa storia.

Otto anni fa lì viveva un mercante con la sua famiglia. In inverno, due dei suoi quattro figli si ammalarono di mal di gola e morirono. Il mercante con sua moglie e gli altri figli si trasferirono in un'altra casa per liberarsi dai cattivi ricordi.

Venne un'altra famiglia. Questa volta era un orologiaio ebreo con la moglie e due figli. Alla fine dello stesso inverno i bambini si ammalarono e morirono. Contemporaneamente morì anche l'unico figlio del fruttivendolo, un bambino di nove anni, molto carino. Loro abitavano al piano inferiore della stessa casa. Sia l'ebreo che il fruttivendolo lasciarono quella casa miserabile e si trasferirono in un'altra casa. Alla fine, questa casa fu affittata ad un prete georgiano.

– Questo è successo – continuò la padrona – quando anche noi c'eravamo appena trasferiti in questo appartamento. Mio marito era ancora vivo. Il prete non era anziano, ma era così magro che sembrava che un vento leggero lo potesse far cadere a terra. Aveva tre bambini. Ma l'inverno successivo anche loro si ammalarono e morirono, uno dopo l'altro. Ah, Signore, non dimenticherò mai quel giorno. Pensavamo che il prete e sua moglie impazzissero dal dolore. Ma non sono né impazziti né morti. Oh, non dimenticherò mai soprattutto quel giorno quando si trasferirono. Io ero dietro a quelle finestre e stavo osservando tutto. Tutti i vicini erano per strada. Quando tutti i mobili della casa erano caricati sul carro, venne il prete con la moglie. Non so se per il dolore o per la rabbia avevano gli occhi rossi. Il prete scese dalle scale, guardò quella casa, alzò la mano destra e a voce alta disse: "Maledetta questa casa, dimora di spiriti maligni, maledetto il tuo padrone, maledetto chi ti ha costruito. Ti maledico, non si sentiranno mai le voci delle persone da dentro i tuoi muri. Vorrei che anche il tuo padrone fosse infelice come me".

– Dicono che, – continuò la mia padrona con sospiro, – proprio nello stesso inverno siano morti la moglie e due figli del principe, il proprietario di quella casa. Ecco giovanotto, da allora è vuota, nessuno, nessuno vuole affittarla. A chi vuole affittarla, senza sapere che è maledetta, quel calzolaio lo avvisa di tutto questo. Adesso lui fa credere a tutti che lì abitano degli spiriti maligni... chi lo sa.

Quando la padrona della mia casa andò via, mi sentii triste.

Allora quella casa era maledetta! E perché? Forse solo per il semplice motivo, che dopo la morte dei figli del mercante, dimenticarono di disinfettare la casa e dimenticarono di farlo anche dopo la morte dei figli dell'orologiaio. Mi dispiacque per quella miserabile casa, come fosse un essere umano e da quel giorno sentii dolore ogni volta che gettavo lo sguardo su di essa. Era così forte l'impressione che faceva quella casa, che le sue finestre chiuse mi sembravano gli occhi di un cadavere.

– Ma un giorno si aprirono quegli occhi ed ecco come – continuò il dottor Akhuryan, bevendo le ultime gocce di assenzio.

Ero seduto davanti alla finestra della mia stanza e leggevo un romanzo russo, appena pubblicato. Alzando lo sguardo sulla casa, vidi un uomo alto sulla scala. Cercava di leggere quello che c'era scritto su quel pezzo di carta. Sicuramente, non riuscì a leggere nulla e scese dalla scala. La sua faccia mi incuriosì. Aveva una faccia pallida, indifferente e fredda. Il naso dritto e un po' lungo, il suo mento delicatamente rasato, la sua camminata, il suo comportamento e il suo abbigliamento europeo mostravano che questa persona non era un uomo del posto. Si vedeva che era straniero, un nuovo arrivato.

Guardò a destra e a sinistra con lo sguardo freddo, probabilmente cercando qualcuno per avere delle informazioni sulla casa. Proprio in quel momento gli si avvicinò il calzolaio e gli disse tutto quello che diceva agli altri: la casa è in affitto, ma è maledetta.

Pensavo che lo sconosciuto andasse subito via dalla casa maledetta, come tutti. Ma successe il contrario. Mi sembrò che l'uomo si interessasse alle parole del calzolaio e volle conoscere i dettagli. Poi, con un gesto, disse qualcosa al calzolaio, che andò via con la faccia scontenta. Dopo qualche secondo allo sconosciuto si avvicinò uno dei custodi del nostro quartiere, che aveva il dovere di sorvegliare la casa maledetta. Lo sconosciuto fece gesti con la mano. Il custode lo accompagnò alla scala, prese le chiavi dalla tasca e aprì le porte del piano superiore ed entrambi entrarono. Dopo qualche minuto uscirono ed io vidi che lo sconosciuto diede dei soldi al custode, ordinò qualcosa e andò via con passo tranquillo.

Era chiaro che aveva affittato la casa. Il giorno seguente, la mattina presto, le finestre del piano superiore della casa si aprirono. Notai che il portiere, con un altro uomo, puliva le stanze. Nello stesso giorno, la sera, davanti alla casa maledetta si fermarono due carrozze

cariche. Erano mobili e utensili da cucina. Tutti appena comprati. I carri furono svuotati e i mobili furono portati dentro. La sera, davanti alle porte si fermò un'altra carrozza. Uscirono prima quell'uomo alto, poi una donna vestita in modo semplice e, con il loro aiuto, uscì un'altra donna con il velo, che con passi veloci, quasi correndo salì le scale e entrò in casa.

Tutto questo accadeva in silenzio e così misteriosamente che mi incuriosì ancora di più. Il giorno successivo le finestre rimasero aperte due ore, poi le chiusero di nuovo, proprio come prima. Di nuovo mi dispiacqui per quella casa maledetta. Come se fosse un morto che aveva aperto gli occhi per qualche secondo, si era guardato intorno, aveva sospirato e di nuovo era immerso sotto la coperta.

II

Il dottor Akhuryan sospirò e ordinò al cameriere di portarci altri bicchieri di assenzio. Inalò alcune volte il fumo di sigaretta e continuò.

La sera, la mia padrona entrò nella mia stanza e mi disse.

– Lei sa che il piano superiore della casa è stato affittato?

– Lo so, ma chi l'ha affittato? – chiesi.

– Non saprei. La moglie del calzolaio si è sorpresa. Dice che quando suo marito ha raccontato a quell'uomo alto che la casa è maledetta, lui ha risposto. "A me serve proprio una casa così" e subito l'ha affittata senza contrattare il prezzo.

– È strano, vero? – chiesi io.

– Sì, è molto strano – rispose lei.

– Lei non potrebbe informarsi chi è quell'uomo alto? – chiesi.

– La moglie del calzolaio forse si informerà presto e me lo dirà.

Anche lei si è incuriosita – rispose la padrona.

Il cameriere portò l'assenzio. Il dottore mescolò di nuovo l'assenzio e, bevendone qualche sorso, disse:

– Ora inizia il mio racconto. Forse ti sei già annoiato con il mio prologo.

– Eh, no, al contrario, sono pronto ad ascoltarti fino a mezzanotte! – esclamai sinceramente, perché il suo racconto mi incuriosiva davvero.

– Non è facile per me raccontare tutto questo, ma dato che ho già

iniziato, devo finirlo. Cercherò di non dilungarmi. Allora, la casa morta morì di nuovo, dopo che aveva aperto gli occhi per qualche minuto.

Durante tutta la settimana guardavo le finestre chiuse, aspettando che una di esse si aprisse. Ma nessun movimento, nessun segno. Sembrava che quell'uomo alto, quella donna in nero, i domestici e alla fine quelle carrozze e i mobili fossero delle apparizioni che erano comparse per qualche minuto ed erano spariti definitivamente. Sembrava che la maledizione del prete li avesse fatti sparire.

Finalmente un giorno, circa alle dieci di mattina, quando mi preparavo per uscire di casa, le porte di fronte si aprirono e ne uscì l'uomo alto. Guardò le finestre e, a quanto pare, fu contento che fossero ancora chiuse. Poi, con lo sguardo attento, guardò a destra e a sinistra e, con passi silenziosi, se ne andò.

Era la prima volta nella settimana che usciva di casa. O almeno, io lo vedevo per la prima volta dopo una settimana. Nello stesso momento, quando stavo per uscire, all'improvviso una delle tende delle finestre si aprì e apparve una giovane donna col vestito nero e con una grossa rosa gialla sul vestito. Scostando la tenda con la mano, gettò lo sguardo sulla strada e rimase immobile. Rabbrivii vedendo quella donna e rimasi congelato. Era di media statura e aveva un corpo attraente. I suoi capelli scuri cadevano sulle spalle seminude. Un sottile nastro di color lilla decorava i suoi capelli. Un altro nastro nero si stringeva al suo collo bianco di cigno. I suoi occhi chiari sotto le belle sopracciglia guardavano nel vuoto. Guardava senza muoversi come una statua. Era strano quel lampo nei suoi occhi. Sembrava che alla vista di qualche scena orribile, il terrore fosse rimasto nei suoi occhi, come la luce rimane sullo specchio della macchina fotografica.

Quella vista era per me un quadro bellissimo sul telaio della finestra, ed oggi posso confrontarlo con le opere di Murillo ¹⁴. Ero felice che la donna non mi avesse notato, potevo ammirarla come un'opera d'arte. Purtroppo questo non durò a lungo. La donna andò via, la mano di un'altra donna chiuse sia le finestre che gli scuri. La casa maledetta, che poteva ricevere il suo battesimo in quel momento,

¹⁴ *Bartolomé Esteban Pérez Murillo*: (Siviglia, 1° gennaio 1618 – Cadice, 3 aprile 1682) è stato un pittore spagnolo. È una delle figure più importanti della pittura barocca spagnola.

diventò di nuovo cieca.

La scena si ripeté sia il giorno seguente sia il terzo sia il quarto giorno, quasi alla stessa ora e sempre quando l'uomo alto era uscito di casa. Quella donna non mi guardò mai. Con i suoi occhi color del mare, fissava sempre il vuoto. Sembrava che i suoi pensieri fossero lontani, molto lontani, non solo da quel luogo, ma anche da questo mondo.

Da quel momento persi la pace, il sonno, l'appetito. Persi la gioia giovanile, dimenticai i miei libri, l'università, gli amici, anche i genitori, tutto e tutti.

L'unico mio pensiero e sogno diventò quella creatura misteriosa. La mattina, alzandomi dal letto correvo alla finestra, mi sedevo lì in anticipo e gettavo lo sguardo sulle finestre della casa maledetta. Maledetta? No! Quella casa non fu più maledetta per me, io ora maledicevo la persona che l'aveva maledetta.

Per qualche giorno la finestra rimase chiusa. Soffrivo tanto. Perché? A causa di che? Non ci pensavo. Non mi funzionava il cervello. Sentivo solo che il mio atteggiamento era infantile, ingenuo, incosciente, era ridicolo affezionarmi ad una creatura, senza neanche vedere il suo sguardo, o sentire la sua voce. Sembravo uno a cui davanti agli occhi si erano aperte le finestre, a cui era apparso il paradiso e subito dopo qualcuno le aveva chiuse; e lui soffriva dentro: non meritava lui di godere di quel paradiso?

Quella scena meravigliosa diventò per me un fantasma inevitabile e indimenticabile, che mi faceva soffrire sia di pomeriggio che di notte, nel mio sogno. Sembrava che io entrassi in un cerchio d'oro e sentivo che questo cerchio giorno per giorno, ora per ora, diventava più stretto e mi stringeva la gola.

Il dottore bevve l'ultima goccia del secondo bicchiere e continuò:

– L'istinto umano a volte è che, volendo o non volendo, ti fa credere che esista un potere invisibile che controlla il nostro destino. Una mattina, dopo essermi lavato, mentre mi asciugavo la faccia, all'improvviso nell'aria mi apparve quella donna, proprio come se fosse apparsa sulla tela di un quadro. Sentii che doveva mostrarsi alla finestra e che questa volta mi voleva guardare. Mi vestii in fretta, sedetti vicino alla mia finestra, con un libro in mano, come facevo sempre.

Non vidi uscire l'uomo alto, ma ero sicuro che la creatura

misteriosa sarebbe apparsa presto. Ed infatti! Lei apparve di nuovo con lo stesso vestito, di nuovo con la rosa gialla. Questa volta prese una sedia, sedette, appoggiò il braccio destro sul davanzale, inclinò la testa sulla mano e guardò di nuovo fisso nel vuoto. Cosa aveva perso? Cosa stava cercando? Sembrava tutto e sembrava niente. Era così trasparente il suo sguardo e così profondo.

Non cercavo più di incrociare il suo sguardo, era lei che doveva guardarmi. Non ero uno di quelli così sicuri di sé da pensare che nessuna donna potesse passarli vicino senza guardarlo. Ma non ero neanche così debole da credere di essere un miserabile. Non avevo nessuna speranza di meritarmi l'attenzione di quella donna. Era così in alto ai miei occhi, così lontana da me, come una stella che illumina un piccolo pianeta. La guardavo e ammiravo la sua bellezza. E benedicevo la natura che aveva potuto creare un miracolo come lei, per dare a me inutili e pazze sofferenze.

Ma a chi apparteneva quel miracolo? Chi godeva della sua divina bellezza? Quell'uomo alto con il carattere così freddo? Se fossero sposati, maledetta la vita che è così ingiusta!

Il momento felice e allo stesso tempo tremendo fu quando lei mi guardò... sorrise... ma quanto era strano, incomprensibile e inaspettato quel sorriso, mi fece felice e mi spaventò, era un sorriso splendido, ma privo di senso. Si illuminarono i suoi occhi azzurri e freddi, come le pietre turchesi. Rabbrivii. Mi sembrò che quello sguardo fermo e azzurro entrasse nel mio essere come un vento freddo, un freddo che mi bruciò l'anima. Mi imbarazzò, non sapevo se dovevo sorridere anch'io o no. Inclinaì la testa e feci finta di leggere il libro che tenevo di fronte a me. Il mio cuore batteva forte, tremavo come un bambino vigliacco che avevano sorpreso a rubare. Non avevo più la forza di guardarla. Quando finalmente la guardai, era già sparita, anche se la finestra era ancora aperta.

La mia fantasia di adolescente, tutti i miei pensieri, tutti i miei sentimenti volarono da lei. Non vedevo più nulla intorno a me. Non sentivo nulla, né felicità né tristezza. Il mondo e anche l'universo erano conclusi in lei. Vivevo solo per lei, respiravo per lei. Non volevo incontrare né conoscenti né amici. Ero un avaro, che aveva trovato un tesoro e non voleva farlo vedere a nessuno, lui stesso non poteva prendere quel tesoro, ma neanche voleva che qualcun altro ne conoscesse il nascondiglio, per rubarlo. Parlare di lei con qualcuno era

per me sia stupido che criminoso. Era criminoso perché le persone, soprattutto i miei amici, potevano offendere questa santità: lei. Era stupido, perché potevo apparire ridicolo per il semplice motivo, che amavo come un pazzo una donna che non conoscevo neanche, con la quale non avevo scambiato nemmeno una parola.

Così soffrivo in silenzio.

– Cosa le è successo che sta tutto il giorno a casa? – mi chiese la padrona, quella donna gentile.

– Sono occupato, sto studiando, dicono che le lezioni all'università inizieranno presto – rispondevo io senza vergognarmi; non pensavo alle lezioni.

La stessa risposta davo anche ai miei amici ed ai miei conoscenti, se li incontravo quando per forza dovevo uscire di casa.

III

Lei appariva ogni giorno alla finestra, sempre con lo stesso vestito nero e con la rosa gialla.

Una volta, quando incrociai il suo sguardo, non resistetti e la salutai inclinando leggermente la testa. Nessuna risposta e nessun gesto di gioia o scontentezza su quel viso bianco come avorio e dentro quegli occhi azzurri. Mi guardava con lo sguardo fermo e freddo, sembrava che non mi vedesse.

Mi pentii per la mia audacia, rimproverai me stesso e, vergognandomi, mi allontanai dalla finestra. Nello stesso tempo mi sentii troppo offeso, come poteva offendersi un ragazzo della mia età a causa dell'indifferenza di una donna.

Ero seduto al mio tavolo e cercavo di impegnarmi in qualcosa; scrivevo, leggevo per dimenticare, almeno per un secondo, i miei stupidi sentimenti. La penna non scriveva, durante la lettura, le parole si mischiavano tra loro come formiche.

All'improvviso sentii il suono di un pianoforte. Guardai la finestra. Lei non c'era. Era chiaro che era lei che suonava, per la prima volta in queste tre settimane. Non sapevo cosa suonasse. La musica era composta da tre note ripetute che a volte suonavano forte e a volte piano: note malinconiche, nervose che mi facevano star male e che si ripetevano a volte ogni giorno. Ancor oggi mi ricordo di queste note e

me le ricorderò sempre, fino alla morte. Un dubbio malizioso che mise sottosopra la mia anima. Non suonano così le persone sane, né i maestri né gli alunni. In quelle tre note c'era una tristezza inspiegabile, la malinconia di un'anima malata.

Un giorno la mia padrona, mettendo il samovar¹⁵ bollente sul tavolo, si fermò, incrociò le mani sul petto e mi guardò con uno sguardo di rimprovero.

– Perché mi guarda così Polina Nikolaevna? – chiesi io sorridendo – sono cambiato?

– Molto, è diventato irriconoscibile. Non lo dico solo io, anche i vicini e gli amici l'hanno notato – rispose lei.

– Ma sono sano, Polina Nikolaevna, totalmente sano. Se Lei volesse, potrei alzarla con una sola mano.

Davvero ero pronto ad abbracciarla e a sollevarla, da quanto dolce e materno era lo sguardo di quella donna.

– Grazie a Dio! Spero di sbagliarmi,– disse lei sospirando,– si prenda cura di sé, lo faccia per i suoi genitori.

– Che novità c'è dai nostri vicini? – chiesi per cambiare discorso.

– La novità è che la moglie del calzolaio ha saputo dal portiere chi sono i vicini di fronte – rispose la padrona.

A me interessava proprio questo.

– Sì?! – chiesi io fingendomi indifferente.

– Sì! – rispose lei.

– Chi sono? – chiesi.

– Moglie e marito – rispose la padrona.

– Davvero? – esclamai io, non potendo più resistere e nascondere sia la curiosità che il dispiacere.

– Sì e non hanno figli – disse lei.

– E poi? – chiesi.

– Non sono del posto, sono arrivati da una città della Crimea – continuò Polina Nikolaevna.

– Com'è il loro cognome? – chiesi.

– Mi faccia pensare...Azovski, sì, sì, Azovski – rispose lei.

– Allora, sono russi? – chiesi.

¹⁵ *Samovar*: un contenitore metallico tradizionalmente usato in Russia, nei Paesi slavi, in Iran, nel Kashmir e in Turchia per scaldare l'acqua. L'acqua calda è normalmente usata per la preparazione del tè.

– No, sono armeni. Il portiere dice che nei loro passaporti c'è scritto "armeni gregoriani".

– Lei dice che sono appena arrivati a Tbilisi? – chiesi io.

– Da qualche mese. Prima sono rimasti in un albergo, poi hanno affittato l'appartamento. I mobili li hanno comprati qui.

– E... cos'altro sa? – chiesi io con finta indifferenza, come se le cose che la padrona mi stava raccontando non mi interessassero.

– Per ora niente. Ma Lei, si prenda cura di sé. Mi dispiace per i suoi genitori.

– Grazie Polina Nikolaevna, davvero grazie. Ma non si preoccupi. Ho una salute di ferro.

Anche se la mia anima era malata, il mio corpo era sano.

La vedova scuotendo in modo strano la testa, se ne andò.

Mi era chiaro, lei essendo una donna intelligente, capiva il mio stato d'animo, sapeva per chi e perché rimanevo a casa e sapeva chi era il motivo del mio cambiamento. Era anche chiaro perché avesse sottolineato che la donna in nero era sposata.

Non descrivo che effetto mi fece quella notizia. Dico soltanto che era stato un duro colpo per me. Un colpo che però non mi fermò, anzi, fece crescere la fiamma dentro di me. Sin da quel momento odiai l'uomo alto. Lo odiai con tutta la forza della mia anima di adolescente. Perché? Chi me lo fece fare? Chi sono io? Non ci pensavo. Anche se quell'uomo fosse la persona più virtuosa o più gentile del mondo, era il marito di quella donna e quindi era mio nemico, ero pronto a distruggerlo, senza pensarci troppo. Senza dubbio quell'uomo era un tiranno, che aveva rapito la donna più bella del mondo e la teneva sotto il suo dominio, quasi incatenata. Sicuramente era un egoista che la torturava per il suo ego. Altrimenti cosa significavano quelle finestre sempre chiuse, dalle quali se ne apriva soltanto una, soltanto un'ora al giorno, soltanto quando il tiranno non era a casa? Altrimenti cosa significava che la donna non usciva mai di casa, e giorno dopo giorno, davanti ai miei occhi, diventava più pallida e magra; giorno dopo giorno i suoi occhi diventavano più grandi e affossati con le occhiaie? Altrimenti, come comprendere quelle tre note, che lei suonava ogni giorno, lentamente e malinconicamente? Dio mio, potevo impazzire a quel suono. Giungevano nella profondità della mia anima distrutta e, giorno dopo giorno, pungevano i miei nervi, come degli aghi. Ah, sapeva quella donna che, anche se non fossi stato

innamorato di lei, bastavano soltanto quei suoni per torturarmi?! Sapeva che ero pronto a gridare dalla finestra: "Basta, abbia pietà, basta, non riesco più ad ascoltare questi pazzi suoni".

Il dottore si fermò di nuovo, con il movimento nervoso della mano, aggiustò i capelli ricci ben tagliati e si morse le labbra per nascondere i suoi sentimenti. In quel momento era totalmente immerso nel suo passato. Accese un'altra sigaretta e continuò.

– Era mattina. Stavo scrivendo una lettera ai miei genitori. Era da tanto tempo che avevo dimenticato quei poverini. Scrivevo, ma la mia attenzione era la casa maledetta. Non vedevo l'ora che l'uomo alto uscisse. Preciso come il cronometro, ogni giorno usciva di casa alle dieci di mattina e tornava alle tre del pomeriggio. Proprio a quell'ora appariva sua moglie in nero.

Anche quel giorno l'uomo uscì alla stessa ora, ma la donna non apparve fino al pomeriggio. Mi preoccupai. Forse era malata oppure il tiranno le aveva rubato anche quella piccola libertà? Non la vedrò mai più? Non è possibile, impazzirò. Se qualcuno mi vedeva come ero emozionato, imbarazzato, come camminavo nella mia piccola stanza, come una tigre in gabbia, poteva pensare che ero pazzo. Come se quella donna fosse mia e mi sarei arrabbiato se me l'avessero rubata.

Alla fine la mia stanza mi sembrava stretta, mi soffocava. Decisi di uscire, anche perché dovevo mettere la lettera per i miei genitori nella cassetta postale. Appena uscito, le finestre si aprirono e la donna apparve lì con una busta in mano. Istintivamente tolsi il cappello e la salutai, di nuovo senza capire con quale diritto. Questa volta scosse leggermente la testa e, che sorpresa, mi voleva dare quella busta. Mentre io ero sorpreso, imbarazzato, senza sapere cosa fare, lei gettò la busta in strada e sparì.

Guardai a destra e a sinistra, corsi e presi la busta. Fortunatamente nessuno mi notò. Era chiaro che quella busta fosse per me. Guardai, non c'era nessun nome. Tornai subito nella mia stanza e strappai la busta. Il cuore mi batteva forte, le mani tremavano dalla gioia e dall'emozione.

Era una lettera di una pagina, in russo. Non era per me, non era per nessuno. Lessi, non capii nulla. Innanzitutto, la scrittura era strana, le lettere non erano uguali, le righe erano disordinate, una parola era scritta troppo piccola, l'altra in maiuscolo.

Dopo, quando studiavo medicina presso la clinica di Mosca, lì,

nel reparto dei malati mentali, vidi tante scritture simili, scritte da persone molto colte.

Solo tre righe erano comprensibili e forse avevano un significato. Me le ricordo ancora parola per parola. "Voldemort ha amato Alina, Alina ha detto che è vietato. La bestia ha saputo, l'ha ucciso, ucciso, ucciso".

Cosa significavano queste righe? Non lo capii, ma per me era chiara una cosa: quella donna misteriosa era malata di mente, e mi rimproverai di non averlo capito prima. Sì, quello sguardo di vetro negli occhi grandi, quei sorrisi inutili, quelle finestre chiuse, quelle note malinconiche, il mistero di quell'uomo alto, tutto questo bastava per capirlo.

Nascosi la lettera nel cassetto della scrivania ed ogni giorno la leggevo. Ancora oggi la tengo come ricordo delle mie pazzie sofferenze, delle notti insonni e delle lacrime infinite. No! Come una cosa sacra, perché un amore così appassionato non poteva mai ripetersi nella mia vita. Se la mia coscienza fosse stata sveglia, se avessi avuto la forza di pensare e riflettere, dopo aver letto quella lettera, mi sarei subito liberato dalle mie fantasie e avrei cercato di spegnere la fiamma che cresceva giorno per giorno dentro il mio cuore. È un suicidio pensare ad una donna la cui esistenza è un sogno, ad una donna che per mano crudele del destino era portata dal cielo e bruciava nel fuoco delle mie fantasie. Ma, cosa strana, da quel momento amai di più quella donna. Forse era la pietà di un'anima adolescente per una creatura miserabile? Non lo so.

Il giorno seguente la mia padrona entrò nella mia stanza per riordinarla. Ero così debole a causa dell'insonnia e le chiesi di lasciarmi in pace quel giorno. Lei mi guardò con lo sguardo triste e mi disse:

– So che Lei è debole, ma ho una notizia interessante da raccontare.

– Cos'è successo? – chiesi io.

– La donna di fronte è matta – rispose la padrona.

– Davvero? – dissi io, con finta indifferenza.

– Sì! Se vuole, le racconto com'è impazzita. La moglie del calzolaio ha saputo tutto dalla domestica della famiglia Azosvkiy – disse.

– Mi racconti – dissi con uguale disinteresse.

La padrona sedette al mio tavolo e coprì con le maniche del vestito le braccia arrossate dal fuoco e logorate dal lavoro e raccontò quanto segue.

IV

Sono otto anni che i coniugi Azovskiyy sono sposati. Il marito si chiama Srapion e la moglie Alina. Il marito è un ricco proprietario terriero, ha vasti terreni ereditati da suo padre, nella regione della Bessarabia.

Quando si sposarono Srapion era un ufficiale assegnato ad una truppa. Alina era la figlia molto colta di un tenente di quella truppa. Srapion la voleva affascinato dalla sua bellezza e Alina diede il suo consenso, solo perché i genitori la volevano vedere sposata con un uomo ricco: avevano provato sulla propria pelle cosa significasse la povertà. Alina non amava Srapion. Non amava nessuno.

Bene o male gli Azovskiyy vissero quattro anni in pace e in tranquillità. Alina iniziò ad abituarsi al suo “non amato” marito, proprio come ci si abitua il novantanove per cento delle donne di tutto il mondo. La gente che giudicava sempre gli altri, pensava che non ci fosse una coppia più felice di Alina e Srapion. Tante donne invidiavano Alina e tanti uomini invidiavano Srapion. Nel primo anno di matrimonio ebbero un bambino. All'età di due anni il bambino morì a causa di un'infezione al cervello. Il dolore dei genitori rafforzò il legame tra i due coniugi, ma, Alina non amò mai suo marito. Invece Srapion la amava sempre di più. A causa della morte del suo bambino o per qualche altro motivo Alina iniziò a stancarsi della sua vita. Il marito innamorato cercava in ogni modo di consolare il dolore della moglie, ma era inutile. Né i viaggi in Europa né i locali di lusso né il teatro o la musica né i vestiti eleganti, né le serate, le feste da ballo, nulla, nulla la aiutava. La morte dei suoi genitori uno dopo l'altro raddoppiò il dolore di Alina.

In quel periodo, all'inizio dell'autunno, da Pietroburgo arrivò in Crimea il figlio di uno dei vecchi amici di Srapion. Un giovane di venticinque anni, solare e felice, con i capelli ricci e biondi. Visitò Azovskiyy, incontrò Alina, fece qualche passeggiata con lei ed ecco,

che anche lui, si innamorò di lei. Si era innamorata anche lei? Non è chiaro fino ad oggi, ma il suo dolore passò. Lei si abituò al mondo intorno. Tornò alla vita normale.

Srapion se ne accorse. All'inizio era contento, vedendo la rinascita della moglie, ma dopo iniziò a dubitare di qualcosa, si ingelosì e la seguì. Un giorno non resistette e fu scortese con il figlio del suo amico che era suo ospite. Alina lo rimproverò, dicendo che odiava più di tutto la maleducazione. Questo rimprovero incrementò i dubbi di Srapion che le disse.

– Sì, l'ho notato che questo giovane non ti è indifferente.

Alina sincera, con coraggio rispose:

– Non lo nascondo, Spiridov mi piace, ma non ho mai dimenticato che sono tua moglie.

Srapion le credette e persino le chiese scusa, ma durò poco. Presto i dubbi lo divorarono così tanto che iniziò a perdere il controllo della ragione e dei suoi sentimenti.

Improvvisamente un giorno, tornando a casa, vide che Alina suonava il pianoforte mentre Spiridov cantava. Entrambi erano così immersi nel canto che non si accorsero di lui. Srapion si arrabbiò, ma riuscì a resistere, e senza salutare l'ospite, andò nella sua stanza.

Alina continuò a suonare, volendo sia nascondere all'ospite la rabbia del marito, che dimostrare a Srapion che non c'era niente di male nel fatto che lei cantasse con il loro ospite e che si trattava soltanto di un innocente divertimento di due giovani che amavano la musica e il canto. Invece suo marito capì tutt'altra cosa. Lui pensava che l'atteggiamento della moglie fosse un fiero disprezzo per la sua età. Il disprezzo di una donna di venticinque anni per un uomo di quarantadue. Un disprezzo esternato davanti agli occhi di un giovane o forse per colpa sua. Srapion uscì dalla sua stanza irritato e pallido. Non resistette a nascondere la sua gelosia e con voce tremante disse:

– Basta Alina!

Alina sorrise, suonò ancora un po' e dopo chiuse con calma il pianoforte. Anche il giovane sorrise. Quel sorriso sulla sua bella faccia, giovane e pulita, una faccia quasi adolescente, rimase conficcata nel cuore irritato di Srapion, come una freccia. La gelosia bruciò in lui e disse:

– Sono contento e mi dispiace che lei è figlio di un mio amico.

– Perché? – chiese Srapion.

– Così! – risposi Spiridov – Io la capisco. Va bene, seguirò il desiderio nascosto del suo cuore. E rivolgendosi ad Alina aggiunse – Mi scusi signora, non mi permetterò più di disturbare il Suo caro marito, che è amico di mio padre.

Da quel giorno Spiridov smise di andare a casa di Azovskiy.

Tutto questo sentì e vide la domestica della famiglia Azovskiy che usò le stesse parole con le quali la padrona mi raccontò tutto questo.

Alina non smise di vedersi con Spiridov, si incontravano fuori. Srapion non si lamentava, dicendo che si era comportato male con il figlio del suo amico. Alina disse:

– Siccome conoscevi la tua gelosia, non dovevi sposarti.

– Ti amo! – disse Srapion.

– Non ci credo a questo amore che è sempre pieno di dubbi – rispose Alina.

– Va bene, facciamo la pace! – disse lui.

– Fai pace prima col figlio del tuo amico, chiedigli anche scusa – disse lei.

– Non posso farlo – disse Srapion.

– Ed io non posso privarmi della mia libertà a causa dei tuoi inutili dubbi.

Un giorno Srapion incontrò Alina che era in un parco con Spiridov, erano seduti sotto l'ombra di un albero. Lui non nascose la sua gelosia, nella sua breve conversazione offese il giovane. Spiridov lo sfidò a duello. Proprio il giorno seguente Spiridov mandò due ufficiali a casa di Srapion. Prima del duello inviò una lettera ad Alina con un mazzo di rose e scrisse:

“Signora, dicono che le rose gialle sono segno di odio, ma io ho sempre preferito questo colore agli altri. Oggi si decide il mio destino. Forse non ritornerò. Vorrei che queste rose fossero l'ultimo segno del mio amore puro. Arrivederci...”

La lettera, con il mazzo di fiori, la portò un domestico con vestito elegante e la diede segretamente ad Alina.

La sera Srapion tornò a casa stranamente emozionato. Dalla sua faccia Alina capì che la tragedia si era compiuta. Lei non disse nulla,

guardò in silenzio il marito e andò nel suo boudoir¹⁶. Non uscì per tutta la notte dalla stanza. Qualche volta la domestica entrò per qualche motivo e ogni volta vide Alina seduta, immobile con gli occhi fissi sul mazzo di rose gialle.

Da quel momento Alina perse il contatto con il mondo esterno. Dalla mattina alla sera non usciva dalla stanza, non andava in nessun posto e non voleva vedere nessuno, non per la vergogna, ma per il dolore.

La domestica disse che da un mese ripeteva:

– Hai ucciso un innocente, non avevi diritto di toccare quel giovane. Che risposta devi dare a Dio?

– La mia coscienza è pulita. Nessun altro marito onorevole avrebbe fatto diversamente – rispondeva ogni volta Srapion.

– No, no, la tua coscienza non può essere pulita, perché io sono ingenua. Il sangue di quel giovane, giorno e notte, è davanti ai miei occhi. Sono causa della sua morte, Dio mi punirà.

Così Alina perse il sonno, la pace, l'appetito: odiando il marito odiava tutti e rimproverandolo, rimproverava anche se stessa. Durante la notte la domestica sentiva le terribili grida dell'isteria: “Stai lontano da me! Non avvicinarti, sulle tue mani vedo il sangue di un innocente.”

Nulla la aiutava né la cura dei dottori né l'amore e né le scuse del marito.

Sì, lui si scusava sinceramente, forse credendo all'ingenuità di Alina, ma anche inutilmente. Giorno dopo giorno l'anima di Alina si distruggeva.

Nella piccola città il fatto veniva raccontato in modo sbagliato. Le notizie non certe venivano raccontate come fatti reali. La diffamazione che segue sempre le belle donne distruggevano Alina anche prima del duello. In quel momento le notizie maliziose correivano su Alina, ma lei era indifferente dell'opinione degli altri. Era immersa in se stessa, era lontana, molto lontana dall'ambiente circostante. Non le arrivava nessun suono dal mondo esterno. Il mazzo di rose gialle era già secco, ma continuava a decorare il pianoforte di Alina in un bel vaso. Mille volte al giorno Alina si avvicinava a quel mazzo e con le mani toccava delicatamente le rose secche, dalle quali

¹⁶ *Boudoir*: una stanza privata di una signora, un salotto o uno spogliatoio, di moda nel XVIII secolo.

le foglie cadevano e sparivano una ad una. Delle belle rose rimase soltanto il gambo. Da allora Alina ordinò alla sua fedele domestica, che era come una sorella, di comprare ogni giorno una rosa gialla. Anche oggi quella rosa gialla decora misteriosa il vestito di Alina.

Allora Srapion decise di prendere Alina e partire per un paese sconosciuto. Lasciò il cuoco a guardia della casa; la domestica, per volontà di Alina, la accompagnò. Partirono prima per Mosca poi per l'Europa. Però non ci fu cambiamento in Alina, nessun sorriso sulla sua faccia. I dottori dicevano: “Signore, Sua moglie ha bisogno di riposo. Nessun rumore deve arrivare alle sue orecchie”.

Alcuni famosi professori consigliavano di portare Alina in una casa di cura per malati mentali.

“Mai, mai” diceva Srapion, insistendo, non volendo separarsi dalla sua amata moglie.

Lui e Alina ritornarono dall'estero e Srapion fece di tutto per garantirle il riposo. Per questo decise di trasferirsi a Tbilisi, dove gli Azovski non avevano nessun conoscente. Egli spera ancora adesso che Alina guarisca in quella casa.

Tutto questo me lo raccontò la mia padrona che era così emozionata che sembrava lei essere parente di Alina. Sentii crescere in me l'odio verso quell'uomo alto, un odio simile lo può sentire un uomo il cui figlio era morto assassinato. Egli mi sembrava una bestia, distruggerlo sarebbe stato per me un piacere ed anche un atto di giustizia. Per me Alina era proprio un tormento e quell'uomo l'unica sua causa.

Il mio amore verso Alina raddoppiò. Sentii che la mia anima era collegata per sempre con quella anima malata che nessun potere soprannaturale poteva toglierla a me, senza togliere qualche pezzo sanguinante dal mio cuore. Sentii anche che la mia situazione era tragica, ma anche infantile e ridicola. Tragica per me, ridicola per gli altri. Amavo una persona che in realtà non esisteva in questo mondo che era una fantasma, uno scuro sogno. Mi torturavo per una persona che non poteva capire nessun tormento perché lei stessa era un tormento.

Il dottor Akhuryan tacque un'altra volta.

Intorno a noi c'era silenzio. Il bar era quasi vuoto. I clienti andavano a pranzo. A Parigi si pranza soltanto a quell'ora del giorno quando il rumore pian piano diminuisce.

– Oh, è troppo tardi. Penso di essermi dilungato – disse il dottore guardando l'orologio.

– Ti ascolto con grande interesse – dissi io sincero.

– Sto per finire – disse lui e accese l'ennesima sigaretta.

V

– Allora – continuò il dottore – amavo una pazza ed anch'io ero vicino ad impazzire. Dio mio, almeno una volta vorrei vederla da vicino, almeno una volta vorrei ascoltare la sua voce. Forse rimarrei deluso e mi sveglierei da quell'incubo. Oppure, chissà, forse potrei trovare qualche filo di saggezza in quell'anima distrutta, potrei toccarlo con il calore del mio amore. Perché quel tiranno non permetteva che nessuno si avvicinasse a lei? Non capisce l'egoista che la sua presenza complica la malattia? Non capisce che la ferita fa più male quando davanti c'è il pugnale? Non succede che la coscienza di un malato guarisce all'improvviso per un evento molto felice che accade nella sua vita? Sì, sì. Succede spesso, l'ho letto nei libri di medicina, l'ho sentito dopo dagli psichiatri.

Era questa l'idea a cui pensavo non solo quando ero sveglio ma anche nei miei sogni. Ma purtroppo non era destino incontrarla, parlare con lei...

Un giorno l'uomo alto uscì di casa, ma le finestre erano chiuse. Erano chiuse anche il giorno seguente. Invece il terzo giorno, fin dalla mattina presto tutte le finestre erano aperte.

Per la prima volta, in quei quattro mesi, notai un movimento nella casa maledetta.

La domestica frettolosamente passava da una stanza all'altra. A volte si vedeva l'uomo alto davanti ad una delle finestre con la sua solita faccia apatica, invece Alina non si vedeva.

Di fronte all'entrata si fermò una carrozza. Un uomo sconosciuto scese dalla carrozza e velocemente entrò nell'appartamento di Azovskiy.

Alina non c'era. Iniziai a preoccuparmi, ero così abituato a vederla ogni giorno ed ammirare la sua bellezza ed a benedire ogni giorno questa vita.

Siccome la mia padrona già sapeva tutto e da parte mia sarebbe stata una stupidaggine mentire a quella donna così gentile e sincera, quando lei entrò nella mia stanza la mia prima frase fu:

– Polina Nikolaevna, cos'è successo nell'appartamento di Azovskiy?

– Alina è malata – rispose in breve la vedova.

– Malata? – esclamai io quasi spaventato.

– Sì, è da tre giorni. Me l'ha detto la domestica. Non ha visto che è venuto il dottore? Oggi c'è l'incontro con i dottori. – rispose la padrona.

Ecco cosa! Alina è malata. Lei, l'oggetto dei miei sogni era malata ed io non potevo conoscere il suo stato minuto per minuto, secondo per secondo. Non potevo neanche vederla. E lei non saprà, non sentirà che c'è uno che è pronto a sacrificare la sua vita di diciannovenne per lei, senza dubitare un secondo, senza speranza alcuna, come uno che si butta nel fuoco per la sua fede.

– Polina Nikolaevna, Lei mi vuole bene, giusto? – chiesi alla mia padrona.

– Dio è testimone! – rispose lei.

– Polina Nikolaevna, so che Lei sa tutto.

– So – rispose la vedova sospirando.

– So, che Lei sa delle mie sofferenze. – continuò.

– Quante volte dentro queste pareti, ho sentito i suoi amari pianti. Mi fa male il cuore quando La vedo ammalarsi ogni giorno. – rispose lei.

– Lasciamo stare, Polina Nikolaevna, non fa niente. Parliamo di Alina, la sua vita è importante per me, non la mia. Polina Nikolaevna ho una richiesta, glielo chiedo, mi faccia questo favore.

– Sì, mi dica pure! – disse la padrona.

– Vada immediatamente a casa di Alina! – dissi io.

– Perché? – chiese lei.

– Per portarmi delle notizie. Voglio sapere quanto è pericolosa la malattia di Alina. Polina Nikolaevna, la prego! – dissi.

– Ma non li conosco. Possono non accogliermi. Fino ad ora nessuno è entrato a casa loro. – rispose la padrona.

– Non fa niente. Siete vicini. Dica che da noi si fa così! – dissi.

– Non so, cercherò di sapere qualcosa – disse la mia padrona, insicura e uscì.

Cinque carrozze, una dopo l'altra, si fermarono davanti alla casa maledetta. Erano dottori, due anziani e tre giovani. A quei tempi avevo grandi speranze nella medicina e ogni dottore era per me un mago potente. Guardando le facce di quelle persone, mi sentii meglio. Ah, pensavo, loro potrebbero far guarire Alina da qualsiasi malattia. Potevano salvare anche la sua anima malata. Ed io potrei vedere la donna in nero sana, sia fisicamente che mentalmente in tutta la sua bellezza.

L'incontro durò troppo a lungo. Stavo aspettando l'uscita dei dottori col cuore che batteva forte, sperando che, dalle espressioni delle loro facce, avrei potuto indovinare lo stato di Alina e non mi staccai dalla finestra. Finalmente uscirono tutti insieme.

Tutti erano felici, soprattutto i dottori anziani. Parlavano a voce alta di un'altra cosa e ridevano rumorosamente. Pensai che fosse un buon segno. Non c'era pericolo per la vita di Alina, altrimenti queste persone non sarebbero uscite felici e contente. Dopo, quando ho iniziato a fare io il dottore, sì, allora ho capito che il nostro mestiere è simile a quello di un prete: col tempo ci si abitua alla morte. Quante volte sono andato via dal letto dei miei pazienti con il sorriso sulle labbra, senza cambiare l'umore, persino nel momento in cui ho sentito il fetore della morte.

Vicino alle finestre si vide Srapion Azovskiy. Nessun cambiamento sulla sua faccia apatica né felicità né tristezza. Sembrava una pietra quell'uomo.

Si vide la domestica, di nuovo nessun cambiamento della faccia. Questo mi fece sentire ancora meglio. Ecco perché quando la padrona apparve nella mia stanza, dissi:

– Non è grave. Alina non è malata seriamente. – dopo chiesi – L'ha vista Polina Nikolaevna? – Ci sono andata, però non l'ho vista – rispose la padrona.

– Perché? – chiesi.

– Mi vergognavo ad entrare. Ho chiesto alla domestica, ho saputo tutto – lei si fermò e sospirò.

– Cosa hanno deciso i dottori? – esclamai io.

– La domestica non lo sa. Hanno iniettato una medicina nel sangue di Alina. Lei è troppo debole. Perde spesso conoscenza. Hanno chiesto al medico di non lasciarla sola questa notte. Lui è uscito, torna stasera. La domestica piange e ripete sempre. "Non sapete che padrona

gentile era lei prima di quella tragedia. Non ho amato mai nessuno in questo mondo, come amavo lei".

Il mio ottimismo e le mie speranze sparirono. Sentii che la situazione di Alina era seria. Caddi debole sulla sedia. Le lacrime mi stringevano la gola da tanto tempo. Non riuscii più a resistere e liberai le mie pazze lacrime infantili.

La mia gentile e sensibile padrona si avvicinò a passi lenti e iniziò a consolarmi.

In lacrime ascoltavo le sue parole, una dopo l'altra.

– Va bene, Alina non morirà. Ma perché, perché figlio mio? Pazzo! Chi è quella donna per te? Chi è per te? Non hai nemmeno parlato con lei. Basta, basta. Non fare il bambino. Calmati. Vergognati. Cosa dirà la gente se ti sente. Dio mio sta impazzendo, cosa posso fare? Che ragazzo strano.

Lei mi accarezzava la testa. Ah, quanto erano morbide e materne in quel momento quelle mani logorate dal lavoro e quanto desideravo che mi accarezzassero per sempre. Sentivo di essere pazzo, sentivo di essere ridicolo, ma non mi vergognavo di fronte a quella donna che conoscevo da poco.

Ti descrivo come trascorsi quella sera, quella notte, il giorno seguente, la notte seguente, tutti i quattordici giorni? Oh, indimenticabili quattordici giorni! Non dormivo, ma per non disturbare la mia padrona, spegnevo la luce della mia stanza.

Quattordici notti, ogni mezz'ora uscivo in strada, quando sotto le finestre chiuse e, con il respiro sospeso, ascoltavo i suoni provenienti dalla casa di Azovskiy. La morte di solito arriva la notte. Pensavo, se Alina morisse, sentirei almeno il pianto della sua fedele domestica. Da suo marito non mi aspettavo nessun pianto.

Nessun suono, persino nessun sussurro, durante le quattordici notti. Il pomeriggio la padrona mi ripeteva sempre: "La situazione di Alina non è cambiata."

Mi preoccupai soprattutto l'ultima notte, tutto il giorno lo trascorsi fuori. Non c'era la luna, nel chiaro cielo brillavano le stelle, tanto felici e contente quanto era triste la mia anima. Loro tutte insieme meritavano la vita di Alina almeno per un'ora? Ah, sparisca tutto l'universo, basta solo che Alina viva!

– Alina, Alina, Alina – dicevano le mie labbra nel silenzio della notte.

Nessun suono, nessun sussurro.

Alla fine le forze mi abbandonarono. All'alba, vestito mi sdraiai sul letto e dormii. Per quattordici notti non avevo dormito e mi addormentai proprio in quel momento quando dovevo restare sveglio.

– Dorme? – sentii la voce della padrona e aprii gli occhi.

Era vicino a me con le mani incrociate sul petto.

– Cos'è successo ? – esclamai alzandomi in piedi.

– Alina è morta! – disse la padrona.

Non dissi nulla. Un suono debole uscì dal mio petto e mi sedetti sul letto inclinando la testa.

– La maledizione del prete – aggiunse la padrona.

Dopo un'ora nell'appartamento maledetto si videro degli sconosciuti. Il cuoco e la domestica mettevano a posto i mobili. Un prete anziano uscì e a passi lenti se ne andò. Egli di sicuro aveva salutato Alina. La domestica piangeva, il marito di Alina una volta soltanto apparve vicino alla finestra, guardò la strada e se ne andò. Dio mio, nessuna emozione su quella faccia gialla, apatica. La stessa faccia.

Il dottor Akhuryan tacque di nuovo. Stavo aspettando la fine del suo racconto. Ma lui era silenzioso e con uno sguardo strano guardava lontano.

– Sei andato al funerale? – chiesi io per rompere il silenzio.

– Non l'hanno sepolta – rispose lui.

– Come? – chiesi.

– Quell'uomo ha cremato il suo corpo e l'ha portato con sé in Crimea. Non voleva separarsi neanche dal suo cadavere. Sono andato alla messa funebre. Nessun altro accompagnava la bara di Alina, tranne alcuni preti, me, il cuoco, la domestica, il calzolaio con sua moglie e la mia padrona. Chi conosceva Alina? La vidi da vicino. L'unico e l'ultimo incontro con il mio vero amore che io abbia mai avuto. Misi un mazzo di rose gialle sulla sua bara. Quanto il colore della sua faccia assomigliava a quelle rose! Lei era nel suo solito vestito nero di seta. Non v'era la solita rosa gialla. Pensai che il marito l'avesse tolto. Ne fui sicuro, quando misi il mazzo sulla bara, lui si sorprese un po' e mi guardò con lo sguardo severo. Si avvicinò alla bara per togliere il mazzo, ma si fermò e si voltò per non guardarmi. E lei, lei mi sorrise dalla bara. Con quel sorriso fermo, lontano che vidi

per la prima volta sulla sua faccia. Quel sorriso è ancor oggi il mio compagno, la mia seconda essenza che mi segue fino alla morte e forse oltre. Sai, ho vissuto tanto, ho pensato tanto e ho provato tante emozioni in questi trent'anni. Ho amato, sono stato amato, ho conosciuto tante donne, ma posso dire che ho amato veramente soltanto una volta. Amico mio, non è l'amore quello che la gente è abituata a chiamare amore, cioè quello che si può toccare, una cosa materiale. Amico mio, l'amore non è la donna con cui parliamo, ci spieghiamo, litighiamo, facciamo pace, per litigare e fare pace di nuovo. Non è l'amore la donna che abbracciamo, bacciamo, adoriamo, per goderla e godiamo per rovinarla. No, non è questo l'amore. L'amore è un sogno che deve rimanere tale. L'amore è infinito, incancellabile, indimenticabile, ma non è una cosa da assaggiare. È un raggio che non si spegne e non si può catturare come un uccello, come un'idea, un'idea che non invecchia, e non si usa per il piacere dei corpi, è un'idea che non si apprende e non si comprende. È terribile quello che lui chiede, ma troppo piacevole e troppo velenoso, è come combattere per non vincere mai e cercare di avvicinare senza raggiungerlo mai. Non è un dramma che inizia, continua e finisce. È una tragedia senza pause e senza mediatori. L'amore ha soltanto l'inizio e mai la fine, solo la nascita e mai la morte...

– Il vero amore è Alina – disse il dottor Akhuryan e si alzò in piedi – Ho finito!

*Traduzione di Armine Maghaqyan
(Università Statale di Yerevan, Cattedra di Filologia Romanza,
Laurea magistrale)*

Vardges Petrosyan
Վարդգես Պետրոսյան

Vardges Petrosyan (9 agosto 1932 Ashtarak, 15 aprile 1994 Yerevan), uno scrittore di prosa, pubblicista, personaggio pubblico di nazionalità armena. Ha iniziato i suoi passi con la poesia e ha proseguito con la prosa. La maggior parte delle sue opere sono dedicate alla scoperta della psicologia giovanile.

PERCHÉ MUOIONO PRESTO I FIORI

Questo racconto l'ho scritto per una ragazza che non seppe mai che l'amavo. L'ho scritto un centinaio di anni fa, forse di più. L'ho scritto da sotto terra. Non stupitevi gente, adesso vi racconterò come sono morto in un giorno soffocante d'estate, quando gli alberi della nostra strada stormivano...

* * *

Ricordo gli ultimi giorni della mia vita che non erano simili a nessun giorno passato. Ero troppo felice. Avevo fratelli, una sorella, una famiglia, un bambino che era la gioia di tutti. Di cos'altro c'era bisogno per essere felici? Mah... forse c'era bisogno di qualcosa, dato che non ero felice! E, improvvisamente, entrò nella mia vita lei. Vi è mai successo, durante un'estate soffocante, di stare a lungo in piedi, intorpiditi dal sole e dai sogni, mentre qualche simpaticone versa dell'acqua fredda sulla vostra nuca? In un primo momento vi siete spaventati, forse avete anche rimproverato chi l'ha fatto, poi avete sentito improvvisamente che eravate in piedi sotto il sole proprio per quello, forse per tutta la vita eravate stati lì in piedi per quello. In quel modo lei ha invaso la mia vita, pazza e sorprendente, senza chiedere nulla. Ora non ricordo se era bella. Nei suoi occhi c'era una tristezza ignota, un po' di cielo ed un po' di fruscio. Mi sembrava che quegli occhi guardassero continuamente la vita e chiedessero perché?

Lei venne senza chiedere, si avvolse alle mie giornate, come le viti si avvinghiano al bastone e appese tutti i grappoli della sua gioventù: tutto quello che aveva. E non chiese nulla. Niente. E fino

alla fine non riuscii a farle credere che anch'io l'amavo. In quel tempo, forse, anch'io non ci credevo, perché ogni minuto mi ricordavo che non avevo il diritto di amarla. E forse per quello, quando lei aveva messo tutta la sua vita ai miei piedi, io continuavo a guardare l'orologio. Lei mi mostrava tutta la nudità della sua gioventù, io, invece, chiudevo le tende e spegnevo la luce. Non uscii mai per la strada con lei e il mondo non seppe che finalmente ero felice. Il nostro amore era come un falò, che volevamo nascondere dietro al palmo delle nostre mani, mentre il fuoco era ardente e irresistibile.

Ma mi sto dilungando troppo.

Prima di morire mi ero ammalato. Tutto il giorno accanto a me c'erano mia madre, i miei fratelli, mia moglie, triste e pallida... negli ultimi giorni non ci capivamo e non ci riconoscevamo. Mancava solo lei, che aspettavo ed amavo di più. Lei non poteva venire a casa nostra. I miei fratelli avevano saputo che sarei morto, il dottore glielo aveva detto. Ci credevano, e forse se lo aspettavano, tristi e rassegnati. Solo mia madre non ci credeva, pur sapendo che cosa aveva detto il dottore...

È meglio che racconti il mio ultimo giorno. Già sapevo che sarei morto esattamente quel giorno. Per questo motivo volevo ridere quando il medico ha provato a farmi l'iniezione: mi stava toccando lo stomaco e poi prescrisse il farmaco: "due volte al giorno per una settimana". Non ce l'avevo con quell'uomo calmo con le mani calde. Lui semplicemente non mi capiva e nessun medico capisce che le persone muoiono solo quando sono stanche. Ed uno può stancarsi all'età di diciott'anni, un altro all'età di settanta. Ero stanco, ma non triste. Davanti ai miei occhi c'era la mia libreria, ma non pensavo che le mie dita non avrebbero mai più toccato quei libri. Sapevo che le dita di qualcun altro li avrebbe toccati, ma per i libri fa lo stesso. I libri sono un po' simili alle persone pettegole: raccontano i loro segreti a tutti. Guardavo con tristezza l'acacia che frusciava sola, sotto la mia finestra e il cielo che si vedeva da lontano. Avrei solo voluto portare con me sotto terra un po' di quel fruscio ed uno strato di cielo. Ma sapevo che era impossibile.

– Vado a comprare le sigarette, – all'improvviso sentii la voce di mio fratello maggiore, il quale sapevo che non fumava.

O andava a inviare un telegramma ai nostri parenti o non voleva

vedere in che modo stavo morendo. Lo capii e lo salutai con lo sguardo, perché non ci saremmo mai più incontrati in questo mondo. Egli uscì. Dissi a mia moglie di portare il bambino fuori a respirare un po' d'aria. "Ce lo porto" sentii e vidi che non mi aveva capito neanche l'ultima volta e non sapeva, che non avrebbe mai più ascoltato la mia voce. Dissi qualcosa anche a mia madre, ma lei non se ne andò. Questo mi fece troppo triste e lentamente chiusi gli occhi. Quanto tempo era passato, non ricordo. Solo ad un tratto sentii il grido straziante di mia madre e seppi che ero morto. Dalle mie palpebre chiuse vidi che tutti erano accorsi in camera, che stavano portando mia madre fuori, lei che era stata la prima a vedere la mia morte, anche se era l'unica che non ci credeva.

Poi tutto era successo così, naturalmente.

Per due giorni di continuo, intorno a me c'erano persone. Vidi molti dei miei conoscenti che non vedevo da anni. Piangevano o stavano in silenzio cupi, poi se ne andavano. Succedeva che io mi stancassi di quelle voci o del silenzio, volevo provare a parlare o a stare in silenzio, ma c'era così tanta calma dentro di me che non aprivo gli occhi. Iniziai a guardare con sorpresa la gente, mi sembrava di conoscere bene molti di loro. Loro non sapevano che li guardavo, per questo non fingevano. Ricordavo cosa avevo pensato di loro, quando ero vivo, e a dire la verità, mi vergognavo dei miei pensieri e delle opinioni passate. Ma questo non mi preoccupava molto. La cercavo tutti i giorni, ma lei non veniva. Sapevo che non poteva venire e stare muta sopra la mia testa, come gli altri; mi rendevo conto che, appena fosse entrata, tutti avrebbero saputo. Lei mi mancava e l'aspettavo così tanto, volevo persino chiedere a mia madre di chiamarla, ma ero troppo stanco e per questo non potevo aprire gli occhi. Ero troppo stanco, e poi era la prima volta che potevo tranquillamente pensare a lei, sapendo che nessuno mi avrebbe disturbato né con una telefonata né con lo sguardo né con amore o con odio. La pensai anche quando mi sollevarono per trasportarmi lungo la strada dove ero cresciuto, dove avevo amato e mi ero stancato. C'era molto sole sulla strada, ma sentii per la prima volta che non avevo caldo e volevo che ci fosse più sole sulla strada, un sole più grande e più caldo. Guardavo la mia strada: i tram, le automobili, le persone stavano ferme con alcune delle pene di cui il mio cuore era stanco. Non volevo che le persone fossero tristi anche a causa mia e quindi

non mi sentii male quando vidi una ragazza ed un ragazzo sotto l'albero che si tenevano per le mani, e sorridendo, si guardavano negli occhi. All'inizio mi parve che non avessero ancora notato il corteo funebre, ma poi la ragazza mi guardò e sorrise di nuovo. Anche il ragazzo mi guardò con occhi gentili e felici. Anch'io volevo sorridere, persino agitare la mano, ma ero troppo stanco e poi, se avessi alzato la mano, i fiori sarebbero caduti. Guardavo la strada, l'aria, le pietre che i miei piedi avevano calpestato ed ero triste. Pensavo che la strada fosse triste solo per quel minuto, in cui stavamo passando. Dopo, tutto sarebbe stato esattamente come prima: sia le automobili che la gente avrebbero continuato il loro cammino e così sarebbe stato domani e per sempre.

Sapevo che le pietre non hanno memoria come le persone e mi avrebbero dimenticato presto. Lo sapevo. Poi entrammo in un cimitero, e fu qui che la vidi. La vidi e le sorrisi e quel sorriso sarebbe rimasto impresso per sempre, dato che nel mio ultimo momento avevo pensato a lei. Per due giorni vedevo attraverso le mie palpebre chiuse che nessuno capiva quel sorriso, alcuni lo guardavano in modo strano e pieno di sorpresa. Ma accanto alla tomba lei lo aveva capito e persino l'avevo vista rispondere con un sorriso. Poi i miei parenti e vicini me la coprirono ed io ricordai la nostra ultima notte... Camminavamo attraverso l'oscurità: solo nel buio potevamo amarci all'aperto: era per questo che odiavamo non solo le luci elettriche, ma anche le stelle, quando erano troppo luminose. Camminavamo nell'oscurità e lei voleva che dicessi che più di tutto al mondo amavo lei. Stavo in silenzio, forse già sentivo che ero stanco di non riuscire a dire quella frase che invece avrei voluto gridare con la voce di tutti gli altoparlanti. Ero stanco di quell'oscurità, delle luci, di tutto... lei, invece, aspettava. Mi pentii poi, quando ero sotto terra, di non aver detto quelle parole che erano per lei. Ma era troppo tardi.

Mentre pensavo alla nostra ultima notte, mi calavano giù. Da uno scorcio tra i piedi dei miei parenti la vidi per l'ultima volta e sentii il suo sguardo su di me. "Posso venire?" diceva, "Posso venire?" ascoltavo la sua voce nella cornetta quel giorno. In quell'ultimo secondo sentii che sarebbe bastato scuotere la testa e lei sarebbe venuta, ma aveva solo ventun'anni ed io le risposi, "Rimani". Anche quella volta ascoltò il mio sguardo senza lamentarsi, come sempre. Poi la nascosero alla mia vista e vidi che ero giù in fondo, poi sentii il

rumore familiare di pietre e di terra. Poi non sentii più nulla: era rimasto solo il forte profumo di fiori, imprigionato tra me e la terra. Poi mi intorpidii, pensando a lei, provai a ricordare la data di quel giorno, ma riuscii a ricordare il calendario solo per le due settimane prima.

Così passarono giorni, mesi, forse anni. Ricordai le parole, che non avevo detto a lei, al mondo, e per questo iniziai a sussurrare da sotto la terra questa confessione in ritardo. Iniziai a vivere di quelle parole non dette e tutti i giorni volli ricordare quanto il nostro amore fosse durato: alcuni giorni? mesi? anni? non ricordo.

* * *

Ed un giorno vidi di nuovo il cielo, il nostro cimitero era stato distrutto e al suo posto c'era un giardino: erba, fiori. Io ero un fiore. Mi guardai attorno con gioia, sperando di poterla trovare e dirle quelle parole, che le appartenevano... Ma lei non c'era: intorno a me c'erano altri fiori che non conoscevo. Capii che forse ero stato sotto terra per cent'anni e forse anche lei era un fiore, un filo d'erba o una manciata di grano, chi lo sa? In quali giardini del mondo?...

Ero pronto ad attraversare l'intero globo per trovarla, ma ero solo un fiore e morii subito, quando provai a portare le gambe fuori dalla terra. Morii per l'ultima volta. E quando diventai di nuovo terra, solo in quel momento capii perché i fiori muoiono presto. Tutti i fiori, forse, sono persone, che, uscendo dalla terra, cercano qualcuno e poiché non lo trovano, muoiono presto, muoiono per l'ultima volta. E capii che nel mondo non si trova niente per la seconda volta e per questo volli gridare con tutta la mia voce di fiore "Gente, non perdetevi le persone che amate!".

Queste righe erano per una ragazza che amavo e non trovai più. Per questo le do a voi, gente, che nella vita perdetevi le cose più preziose.

*Traduzione di Milena Gasparyan
(Università Statale di Yerevan, Cattedra di Filologia Romanza,
Laurea magistrale)*

**ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԵՐԵՆԻՑ
ՀԱՅԵՐԵՆ**

**TRADUÇÃO DO PORTUGUÊS
PARA O ARMÊNIO**

Միգել Տորգան 20-րդ դարի պորտուգալացի ականավոր ստեղծագործողներից է, որը հատկապես աչքի է ընկել իր կարճ պատմվածքներով և բանաստեղծությունների ժողովածուներով, հեղինակել է 16 հատոր օրագիր, 5 թատերգություն: Տորգայի գրական գործունեությունն առանձնանում է անարդարության դեմ պայքարի կոչերով, իշխանության չարաշահումների դեմ ըմբոստության հրահրող հայացքներով: Տորգան պորտուգալացի առաջին գրողն է, որին 1989 թ. շնորհվել է պորտուգալերենի ամենահեղինակավոր «Պրեմիու Կամոեշ» գրական մրցանակը:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Անխռով, պատված այն նույն ցողով, որը խոնավեցնում էր այգեստանների պտուղը, Լեյրոն արթնանում էր քնի և երազի խորը գիշերից: Արդեն առաջին ծուխն էր բարձրանում գյուղի ամենավաղ արթնացող բնակչի՝ Ժուաու Ղայի օջախից: Բարձրանում էր անգույն, անշտապ՝ վաղորդյան սառը սյուքից երկյուղած: Բայց հետո, երբ հասնում էր բաց երկնքին, շունչ էր առնում, բացում թևերը և ինքնամոռաց տարածվում օդում: Այգիներից կամաց-կամաց կենդանական աշխարհի աղոտ ձայներ էին լսվում: Եվ երկար ու անարգել ցանկապատերի միջից, որոնք շարված էին ճշգրիտ համաչափությամբ, աշխարհիկ ու հոգևոր դեմքեր էին հայտնվում՝ պատրաստ ինքնագոհաբերման նոր ուխտագնացության:

Հրացանի կրակոցի հեռավորության վրա՝ մի չափ, որը հիմա ավելի լավ էր ճանաչում, Իվոն նայում ու վերլուծում էր այդ լուսաբացը: Գրանիտե քարին նստած, շորերի կույտը կողքին՝ իր միակ աչքով լուսանկարում էր մեկը մյուսին հաջորդող

պատկերները, որոնց միջով անցնում էին տների շարանը և այն բնակավայրի կյանքը, որտեղ ծնվել էր: Թերևս այն պատճառով, որ կյանքը տեսնում էր միակողմանի, հենց սրտի աչքերով. նրան թվում էր, որ այն հիմա ավելի լավ է հասկանում, որ հին օրերի երկփեղկված ընկալումը մասնատում և արժեզրկում էր իրերի նշանակությունը՝ անկարող միևնույն սիրո մեջ համատեղելու սուրբն ու պիղծը:

Այդ պահին թիթեղագործի ավանակը երկար և տրտում ձայն արձակեց: Եվ նա, լսելով կենդանու տխուր ու թշվառ գոռոցը, չկարողացավ զսպել հուզմունքը, որ խեղդում էր նրան: Արցունքի մի կաթիլ դուրս ցայտեց նրա հոգուց և սահեց վտիտ դեմքի վրայով:

– Չգիտեմ՝ ինչ անեմ, – քրթմնջաց երկմտանքով:

Գիտեր, որ արդեն վաղուց մահացած էր ամբողջ գյուղի համար: Մայրը՝ Մարիա Տողեսը, արդեն հարմարվել էր նրան կորցնելու մտքի հետ, բայց շարունակում էր սև հագնել: Հայրը, ինչպես միշտ, ինքնամիտի, անձայն թաքցրել էր հուսահատությունը, մի քանի ամսում տասը տարով ծերացել և նույնպես մոռացել նրան: Քույրերը լացուկոծից ու մեկամյա սև սգից հետո հագնում էին բաց գույնի վերնաշապիկներ և զվարթ սիրահարվում: Սա էր կյանքը: Արդեն ոչ ոք նրան չէր հիշում, չէր փափագում և անկեղծ ու սրտանց չէր կանչում իր մոտ: Բոլորի խաղաղատենչ ու մարդասիրական կամքին հակառակ՝ գնացել էր մի պատերազմ, որն իրենցը չէր, սպանել էր առանց պատճառի, հրաժարվել հազարավոր բարեկամություններից, խաղաղությունից ու համերաշխությունից: Ի՞նչ սպասելիքներ կարող էր հիմա ունենալ: Որ իրեն գրկաբա՞ց ընդունեին՝ վերամարմնավորված, արտասովոր ու տձև:

– Ո՞վ եք Դուք:

Չէր էլ նկատել, որ շրջապատված էր մի խումբ բրդոտ ոչ-խարներով, որի մեջ կանգնած էր մի փոքրիկ հովիվ՝ Ջե Չավենկոն, որը ոտքից գլուխ նայում էր իրեն:

Եվ, իսկապես, ո՞վ էր նա՝ կիսակույր ու միձեռանի, կար-

կատված սպիներով, ծանրացած խղճով ու արյամբ թաթախված:

Երեխան շարունակում էր ուշադիր նայել նրան ու մանրակրկիտ զննել ավազակային հագուստը՝ բումազյա տաբատը, ամերիկյան վերնաշապիկը, բասկյան գլխարկն ու գալլական սանդալները:

– Ե՛ս,– հայացքն ուղղեց երեխային՝ քարացած ու կարեկցանքով: Իր իսկության վերաբերյալ երեխայական այդ հարցը հուզեց ու ցնցեց նրան: Ոչինչ չէր կարող ավելի հիասթափեցնել, քան պարզելը, որ արդեն նույնիսկ անմեղ աչքերը նրան չէին ճանաչում:

Այնտեղ՝ այն աշխարհում, որտեղ կովել էր, ոչ ոք նրան չէր դիմել այդքան խորն ու մարդկային ձևով: Սահման հասնելուն պես նրա առջև բացել էին անդունդի դռները՝ առանց որևէ խոսքի:

– Կամավոր,– հայտարարել էր՝ առանց հստակ իմանալու, թե ինչ է ասում:

– Շատ լավ:

Ակամա, առանց գիտակցելու, թե ինչ արկածախնդրության ծարավ էր դրդում այդ քայլին, մեկնել էր: Ցուցակագրվել էր առանց հաշվարկելու, որ մեկ բառի խոստումով տալիս էր ավելին, քան իր սեփական կյանքը:

Քիչ անց նա միայն մի թիվ էր, ու երբ կովի դաշտում ի վերջո իր հերթը եկավ, գրոհում և նահանջում էր մի ավտոմատի պես, որի ձգանքը քաշվում էր միայն հրամանատարի ձայնից հետո:

Մղձավանջի ավարտին արդեն ուրիշ էր, գորացրված էր, անդամալույծ: Նույնիսկ անունը, որը ստացել էր մկրտության ժամանակ, այլևս իրեն չէր պատկանում, որովհետև հին մարդու հետ նոր մարդը չէր ձուլվում: Կարոտյալ ու զոջումով եկել էր՝ հայրենի դուռը թակելու: Եվ ինչ-որ մի մանուկ էր, որն այն փակում էր իր առջև:

– Գիտե՞ք՝ ում եք նման: Այստեղից մի տղայի, ով մահացել է: Իվո էր նրա անունը: Փախավ տնից, կռվի գնաց և մնաց այնտեղ:

– Չեմ ճանաչում ...

Վաղորդյան ցողով պարուրված հանգստությունը, որ համակել էր ողջ գյուղին, արդեն ցրվում էր ներթափանցող, պայծառ արևից: Ծխում էին բոլոր ծխնելույզները, բացվում բոլոր դռները, բացահայտվում բոլոր առեղծվածները և անզգայորեն կորցնում կուսության հմայքը:

– Լավ, իսկ որտեղացի՞ եք, – մանկանը հատուկ սատանայական չարաճճիությամբ համառում էր տղան, որն ամեն անգամ ցատկոտելիս ոտքերը վնասում էր:

– Ե՛ս:

Ինքն էլ չգիտեր, թե ով էր, իսկ ավելի դժվարն աշխարհում իր տեղը գտնելն էր: Հոգու խորքում դեռ կարող էր միավորել բաժանված սրտի երկու կեսերը, սակայն աշխարհում այսպիսի ստորի համար տեղ չկար:

– Նույնիսկ չգիտեմ:

Ճիշտ այն նախրի պես, որը, քիչ-քիչ առաջ շարժվելով, ետևում էր թողնում արոտավայրը, այդպես էլ գյուղն էր չքանում նրա աչքերից:

Մինչ արևը կուրացնում էր նրա տեսողությունը, իսկ հովվին պատասխանելը դառնում էր ավելի անհնար, նա կորցնում էր գյուղի հյուրընկալ շունչը և գունատվում ստեղծված անհասկանալի իրավիճակից:

Մանկությամբ ու երիտասարդությամբ լի գեղեցիկ պատմության պատկերները, երեխաներն ու սերերը, ամանորյա տոները և Սուրբ Ժուաուի գիշերները դաժանորեն խամրում էին:

Տեսարանն անգամ հրաժարվում էր կարոտ արթնացնել: Այդ ժամանակ՝ կամ ողջ, կամ մեռած: Նույնիսկ աշխարհի բոլոր մտատանջվողների համար, որոնք վարանում են՝ լինե՞լ, թե՞ չլինել, անտարբերության մի ժպիտ կա:

– Եթե չեք ասում՝ ով եք և ոչ էլ՝ որտեղ եք ծնվել, դա այն պատճառով է, որ վախենում եք ինչ-որ բանից... – անողորձաբար հուշում էր փոքրիկի «բնագոր»:

Այդ բերանով խոսում էր գյուղը: Համառորեն պահանջում էր, որ յուրաքանչյուր որդի ունենա մարդկային պարզ ու շիտակ դեմք, լինի անդավաճան իր պատվին ու ենթարկվող՝ իր օրենքներին: Եվ անդամալուծը զգաց, որ այդքան մեծ անջրպետի դեմ անիմաստ է պայքարել, որևէ հույս փափագել:

– Թշվառի մեկն եմ ...– խեղճուկրակ ասաց նա՝ ցույց տալով անդամահատված թևի դատարկ տեղը:

Գյուղը՝ արթուն, պայծառ ու աղմկոտ, այժմ անմատչելի մի ամբոց էր: Եվ անառակ որդին վերադարձել էր նրա ափերը ... պարտված:

*Թարգմանությունը՝ Անահիտ Բագրատունյանի
Հերմինե Բաղդասարյանի*

(«Բսպաներեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոսներ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ.....	5
PREFACIO	8
PREFAZIONE	10
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԻՄՊԱՆԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՄՊԱՆԵՐԵՆ	13
Գոնսալո Գուարչ, 1931 թ. Ապրիլ – մայիս. Հանրապետություն Թարգմանությունը՝ Էլիզա Մինասյանի և Մազդա Իսրայելյանի	15
Վիսենտե Բլասկո Իբանյես, Պատը Թարգմանությունը՝ Սոնա Մխիթարյանի	34
Խուան Վալերա, Կրկնակի ինքնագոհություն Թարգմանությունը՝ Սոնա Մխիթարյանի	39
Միգել դե Ունամունո, Մահվան հայելին Թարգմանությունը՝ Աննա Վարդանյանի և Մերի Ասոյանի	49
Nar-Dos, La paloma matada Traducido por Armine Manukyan	56
Nar-Dos, Uno de los días amargos Traducido por María Ghazaryan	60
Vardgués Petrosián, La casa de la madre Traducido por Armine Manukyan	65
Vardgués Petrosián, Felicidad retardada Traducido por Armine Manukyan	76
Պարույր Սևակ, Գժվել Traducido por Lilit Saroyan	81

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆ	83
Ջովաննի Վերգա , Գեղջկական պատիվ <i>Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի</i>	85
Ալբերտո Մորավիա , Տապի չար կատակները <i>Թարգմանությունը՝ Ջարուհի Ոսկանյանի</i>	94
Նատալյա Գինզբուրգ , Ծակ կոշիկները <i>Թարգմանությունը՝ Հմա Հայրապետյանի</i>	102
Eugenio Montale , Merigiare Pallido E Assorto <i>Թարգմանությունը՝ Անուշ Հովհաննիսյանի</i>	106
Giacomo Leopardi , L'infinito <i>Թարգմանությունը՝ Հովհաննես Հովհաննիսյանի</i>	108
<i>Թարգմանությունը՝ Արսեն Ղազիկեանի</i>	110
<i>Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի</i>	110
<i>Թարգմանությունը՝ Վարուժան Խաստուրի</i>	111
Alexander Shirvanzade , Alina <i>Traduzione di Armine Maghaqyan</i>	112
Vardges Petrosyan , Perché muoiono presto i fiori <i>Traduzione di Milena Gasparyan</i>	137
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ	143
Միգել Տորգա , Վերադարձ <i>Թարգմանությունը՝ Անահիտ Բազրատունյանի և Հերմինե Բաղդասարյանի</i>	145

Ծաղիկ թարգմանությանց

Flor de traducciones

Fiore di traduzioni

Կազմեց Հասմիկ Բաղդասարյանը

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի, Ն. Խնկիկյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Հրատ. սրբագրումը՝ Ա. Գույումջանի

Տպագրված է «ՄՌԱՎ ՊՐԻՆՏ» ՍՊԸ-ում:
Ք. Երևան, Նար-Դոս 1 նրբ., 16 տուն

Ստորագրված է տպագրության՝ 04.12.2019:
Չափսը՝ 60x84 1/16: Տպ. մամուլը՝ 9.5:
Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.am